

Skeivdeling

Arbeidsdeling i likekjønnede parforhold

Lene Lauritzen

Masteroppgave i sosiologi

Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

UNIVERSITETET I OSLO

16. mai 2008

Forord

Denne oppgaven har kommet til i samspill med andre. Disse svært så signifikante andre er:

Veileder Tove Thagaard, som alltid har gitt konstruktive tilbakemeldinger, og ellers har vært en ubeskrivelig stor støtte gjennom hele prosessen.

Min venn Renathe Vines, som har vært til både hjelp og støtte, men som også har bidratt til å gjøre skrivingen til en lek.

Familien min og venner ellers, som til tider har mobbet kraftig. Når alt kom til alt, viste de at de har tro på meg.

Informantene, de aller viktigste av dem alle, for uten dem hadde det ikke blitt noen undersøkelse i det hele tatt.

Tusen takk, alle sammen!

Lene Lauritzen

Horten, 5. mai 2008

Sammendrag

Denne undersøkelsen tar for seg arbeidsdelingen i fem homofile samboerpar. Gjennom intervjuer har jeg funnet frem til fordelingen av både praktiske og følelsesrelaterte oppgaver mellom de to i husholdningen. Også strukturelle forhold og maktrelasjoner er analysert. Alle disse aspektene ved samlivet har blitt satt i sammenheng med Hanne Haavinds begrep ”kjønnete betydninger”. Andre sentrale teoretikere er Anthony Giddens, Lynn Jamieson, Arlie Russell Hochschild og Tove Thagaard.

Hensikten med undersøkelsen er å finne ut mer om likekjønnete parrelasjoner, og særlig hvordan to av samme kjønn får til å fordele oppgavene som hører et samliv til. Tradisjonelt sett har man gått ut fra at det er kjønn som er den viktigste faktoren i forbindelse med arbeids- og rollefordeling i heterofile parforhold. Denne undersøkelsen er en kritisk drøfting av hvorvidt det utgangspunktet er relevant i de tilfeller hvor kjønn ikke umiddelbart antas å være en differensierende kategori.

De to hovedsynene på moderne parforhold som representeres i analysen står i motsetning til hverandre, og er en del av den pågående debatten i feltet. På den ene siden står Giddens, Beck og Beck-Gernsheim og andre teoretikere som mener at samlivet preges av at den gjensidige kjærligheten står i fokus. Kritikken av disse ledes an av blant andre Jamieson, som hevder at makt, avhengighet og praktiske gjøremål mest av alt er det som kjennetegner parforholdet, også i dagens samfunn.

Analysen viser at også likekjønnete parforhold har en tydelig arbeidsdeling. De praktiske oppgavene, som har kjønnete betydninger i vår kultur, er ofte fordelt på en

slik måte at arbeidsdelingen likner på et tradisjonelt kjønnsrollemønster. Begrepet heteronormativitet drøftes i lys av dette funnet.

Den følelsesmessige arbeidsdelingen granskes også i undersøkelsen. Likekjønnede par antas å ha en høy grad av følelsesmessig kontakt, samt en kommunikasjon som vitner om å være på bølgelengde. Forestillingen om at "like barn leker best" er grunnlaget for denne antakelsen. Det forutsetter samtidig at ansvaret for å opprettholde den gode følelsesmessige kontakten er jevnt fordelt mellom de to. Dette synet blir i stor grad bekreftet av informantene, som alle opplever å være svært nært knyttet til sine samboere. En slik intens nærhet kan imidlertid ha både positive og negative konsekvenser for samlivet. Disse følgene, samt arbeidsdelingen og de strukturelle forholdene, blir diskutert ut fra hvilken betydning dette har for paret selv, og deres samlede "utseende" overfor samfunnet.

Bakgrunnen for undersøkelsen kan oppsummeres i det spørsmålet mange homofile har fått på et eller annet tidspunkt: "Hvem av dere er det som er dama og mannen?". Uansett hvor absurd dette spørsmålet kan virke, fortjener det vitenskaplig oppmerksomhet fordi det sier noe viktig om hvor godt innarbeidet det dikotomiserte kjønnsbildet er i vårt samfunn. Undersøkelsens hovedvekt er likevel ikke homofile som gruppe, eller homofili som sak, men parforholdet studert ut fra likekjønnede erfaringer.

Innhold

FORORD	2
SAMMENDRAG	3
INNHold	5
1. INNLEDNING	7
1.1 FOKUSET	11
1.2 KORT OM DET TEORETISKE GRUNNLAGET	13
1.3 PROBLEMSTILLINGEN OG GANGEN	14
2. TEORI.....	16
2.1 DET FUNKSJONALISTISKE SYNET	18
2.2 DET INTERAKSJONISTISKE SYNET	21
2.3 FRIHET OG TVANG.....	24
2.4 KJØNN ER NOE SOM GJØRES.....	28
2.5 KJØNNETE BETYDNINGER.....	29
3. METODE	32
3.1 METODEVALGET OG DETS KONSEKVENSER	32
3.2 OM MIN FORSKERROLLE.....	35
3.3 STED	37
3.4 UTVALGET	38
3.5 UTFORMING AV INTERVJUGUIDE	41
3.5.1 <i>Form</i>	42
3.5.2 <i>Innhold</i>	42
3.6 MATERIALET	44

3.7	ETISKE VURDERINGER	45
4.	ANALYSEN	48
4.1	INNLEDNING	48
4.2	DEN PRAKTISKE ARBEIDSDELINGEN	51
4.2.1	<i>Innledning</i>	<i>51</i>
4.2.2	<i>Oppgavene</i>	<i>52</i>
4.2.3	<i>Hvordan snakker parene omkring arbeidsdelingen?</i>	<i>60</i>
4.2.4	<i>Om ute- og inne-arbeid</i>	<i>64</i>
4.2.5	<i>Konflikter i forbindelse med delingen</i>	<i>67</i>
4.2.6	<i>Betraktninger om hvert par</i>	<i>68</i>
4.2.7	<i>Struktur og makt</i>	<i>73</i>
4.3	DEN FØLELSESMESSIGE ARBEIDSDELINGEN	80
4.3.1	<i>Innledning</i>	<i>80</i>
4.3.2	<i>Hvordan gjør parene det?</i>	<i>84</i>
4.3.3	<i>Parene sett under ett</i>	<i>96</i>
5.	AVSLUTNING.....	102
	KILDELISTE	109

1. Innledning

Det moderne samfunnets fokus på seksualitet og romantisk kjærlighet som viktige midler til å realisere de individuelle suksessprosjektene har ikke gjort parforholdet mindre relevant, snarere tvert imot. Parforholdet forblir en av de mest fremtredende relasjonene i både kultur- og samfunnsliv (Beck & Beck-Gernsheim 1995: 45).

Parforhold har en svært sentral sosial betydning i Norge i dag. For dem som lever i etablerte parforhold, er forholdet et helt vesentlig orienteringspunkt i tilværelsen. Parforholdet strukturerer i stor grad hverdagen i sin alminnelighet og livet generelt (Røthing 2004: 36).

Det er med en partner vi fullbyrder vår mening, vi anses som hele mennesker først når vi har funnet ”vår bedre halvdel”. Å ha en kjæreste gir status, både i ungdomstid og gjennom hele det voksne livet. Parforholdet er likevel noe mer enn en realisering av eget potensial. Det innebærer alt fra kjønn og kjærlighet til arbeid og ansvar. Relasjonen er et mikrokosmos av beslutninger og konsekvenser. ”Innsikt i hvordan par tar beslutninger på mikronivå, kan være helt essensielt for å forstå utviklingen på makronivå” (Syltevik 2003: 102). Derfor er altså alle typer parforhold verdt å studere, også de likekjønnete.

Som en følge av dette fokuset har parforholdet i løpet av de siste tiårene blitt et bredt undersøkt felt i sosiologien. Forskere har funnet ut mye om hvordan et par fordeler oppgaver som skal gjøres seg i mellom (Haavind 1982; Thagaard 1996; Jamieson 1998; Syltevik 2000; Røthing 2004). Vi har undersøkt den indre dynamikken i paret, og det har til og med blitt skrevet en del sosiologisk om det abstrakte begrepet kjærlighet (Haldar 1998). Denne kjærligheten har som regel vært heterofil, og undersøkelsene har vært preget av kjønnsrolletenkning. Feministbevegelsen, som sto

særlig sterkt her i Norge på syttitallet, dyrket frem forskere som var opptatt av at kvinner gjør mer i hjemmet og generelt sett har mer ansvar for husholdningens ve og vel (Holter 1996: 52). Maktforhold og kjønnsforskjeller var viktige trekk ved analysene, og dette fortsetter å være sentrale utgangspunkt for dagens forskning. Denne undersøkelsen er intet unntak i så måte.

Undersøkelsen skiller seg likevel ut på den måten at det her er likekjønnete parforhold som analyseres. I analyser av heterofile par tas det som regel for gitt at kjønn spiller en rolle. Kjønn blir nesten uten unntak fremstilt som det viktigste grunnlaget for fordelingen av oppgaver i husholdningen. Dette gjelder for vitenskaplig forskning, men også utenfor faglige kretser. Alle har en oppfatning om hvilke oppgaver som er typisk mannlige og hva som "kvinnfolkarbeid" (Leira 1992: 184). Selv når par snakker om fordelingen gjennom andre begrunnelser enn kjønn, er tolkningen av svarene deres kjønn.

Hva skjer med tolkningen når kjønn faller bort som naturlig, analytisk begrep? Hva blir utfallet hvis vi undersøker et par som består av to personer av samme kjønn? Blir kjønn som forståelse per definisjon urelevant? Eller kan vi finne andre, nyttige måter å studere betydningen av kjønn på som ikke låser seg fast i den tradisjonelle kjønnsrolletenkningen? Hvilke regler blir gjeldende når homofile skal fordele arbeidsoppgaver, og hvordan kommer denne delingen til? Hva betyr maktforhold i denne sammenhengen? Det er i hovedsak disse spørsmålene denne undersøkelsen vil befatte seg med.

Parforholdet er et viktig område for sosiologien uansett hvilket kjønn partene har. Familien, enten den inneholder barn eller ikke, er en av samfunnets grunnpilarer. I tillegg til å være et ytterst privat foretagende, er kjærlighetsforholdet en del av

kulturen og den større helheten. Denne blandingen av det private og det offentlige peker Tordis Borchgrevink og Øystein Gullvåg Holter på i innledningen til "Labour of Love": "The family appears as a mixture of two kinds of "logic" – namely those usually perceived as belonging to the distinct moral spheres of the "public" and the "private" respectively" (1995: 5). Familien er det stedet der hver og en av oss skal få tilfredsstilt de mest grunnleggende behovene vi har som mennesker. Det er også i familien vi føler oss mest som "oss selv" (Sørhaug 1995: 17). Samtidig er hjemmet fullt av forhandlinger og kalkuleringer (Sørhaug 1995: 23), og for mange blir familien slett ikke det idylliske fristedet de hadde drømt om. Intriger oppstår lett der hvor kjærligheten tilsynelatende skal styre normene for oppførsel.

Når alt dette er sagt om familielivet, blir det lett å forstå hvorfor parforholdet er et interessant tema for undersøkelse. Selv om mange ikke vil definere et par som en familie, flere av mine informanter gjør heller ikke det, er parforholdet ofte det første grunnlaget for stiftelsen av en familie. Dette gjelder også uansett legning, selv om mange hevder at et likekjønnet forhold med barn ikke fyller kravene på en "ordentlig" kjernefamilie. Når jeg i min oppgave har valgt bort barn, er det fordi det er kjærlighetsforholdet mellom de to informantene som er mitt interessefelt. Det er forhandlingene og fordelingene dem i mellom som utgjør materialet, "uforstyrret" av barneansvar. Parforholdet er mest mulig "rent", uten andre forpliktelser enn den mellom partene (Giddens 1992: 58).

Selv om parforholdene i undersøkelsen foreløpig eksisterer kun for sin egen del, er det er rekke praktiske oppgaver å løse som følger av det å drive en husholdning (Jamieson 1998). I tillegg kommer ansvaret for den følelsesmessigen delen av forholdet (Thagaard 2005). Et nært og godt samliv kommer ikke av seg selv, det må arbeides frem. Oppgavene, enten de er praktiske eller emosjonelle, har ulike betydninger i samfunnet. På tross av at kjærligheten skal være det viktigste i et

moderne forhold (Beck-Gernsheim 1995), vil en sosiologisk tilnærming innebære å se kjærlighet ikke kun som en følelse, men som samhandling og aktiviteter som partnerne deltar i (Thagaard 1997: 357).

”The family is founded on a relationship not only between a man and a woman, but also on notions of the relationship between the male and the female” (Borchgrevink og Holter 1995: 7). Både kjærligheten og parforholdet bygger på ulike oppfatninger av hva som er kvinnelig og mannlig. Hvordan klarer homofile i det hele tatt å skape seg og opprettholde et forhold? De skulle tilsynelatende ikke være i stand til å fylle de funksjonene som kreves for å drive en husholdning. Også single og aleneforeldre bør komme til kort i sine forsøk på å være fullstendig velfungerende hjem, ut fra den strenge, funksjonalistiske tradisjonen (Parsons 1964).

Det finnes ingen oppsatt norm på hvordan et likekjønnet samliv skal organiseres, så de homofile kan synes å stå helt fritt til å selv definere rammene for sine parforhold. ”Homosexual couples are arguably also at an ‘advantage’ as temptations or pressures to adopt traditional male and female roles may not be so salient to them” (Jamieson 1998: 137). Stemmer dette? Hvis det finnes en arbeidsdeling kan denne uansett ikke være basert på kjønnsforskjeller. Dermed blir vi nødt til å lete etter andre forklaringer på hvorfor en arbeidsdeling oppstår, for det gjør den selvsagt også for homofile par. Kanskje kan vi også finne svaret på hvorfor så mange heterofile lurer på om likekjønnete par består av ”en mann og en dame”. Er det slik at de heteronormative rollemodellene også har ”spredd seg” til homofile parforhold? Må homofile, i mangel på andre normer for organiseringen av samlivet, overføre normene for ekteskapet til sine forhold? Dette er interessant i forhold til det postmodernistiske prosjektet, og den skeive teorien, som tar sikte på å avsløre alle former for undertrykking av minoriteters rett til å uttrykke seg fritt fra majoritetens rammer (Ingraham 2005: 3-4).

1.1 Fokuset

Det er likevel arbeidsdelingen som er det viktigste utgangspunktet i denne undersøkelsen. Selv om kjønn og seksualitet med rette kan sies å spille hver sin store rolle i materialet, er dette sekundære temaer i analysen. Kjønn kommer inn i form av det analytiske redskapet som Hanne Haavind kaller ”kjønnete betydninger” (Haavind 2000a: 7). Begrepet blir utdypet i teoridelen, og gjennom analysen. Den kjønnsforståelsen som ligger til grunn for denne undersøkelsen er sosialkonstruksjonistisk. Kjønn er hverken noen man er eller har, men noe som ”gjøres” av hver enkelt av oss. Det å ”gjøre kjønn” er likevel med å på skape og bekrefte forskjeller mellom kvinner og menn (West & Zimmerman 2002: 13).

Dette er likevel ingen undersøkelse av kjønnsidentitet og legninger. Queer theory blir tatt opp som relevant bakgrunnsforståelse og utdyping av enkelte problemområder, men dette er heller ingen undersøkelse av homofile som gruppe. Det er en analyse av parforholdet, med likekjønnete par i stedet for heterofile. Med dette vil jeg hverken være unnvikende i forhold til homofili som tema, eller de utfordringene mange homofile sliter med i dagens samfunn. Det er simpelthen bare ikke hensiktsmessig for meg å ta opp dette i forhold til problemstillingen min. På samme måte som dette ikke er et feministisk frigjøringsprosjekt, er det heller ikke en homopolitisk kommentar. Det er et forsøk på en dypere forståelse av et gitt fenomen, nemlig parforholdet, sett med andre briller. Mine briller er riktignok skeive, men for meg er dette ikke ensbetydende med å ha en agenda i forhold til emnet. Det er likegyldig for meg personlig hvilket utfall og hvilke resultater denne analysen vil frembringe, selv om nysgjerrigheten rundt spørsmålene naturligvis er godt hjulpet av egne erfaringer og hendelser fra mitt liv. Her skiller jeg meg nok lite fra andre forskere, som også vil velge sine emner ut fra den erfaringshorisonten de opererer med.

Ved å se på en minoritet kan man lære noe om majoriteten. Når man studerer arbeidsdeling og intimitet i likekjønnede forhold, vil man lettere få nye innsikter også om kjønnsdelte par. Inngrupper defineres i forhold til utgruppene, og forskjeller mellom homofile og heterofile er nødvendigvis fremhevet i mye forskning. Denne undersøkelsen tar sikte på å avdekke både likheter og ulikheter, og det betyr at det heteronormative kjønnsrollemønsteret blir et bakteppe for analysen. Forståelsen er toveis. Jeg ser de homofile relasjonene i lys av forskning og teorier om heterofile parforhold, men jeg merker meg også hvordan mine funn kan brukes til å nyansere oppfatningen av de heterofile relasjonene.

For å komme nærmere denne forståelsen har jeg intervjuet til sammen fem homofile samboerpar om deres hverdag og samliv. Tre av parene er kvinner, to par er mannlige. To av dem har allerede inngått partnerskap, resten planlegger å gjøre dette i nær fremtid. Dette er altså varige, stabile forhold som begge parter har investert i og besluttet seg for å satse på. Ingen av informantene har barn. De har jobber som spenner fra ufaglært arbeid i servicesektoren til ledende stillinger i høytlønnede yrker. Det bør merkes at jeg bruker homofile som samlebetegnelse for både menn og kvinner, og at ordet "lesbisk" kun blir benyttet der det er spesielt kvinner som omtales. Dette både for enkelthets skyld, og fordi det er nok med de klare skillene vi har mellom heterofile og homofile, kvinner og menn, om ikke homofile innad også skal splittes i to. Dette til og med i sammenhenger hvor det er helt urelevant hvorvidt man snakker om det ene eller det annet kjønn. Hvorfor skal kvinner skilles ut fra enda en gruppe og på nytt bli "de andre"? Homofili står i denne undersøkelsen rett og slett for likekjønnethet. Videre forutsetter betegnelsen "partner" ikke alltid at de involverte har inngått partnerskap. Det blir mer et synonym for samboer eller kjæreste, den andre og liknende.

1.2 Kort om det teoretiske grunnlaget

Det teoretiske hovedgrunnlaget for analysen er basert på to ulike perspektiver. Det første er et funksjonalistisk syn som fremhever strukturer og fastsatte roller som de viktigste forklaringene på hvorfor par oppfører seg som de gjør, og hvor handling er strengt kontrollert av normer for akseptert oppførsel. Herunder faller også de mer materialistiske maktteoriene. Det andre perspektivet representerer på sin side den interaksjonistiske tenkemåten, og sammenfatter teorier om den friere rolleutførelsen, moderne kjærlighet og likeverd i samlivet. Skillet er analytisk, bevisst og i noen grad kunstig konstruert som to motsetninger for å ha størst mulig effekt på tolkningen av materialet. Det å sette to tilsynelatende motsatte teoretiske vinklinger opp mot hverandre på denne måten, gjør analysen lettere, men det er viktig å være oppmerksom på nyansene som muligens går tapt. Ved å trekke inn teorier og andre undersøkelser underveis, får bildet tilbake gråtonene og blir mer variert. Ingenting er så sort-hvitt som de teoretiske motsetningene tilsier. Hensikten med å starte i et todelt teoretisk perspektiv er nettopp det å illustrere hvordan nye innsikter hele tiden reviderer de gjeldende, aksepterte tesene. Dette foregår ved å sette tesene opp mot hverandre, for slik å oppnå en syntese av disse. Mitt teoretiske mål med denne analysen var å komme frem til et møtepunkt for de to teoretiske stiene. Dette forsøker jeg å få til ved å ta i bruk teoretikere som på hver sin måte belyser parforholdets ulike sider. Sentrale her er blant annet Arlie Russell Hochschild, Lynn Jamieson, Anthony Giddens, Hanne Haavind og Tove Thagaard. Bredde i teoretiske forklaringer er ikke et tegn på akademisk feighet. Det er bedre å være åpen for forskjellige forklaringer på samme fenomen enn å låse seg fast i et dogme bare fordi man er overbevist om at dette fremstiller den eneste riktige tolkningen. Jeg innser likevel at det er et poeng å ta stilling til hvilken forståelse som er den mest sannsynlige, og mitt eget standpunkt vil komme frem i avslutningen.

1.3 Problemstillingen og gangen

Det overordnede temaet for undersøkelsen er hvordan likekjønnete par klarer å organisere samlivene sine uten å ha kjønn som retningslinje. På bakgrunn av de tidligere undersøkelsene av heterofile par, min teoretiske ramme og de ulike emnene, har analysen blitt tredelt. Alle delene har det likekjønnete perspektivet som bakteppe. Hver del har sin egen problemstilling, men alle disse henger også sammen. Konklusjonen til slutt er altså en sammenstilling av de tre delsvarene, men disse er også interessante for seg selv.

Det første temaet for analyse er den praktiske arbeidsdelingen. I denne delen ser vi på hvordan parene organiserer husholdningens ulike gjøremål. Informantenes egne forklaringer på hvordan fordelingen har blitt som den er kommer også frem her. Det er klart at informantene ikke kan påkalle oppfatninger om mannlig og kvinnelig for å forklare arbeidsdelingen, men kjønn kommer likevel til syne som et tema under samtalene. Fordelingen og forklaringene settes derfor i sammenheng med begrepet ”kjønnete betydninger” (Haavind 2000a: 7). Problemstillingen for denne delen av analysen er: På hvilke måter får den praktiske arbeidsdelingen i et likekjønnet parforhold kjønnete betydninger?

Videre analyseres parenes strukturelle oppbygning og dens betydning for parene. De to i paret ser ulike ut med hensyn til yrke, alder og inntekt. Det undersøkes særlig om disse strukturene innebærer maktforhold, og hvorvidt disse eventuelt får konsekvenser for arbeidsdelingen. I et likekjønnet forhold kan en eventuell dominans ikke forklares med kjønnsforskjeller. Hvis det likevel finnes maktskjevhet i disse parene, kan dette da forklares med de strukturelle ulikhetene innad i paret? Den andre delproblemstillingen blir som følger: Hva er grunnlaget for makt i et likekjønnet parforhold, og hvordan henger utøvelsen av den sammen med den praktiske arbeidsdelingen?

Undersøkelser har vist at det ikke bare er de praktiske oppgavene som blir fordelt i et parforhold. Også følelseslivet til paret skal ivaretas. I forbindelse med dette oppstår en følelsesmessig arbeidsdeling. I heterofile parforhold tar oftest kvinnen ansvar for relasjonen (Duncombe og Marsden 1995: 150), men denne fordelingen er naturligvis ikke gitt i de likekjønnete parene. Hvordan kan måten paret jobber med følelser på også få en relevans i forhold til problemstillingen? Det siste hovedspørsmålet i analysen blir altså: Hvordan ordner likekjønnete par den følelsesmessige arbeidsdelingen, og hvilke kjønnete betydninger har denne fordelingen?

Disse delspørsmålene representerer også grovt sett gangen i analysen. Før den vil jeg gå gjennom det teoretiske grunnlaget og de metodologiske vurderingene som er gjort forut for, og under gjennomføringen av, undersøkelsen. Teoridelen følger en progresjon fra to grunnleggende, vidtrekkende og tradisjonelt sett motsetningsfylte, hovedsyn på roller, via utviklingen av nye perspektiver på kjønn, og frem til det endelige begrepsapparatet jeg benytter i analysen. Denne utviklingen beskriver både min egen ”oppgdagelse” av det teoretiske rammeverket for undersøkelsen, og den debatten som har foregått og fremdeles foregår omkring arbeidsdeling i parforhold.

Metodekapitlet tar for seg de ulike utfordringene jeg møtte i løpet av undersøkelsen i form av metodologiske valg og etiske problemstillinger. Det vurderes særlig betydningen av det å intervju par. Informantene mine står i sammenheng med hverandre to og to, og både intervjuet og materialet måtte derfor utføres og behandles med tanke på hvilke konsekvenser undersøkelsen kan få for dem i ettertid.

Til slutt i fremstillingen kommer en oppsummerende avslutning med sammenfatning av funnene, samt konklusjoner og egne kommentarer.

2. Teori

Det heterofile parforholdet er gjenstand for bred teoretisk utvikling. Den heterofile kjernefamilien, med mor, far og barn, har gjennom grundige analyser gitt opphav til utallige teorier om alt fra sosialisering til arbeidsdeling (Jamieson 1998). Når vi skal undersøke arbeidsdelingen for kvinner og menn, ser vi gjerne etter forskjeller dem i mellom i forhold hvor slikt lett kan skilles ut, altså da i de ulikekjønnete husholdningene. Dette er på alle måter det mest nærliggende og logiske utgangspunktet for en kjønnsrolleteori. Problemet oppstår når vi skal prøve å anvende disse teoriene på forhold hvor det ikke finnes en slik kjønnsdeling, altså i de homofile parforholdene. Teoriene er så tilpasset et dikotomisert syn på kjønn at de fleste av dem blir lite anvendbare i analysen av samlivsroller mellom to av samme kjønn. De er rett og slett ikke overførbare i slike tilfeller. Hvorfor blir teoriene så stivbeinte?

Queer theory tar sikte på å forklare hvorfor. Dette er vel å merke ikke én konsistent og sammenhengende teori, men mange ulike angrep på det vi kaller heteronormativitet (Sullivan 2003: 43). "Queer theory is a theoretical attempt to deconstruct the gendered and sexed praxis of academia" (Whittle 2005: 117). I dette begrepet ligger altså alle grunnene til at homofilt samliv lett blir noe fremmed for oss i møte med teorier om parforholdet. Samfunnet er bygget opp rundt det heterofile, i dikotomiseringen av kjønnsbegrepet. Dette kommer til syne, og blir etter hvert mer og mer tydelig, i alle strukturer, teorier og ordninger, i følge queer theory (Ingraham 2005: 2). Vi blir lært opp til å tenke i motsetningen mann - kvinne, i alle samfunnets områder. Det er hetero som er normalen og normen, og alt blir organisert rundt denne (Sullivan 2003: 119). Ta et enkelt eksempel som bordplasseringer i et selskap. Det er forventet at par får det til å gå opp etter malen annenhver mann og kvinne ved bordet. Her faller både single og homofile utenfor. Og dette er viktig, det er ikke bare de homofile som queer theory forsvarer, men alt som ikke er innefor den heterofile

normen, det være seg alenefedre, transpersoner, kort sagt alle som ikke lever det ”tradisjonelle” A4-livet (Walters 2005: 8). Hva nå enn dette betyr i dag.

Queer theory vokste frem av anerkjennelsen av at samfunnet slett ikke er så unyansert som vi kan få inntrykk av. Innsiktene til poststrukturalister som Foucault og Lyotard åpnet øynene til en rekke kjønnteoretikere som ville gå enda videre i kritikken av kjønnsbegrepet (Sullivan 2003: 1-3, 39). Jeg vil i denne undersøkelsen ikke gå fullt så langt i denne kritikken, jeg mener altså ikke at kjønn er et urelevant og unyttig begrep. Kjønn er en del av vår hverdagsforståelse, vår mest grunnleggende mentale organisering av mennesker rundt oss. Som analytisk begrep er det fremdeles sentralt. Det kan ikke, og bør ikke, oppløses hverken som kategori eller forståelse. Kjønn er en for viktig del av selvet til at dette er mulig. Likevel; det er mange gode grunner til å revidere synet på kjønn som en helhetlig og uskiftelig essens ved mennesket. Her kommer rollebegrepet inn.

Roller er et minst like omstridt felt som kjønn. Særlig to typer teorier strides om å ha rett når det gjelder hvordan roller fungerer i samfunnet. På den ene siden har vi den typisk funksjonalistiske modellen, tydeligst fremstilt av Parsons (1964). Her er roller noe konstant, noe vi mer eller mindre bare trer inn i og innehar i kraft av den vi er i samfunnet. Denne modellen har blitt angrepet av teoretikere som heller ser roller som noe skiftende og ustatisk. Roller innebærer en stor grad av valgfrihet og fantasi, mener Goffman (1992). Dette er kort fortalt de to innfallsvinklene jeg vil bruke i analysen. I det følgende vil jeg se nærmere på teoriene, og hvorfor de er relevante for nettopp min problemstilling.

2.1 Det funksjonalistiske synet

Det ene teoretiske ytterpunktet er her funksjonalismen, som sier at roller og arbeidsdeling er utslag av funksjonelle, strukturelle og normative føringer (Parsons 1964: 237). Hvis et par synes å ha en tydelig rolledeling, er dette et utslag av at de to har internalisert de forventningene som stilles til et par, og innrettet seg slik i forhold til hverandre at de utfyller to ulike funksjoner i det samlivet de lever.

It's not because the sexes have different roles but, being socialized to assume different roles, they must organize their common value-heritage differently in order to implement it effectively in their respective roles (Parsons 2002: 165).

Den ene er for eksempel i et inntektsgivende arbeid, slik at vedkommende kan forsørge husholdningen, mens den andre tar seg av hjemmet og sørger for at det fungerer som det skal. Foreløpig er det ikke noe ved denne teorien som gjør det problematisk å anvende den på homofile par. Men hvis vi ser litt nærmere på hva slags normer som finnes i samfunnet om hvordan et samliv skal organiseres, kompliseres bildet. Hvilke forbilder har homofile for sine samliv? Hva slags retningslinjer finnes for et par av samme kjønn? Hvis man tenker seg at internaliseringen skjer gjennom oppdragelsen og oppveksten, hvilke normer har da de homofile å forholde seg til? De har som regel vokst opp i en heterofil familie, med en far og en mor, eller i alle fall en mann og en kvinne, eller bare en av delene. De har aldri fått lære hva det innebærer å leve sammen som kvinne og kvinne eller mann og mann. Samfunnet ellers har heller ikke mye å bidra med i så måte, så sekundærsosialisering er også problematisk. Har i det hele tatt likekjønnete par en funksjon i samfunnet? Som Blumstein og Schwartz spør i "American Couples": "Do same-sex couples exist as an institution?" (1983: 322). Mediene viser oss riktignok bilder av homofile par, men disse er ofte både konfliktfylte, tragiske eller komiske og parodiske.

Grunnen til at funksjonalismen er representert her, til tross for den kraftige kritikken særlig Parsons teorier har fått fra feministisk hold, er at min analyse forutsetter en antakelse om at parforholdet må fylle visse funksjoner. Parsons hevder i tillegg at den typen rollefordeling som finnes i kjernefamilien, også forekommer i andre liknende grupper, og at de samme personlighetstypene også behøves i disse (Parsons 2002: 22). Vi kan altså være temmelig sikre på at rolledifferensiering også forekommer i likekjønnede par. Det som kjennetegner differensiering er, i følge funksjonalismen, en konsistens i kvaliteter og handlinger.

When roles are differentiated, overt acts of certain qualities are expected of certain persons at certain times, while other acts of other qualities are expected of other persons at other times. Furthermore, there is some permanence in the expectations which apply over extended time periods (Bales & Slater 2002: 259).

Denne definisjonen gir et godt utgangspunkt for en analyse av arbeidsdelingen i et parforhold, hvor vi kan gå ut fra at det forventes en hel del av begge partene. Det denne teorien derimot ikke kan forklare, er hvordan denne fordelingen foregår når det hverken er noen faste normer for tilskrivelsen av rollene, eller noen biologiske årsaker til å organisere dem på en gitt måte. Homofile er ut fra denne teorien uten slike ”naturlige” føringer i forholdet dem i mellom. De har tilsynelatende stor frihet i rolleutførelsen, men samtidig mangler de ”guidelines” (Blumstein & Schwartz 1983: 325).

Dette setter dem likevel ikke nødvendigvis i en særstilling. Heterofile har heller ingen ferdig ”oppskrift” å gå etter når de skal leve sammen i et kjærlighetsforhold. Men i den grad en slik oppskrift foreligger, er den i hvert fall ikke for likekjønnede. Bare tenk på en barnelek som oppstår i tidlig alder, nemlig ”mor, far og barn”. Barna vet hvordan leken skal foregå, de vet hvilke roller de har å spille ut. Normene finnes, og

de forblir i en viss grad temmelig tradisjonelle. Forestillingen om far som arbeider og mor som er hjemme består altså, enda dette scenariet slett ikke er tilfellet for majoriteten av norske familier. Dette er i tillegg en forestilling, og realitet, som er i stadig endring (Ellingsæter 1995: 18, 20).

Diskusjonen over har i stor grad dreid seg om kjønnsroller. Jeg arbeidet i utgangspunktet med begrepet kjønnsroller som en viktig del av problemstillingen. Etter hvert følte jeg meg mer og mer utilpass ved å benytte dette ordet. Delvis av hensyn til det materialet jeg håpte å skaffe meg; jeg var redd et såpass ladet begrep ville få informantene til å bruke andre ord og vendinger enn de ville gjort dersom jeg bare introduserte "roller" for dem, og kanskje være påvirket i retning av å legge for stor vekt på kjønnsdelen av undersøkelsen. Delvis fordi jeg ikke ville bli for opphengt i kjønnsproblematikken selv, og til slutt fordi det tross alt er et omstridt begrep i seg selv. Den biologisk-reduksjonistiske forståelsen av kjønnsroller er ikke akseptert i den skandinaviske forskningen (Leira 1992:174). Likevel vil det virke litt rart å ikke snakke om det i det hele tatt. Det er ikke til å unngå at tanker om kjønn og kjønnesspesifikke rollesett kommer opp, enten det er blant informantene eller meg selv. Det teoretiske fokuset mitt har på denne måten vekslet mellom betydningen av kjønn, og opplevelsen av maktstrukturer. Jeg mener at dette har vært en fruktbar pendelbevegelse, da det virker som om begge aspekter er uløselig knyttet til hverandre. Begge deler kan sies å ha en funksjon i samfunnet, så vel som i parforholdet.

To personer som skal leve sammen har likevel utrolig mange andre ting å forholde seg til enn akkurat hverandres kjønn. "Oppskriften" er mangelfull uansett legning hvis den bare sier noe om dette. Selv om visse terapeutiske selvhjelpsråd ofte vektlegger forskjeller og ulikheter mellom kjønnene når de kommer med forklaringer på hvorfor ting har gått galt (Gray 1995), må vi som sosiologer se bakenfor disse

forklaringene, og undersøke grunnene til at slike forskjeller blir så fremtredende. Vi må også se at parforholdet har en rekke andre funksjoner enn de som innebærer bekreftelse av kjønnsidentitet. Det skal gi trygghet, både følelsesmessig og økonomisk, for begge partene. Det skal være en velfungerende enhet som spiller en rekke roller i ulike seremonier og institusjoner i samfunnet. For heterofile finnes det også en norm om å være en reproduksjonsenhet.

Det knyttes også funksjonalitet til den praktiske arbeidsdelingen i parforholdet. Émile Durkheim, en av Parsons forgjengere, mente at arbeidsdelingens sosiale funksjon var at hvert enkelt individ i en gruppe blir avhengige av hverandre. Jo mer differensiert arbeidsdeling, desto større avhengighet, eller altså organisk solidaritet (Østerberg og Engelstad 1995: 14). Dette kan vi lett oversette til parforholdet. En kvinne som er hjemmевærende kan sies å i temmelig stor grad være avhengig av sin manns inntekt. Mannen derimot, er kanskje like avhengig av kvinnens arbeid i hjemmet for å kunne tjene godt nok til å opprettholde denne ordningen. Det blir en selvforsterkende sirkel. I et forhold hvor begge parter arbeider både noe ute og noe hjemme derimot, kan avhengigheten mellom de to, i alle fall rent praktisk sett, være relativt liten. De kan utføre begge oppgaver selv, og har økonomisk sett lite å tape på å bryte den sosiale relasjonen.

2.2 Det interaksjonistiske synet

Erving Goffman (1992) hevder at roller er en del av et kreativt prosjekt i forbindelse med presentasjonen av selvet. Rollebegrepet er hentet fra skuespillerkunsten, fra dramaturgiens verden. Goffman gjør utstrakt bruk av nettopp denne analogien i sin forklaring av sosiale roller (Goffman 1992: 9). Goffman representerer altså den andre siden av min todelte rolleforståelse.

Teorien forklarer hvordan vi i hverdagen bruker ulike faktorer, rekvisitter og fraser for å fremstå for andre slik vi vil at de skal oppfatte oss (Goffman 1992). Dette innebærer en stor grad av valgfrihet, overlagthet og bevissthet. Roller er ikke noe vi bare tar opp i oss automatisk som resultat av vår oppvekst eller våre internaliserte normer, men noe vi selv former etter ønske.

Det er interaksjonen mellom partene, og den sosiale situasjonen de befinner seg i, som til enhver tid bestemmer hvilke roller hver enkelt tar i bruk, og hvordan denne rollen skal utformes (Goffman 1992: 17). Selvet har en utpreget evne til å sjonglere mellom roller og velge hvilke sider ved seg som skal frontes i ulike situasjoner. Det er vanskelig å finne noe kjerneselv, vi består egentlig bare av de forskjellige rollene. Likevel har vi roller vi er mer komfortable med enn andre, og vi fremviser en slags kynisk rolledistanse i forhold til situasjoner vi ikke føler oss "hjemme i", og hvor vi dermed ikke går fullt ut opp i vår opptreden (Goffman 1992: 24). Vi signaliserer til andre at den vi spiller i øyeblikket ikke viser det sanne oss. Slik kan det tolkes som at Goffman mener det eksisterer et mer autentisk eller ekte selv tross alt. Hva skulle det ellers være som følte dette ubehaget over en gitt situasjon?

Et viktig poeng er også at utformingen rollen får, er avhengig av alle som inngår i interaksjonen, hva enten de er et aktivt eller passivt publikum (Goffman 1992: 73). Aktøren har også en evne til å forestille seg et ikke-tilstedeværende publikum, og kan handle i tråd med normer som tenkes gitt av dem, også i sine private aktiviteter (Goffman 1992: 73). Et par kan dermed tenkes å opptre etter visse normer også i sin egen, private sfære i hjemmet. Samtidig kan hjemmet representere et av de stedene Goffman oppfatter som et område "bak kulissene" (Goffman 1992: 96). Her kan aktørene slappe av og slippe fasaden, og her kan "drakter og andre deler av den personlige fasade ordnes og undersøkes" (Goffman 1992: 97). Det kan med andre ord være slik at det inntrykket parene mine avgir er "innøvd" av paret forut for

undersøkelsen, at jeg kun får tilgang til deres fasade, og at dette inntrykket igjen er uttrykk for deres oppfattelse av hvilke normer som gjelder for et likekjønnet parforhold.

Det foregår en forhandling, et samspill og en stilltiende enighet om at man skal respektere og reflektere det inntrykket den andre vil gi, man utviser såkalt ”dramaturgisk omtanke” (Goffman 1992: 180). Det å gå aktivt inn for å ødelegge for den andre i dennes arbeid med å presentere selvet bryter med alle oppfatninger om riktig oppførsel. Slik foregår det i et forhold også, i hvert fall i de som fungerer godt. De beste forhold er de hvor partene gjensidig speiler hverandres oppfatninger om hva som er de beste sidene av dem selv. I tillegg må man spille på lag (Goffman 1992: 72) i forhold til å avgi bilder av både hver av de to, og forholdet som sådan, som er slik paret ønsker å fremstå overfor både utenforstående og hverandre. Begge må med andre ord bygge opp under hverandres selvpresentasjon. Dette er ofte svært tydelig i den tidlige forelskelsen. De heldige to forsøker å gi komplimenter som de vet vil resonnerer godt i selvoppfattelsen til den andre, fordi det er det som lettest vinner frem, det den andre er mest mottakelig for. Dette fører noen ganger til at par blir ”sittende fast” i den aller første forståelsen av hverandre og parets dynamikk fordi de så til de grader har lyktes i å befestet hverandres identitet slik de ser hverandre.

Dette betyr i praksis at det blir viktig å lete etter tegn på at informantene har et aktivt og bevisst forhold til sine egne roller i samlivene. Andre forhold som kan bekrefte dette perspektivet vil være slikt som hvorvidt partenes roller har endret seg over tid, mellom situasjoner og fra tidligere forhold. I følge Goffman har aktørene evnen til å veksle mellom roller i ulike situasjoner, og til å endre innholdet i den rollen de innehar (Goffman 1992: 66).

Spørsmålet blir bare: hvor henter vi innholdet til rollene fra? Er vi virkelig så fantasifulle at vi klarer å konstruere en ny rolle for oss selv, uten at dette er hentet fra et sted? Kan dette innholdet komme fra nettopp normer og tradisjoner? Prøv å forestille deg en farge som ikke finnes fra før av. Det er helt umulig. Selv om vi kan tenkes å kombinere enkelte mønstre sammen til et nytt scenetepp, for å bruke Goffmans egne analogier, må disse mønstrene nødvendigvis finnes fra før av. Det er kanskje ikke så enkelt som at vi enten glir inn i roller ukritisk, eller at vi helt fritt former dem selv. Mest sannsynlig er det en slags blanding av ”frihet” og ”tvang”, vane og vilje. Hvordan kan vi finne ut hva som er tilfellet i de ulike situasjoner i et samliv?

2.3 Frihet og tvang

En av de viktigste debattene innen forskning om nære relasjoner de senere år har vært den mellom Anthony Giddens’ teori om intimitetens forandring (Giddens 1992) og Lynn Jamiesons kritikk av denne (Jamieson 1998, 1999). Debatten dreier seg kort fortalt om spenningen mellom Giddens’ begrep om ”rene forhold”, og Jamiesons fremheving av økonomiske og praktiske rammer for forholdet (Thagaard 2005: 41). Denne debatten tar opp en del av de samme spørsmålene som motsetningen mellom de to teoriene vi har sett på ovenfor stiller. Frihet i rolleutøvelse og strukturelle føringer er hovedankepunktene også for Giddens og Jamieson. Det refleksive og selvformende mennesket som Giddens presenterer velger selv sine relasjoner fritt og i egeninteresse. Med disse relasjonene har man forhold bygget på likhet, gjensidighet og åpenhet (Giddens 1992: 62). Jamieson derimot, peker på at både samfunnet ellers, og de indre maktstrukturene i selve parforholdet, kan spille en rolle i den utformingen det får, også i de tilfeller hvor begge parter mener de er likestilte og frie (Jamieson 1998: 12).

Giddens mener altså at det som preger vår tids intimitet er en stor grad av åpenhet og gjensidighet i de nære relasjonene, i form av gjensidig selvavsløring (Giddens 1997: 92). Et parforhold inngås og opprettholdes som en del av det selvrefleksive prosjektet hver og en av oss kontinuerlig vedlikeholder, som produkter av senmoderniteten (Giddens 1997: 91). Gjennom våre relasjoner viser vi omverdenen hvem vi er; vi skaper oss en identitet, og produserer samtidig narrativer for vårt eget selv som vi presenterer for disse relasjonene. Både narrative og relasjonene er hele tiden i endring, og vi må konstant reflektere over den betydning og relevans de har for konstruksjonen av selvet (Giddens 1997: 91). Basert på disse refleksjonene må vi i tillegg handle i overensstemmelse med det Charles Taylor (1998) kaller ”autensitetens etikk”. Dette innebærer altså at de valgene vi tar må være de rette for oss, og ekte i forhold til selvet (Taylor 1998: 29). Vi velger å inngå i relasjoner som gir oss noe tilbake i forhold til den konstruksjonen vi ønsker å skape (Giddens 1997: 91-92).

Dette betyr at vi også kan velge å gå ut av et forhold som ikke gir oss det ønskete resultatet, som på en eller annen måte strider mot vår følelse av selvet. Når dette skjer i økende grad i dagens samfunn, noe de stigende skilsmissetallene taler for, er det i følge Giddens et utslag av den iboende ustabiliteten som nødvendigvis preger den såkalte ”confluent love” (Giddens 1992: 61). Det er rett og slett vanskelig å sikre at begge parter i et kjærlighetsforhold er fornøyde nok til å ville investere videre i dette (Giddens 1992: 137).

Jamieson forklarer derimot de hyppige samlivsbruddene med samfunnets holdninger til romantiske forhold. Det er det store gapet mellom vår tids ideal om kjærlighet og likestilling, og den faktiske virkeligheten for de aller fleste, som er hovedgrunnen til at forhold tar slutt (Jamieson 1998: 33). Det oppstår en stor spenning mellom forventningene om et lidenskaplig, kjærlig og likestilt forhold, og hverdagens

realiteter. Partene forsøker å leve opp til forventningene, men klarer det ikke, og dette forsterker følelsen av mislykkethet. Særlig for kvinnene innebærer dette å forsøke å opprettholde et skinn av likeverd overfor omgivelsene, og også dem selv (Jamieson 1999: 485). Arlie Russell Hochschild kaller det å jobbe med følelsene på en slik måte at de synes virkelige for "deep acting" (Hochschild 2003a: 33). Begrepet går inn i hennes teorier om "følelsesarbeid" (Thagaard 2005: 198). Dette fenomenet kommer jeg tilbake til i analysen.

Jamiesons perspektiv fremhever som nevnt at et par aldri er helt likestilt, uansett hvor mye partene selv gir uttrykk for det. Parets antakelser om likestilling kan ikke eliminere betydningen av de strukturelle føringene. Det vil alltid finnes en "kjønnet ulikhet" i forholdet (Jamieson 1998: 138-152). Dette innebærer i følge Jamieson at kvinnen som regel har minst makt og innflytelse, og størst arbeidsbyrde i hjemmet. Giddens' teori forutsetter derimot at kvinner og menn er likestilte. Den utleverende åpenheten går begge veier. I praksis vil dette si at menn i større og større grad deler sine følelser og tanker med kvinnen, mens kvinnen blir mer og mer frigjort fra hjemmet til å forfølge sine egne ambisjoner. Refleksiviteten og intimiteten er demokratisk, den er ikke forbeholdt ett kjønn (Giddens 1992: 184).

Jamieson kritiserer videre Giddens for å ta lite hensyn til de empiriske fakta som tross alt finnes i store mengder på dette området (Jamieson 1999: 482). Hun mener at det ikke er tilstrekkelig å bruke selvhjelpslitteratur og liknende som data, i og med at dette stoffet bare er nok et uttrykk for idealer som ikke stemmer overens med den gjeldende praksis i parforhold. I tillegg til at de speiler et ideal, dreier dette materialet seg uansett kun om en liten del av hverdagen for et par. Det Giddens legger i "rene forhold" og "disclosing intimacy" beskriver i alle tilfeller kun den følelsesmessige siden av relasjonen, og ikke engang alle typer intimitet, hevder Jamieson (Jamieson 1998: 8). Giddens definerer intimitet på denne måten: "Intimacy means the disclosure

of emotions and actions which the individual is unlikely to hold up to a wider public gaze” (Giddens 1992: 138). Dette kan tolkes som at Giddens mener intimiteten er en svært privat affære, som ikke griper over i samfunnsmessige strukturer. Men det er så mye mer i et forhold enn bare følelser og utleverende samtaler, påpeker Jamieson. Det er praktiske oppgaver som skal løses, det er barn som skal hentes i barnehagen, det er timeplaner som skal gå opp. Det finnes, i følge Jamieson, ikke noe som heter et ”rent” forhold i den forstand Giddens fremlegger det. Praktiske oppgaver og deres fordeling, samt de strukturelle forholdene begrenser parets muligheter til å oppheve den kjønnete ulikheten (Jamieson 1998: 40). Heller ikke er intimitet avgrenset til ”disclosing intimacy”. Hva med den nærheten som oppleves mellom to som bare sitter ved siden av hverandre på sofaen? Den ”stille intimiteten” må det også være rom for i en analyse av parforholdet, mener Jamieson (1998: 8).

Intimitet kan sies å være ”kjønnet” i den forstand at menn og kvinner forholder seg ulikt til følelser og håndterer kommunikasjon av dem på ulike måter (Thagaard 2005: 184). Hvilken betydning får dette i homofile parforhold? To kvinner som lever sammen bør ha større forutsetninger for å utøve ”disclosing intimacy”, mens to menn bør ha mindre, hvis vi tenker oss at kjønne har ulike ressurser til rådighet i mediering av følelser og utleverende nærhet. Hvis vi derimot legger mest vekt på likeverdigheten og gjensidigheten i forholdet, så bør begge to ha like gode muligheter for et ”rent forhold”, fordi det ikke er noe som tilsier en maktfordeling på grunnlag av kjønn. Dersom det likevel oppstår over- og underordning i et homofilt parforhold, hva kommer dette av? Kan det være slik at makt ikke bare kommer fra kjønn i heterofile par heller? Finnes det andre måter å betrakte kjønn på som ikke låser oss så fast i dette maktperspektivet?

2.4 Kjønn er noe som gjøres

Den første erkjennelsen av at kjønn ikke er en uforanderlig egenskap ved mennesket resulterte i oppdelingen av kjønn i to begreper. "Sex" refererte til det biologiske kjønn; anatomi, hormoner og fysikk. "Gender" innebar de psykiske, sosiale og kulturelle trekkene ved kjønn (West & Zimmerman 2002: 3). Etter hvert som teorien ble videreutviklet, ble det klart at sammenhengene mellom de to begrepene var mye mer komplisert enn som så. Det biologiske gikk over i det kulturelle, og omvendt. I tillegg til å være et sosialt produsert fenomen, var kjønn en prosess. Definisjonen på mannlighet og kvinnelighet endrer seg i forhold til hverandre og skapes i samspillet med andre (Kimmel 1994: 120). Kjønn er altså et relasjonelt fenomen, "one does not 'do' one's gender alone" (Butler 2004: 1). Denne synet på kjønn avløser langt på vei begrepet om kjønnsroller. "Forståelsen av kjønn som et relasjonelt begrep bryter med den statiske forståelsen som kjønnsrolletenkningen innebærer" (Thagaard 1996: 49). Kjønn er ikke en fastsatt egenskap man har en gang for alle, kjønn "gjøres" av oss som aktive aktører (West & Zimmerman 2002: 4).

Kjønn vil i denne undersøkelsen betraktes som noe sosialt konstruert, noe som ikke er gitt en gang for alle, men som stadig utspiller seg mellom aktørene og over tid.

"Manhood is neither static nor timeless; it's historical. Manhood is not the manifestation of an inner essence; it is socially constructed. Man does not bubble up to consciousness from our biological makeup; it is created in our culture" (Kimmel 1994: 120). Dette er en god beskrivelse av kjønn generelt, for det samme kan sies om kvinnelighet.

Konstruksjonen av kjønn er ikke avhengig av heterososiale situasjoner (West & Fenstermaker 2002: 43). Også i sammenhenger hvor kun det ene kjønn er til stede "gjøres" kjønn på tydelige måter. Kjønn defineres og formes i møtet med andre personer (Goffman 1977: 324). Når din "motspiller" er av samme kjønn som deg

selv, spiller kanskje andre motivasjoner inn i din egen kjønnspresentasjon. Du blir likevel nødt til å tilkjennegjøre ditt kjønn og spille det ut for motparten, slik at vedkommende igjen kan "gjøre" ditt kjønn overfor deg. Rammene for kjønnsspillet blir til i situasjonen (Goffman 1992), og hvorvidt personene som møtes er heterofile eller homofile kan spille en rolle for utøvelsen av kjønn. Du vil for eksempel ikke oppføre deg likt overfor personen hvis det ikke ligger noen seksuelle føringer i møtet, som i en situasjon hvor en romantisk relasjon kan være utfallet. Du ville altså presentert ditt kjønn på en annen måte, ut fra den hensikten du hadde med møtet, og ut fra deres felles definisjon av rammene for situasjonen.

Disse begrepene, uansett hvor elastiske de er, fanger likevel ikke helt opp de sammenhengene jeg er ute etter i min analyse. Jeg får ikke sett informantene i samspill, dette er ikke en feltanalyse. Jeg snakker ikke direkte med dem om hvordan de oppfatter seg som kvinner og menn, og jeg spør ikke etter hvilke personlige attributter de har. Informantenes "gender display" (Goffman 1976) er i all hovedsak ikke tilgjengelig for meg. Det som er mitt interessefelt er hvordan de ordner samlivet sitt, hvordan de "gjør" forholdet. Ved å se på hvordan de gjør forholdet, får jeg også tak i hvordan de gjør kjønn, men bildet blir komplisert fordi parene er likekjønnete. Hvordan skal en handling som vanligvis er med på å "gjøre mann" tolkes når den utføres av en kvinne? Gjør hun da mann, eller gjør hun kvinne på en maskulin måte? Det er vanskelig å se hvordan en slik analyse skal hjelpe meg å komme frem til svar på problemstillingen. Andre begreper må tas i bruk.

2.5 Kjønnete betydninger

En av de største utfordringene i min undersøkelse er altså å håndtere det omfattende begrepet kjønn. Hvordan skal man kunne lete etter, og eventuelt finne, kjønnsforskjeller mellom to av samme kjønn? Dette kan nok virke som et absurd

utgangspunkt. Likevel gir det mening å snakke om kjønnsforskjeller i forhold til problemstillingen. Hvordan skal man da forklare fenomener som oppfattes som kjønnsdifferensierte uten å ty til utdaterte fordommer om kjønnsroller? Er det best å forsøke å styre unna fordommene, eller kan vi faktisk bruke dem i analysen? Det er jo tross alt i en viss forstand kjønnsforskjeller som ligger til grunn for det mønsteret jeg leter etter.

Hanne Haavinds begrep ”kjønnete betydninger” er et godt analytisk grep i dette tilfellet (Haavind 2000a: 7). Med dette forklarer hun hvordan kjønn gis en kulturell og sosial betydning som er løsrevet fra de enkelte aktørenes biologiske kjønn. Gjenstander kan også ha kjønnete betydninger, og disse har jo ikke noe medfødt kjønn. Ved å bruke dette begrepet blir man frigjort fra tanken om at kjønnsforskjellene er uløselig knyttet til å studere hva en kvinne og en mann er. Som Haavind selv formulerer det: ”Jakten på kjønnede betydninger er rett og slett et godt kasus for kopling av fortolkningsmåter og analytisk fokus” (Haavind 2000a: 12).

Handlinger kan tilskrives en kjønnnet betydning som godt kan stride med hvilket kjønn den som utfører handlingen har. På denne måten åpner vi for å si at det kan finnes en bestemt type kjønnsforskjeller mellom to av samme kjønn. Forskjeller kan nemlig spores på det kulturelle nivået i samfunnet (Haavind 2000b: 210). Vi ”kjønner” nesten alt omkring oss; både ting og personer oppfattes som kvinnelige og mannlige, eller feminine og maskuline. Å si at et par har en kjønnsdifferensiert arbeidsdeling er ikke det samme som å si at de er en mann og en dame, det betyr bare at de handlingene de utfører i parforholdet har kjønnete betydninger. De blir lest av samfunnet og deres nærmeste som uttrykk for representasjoner for det maskuline eller det feminine. Det er nettopp den betydningen handlingene får for paret som er viktig i denne undersøkelsen.

”Det analytiske begrepet kjønnete betydninger skal fremheve at en studerer hvordan mennesker blir og er kvinner og menn både for seg selv og hverandre, og på hvilke måter og for hvilke forhold dette gjøres relevant i deres liv” (Haavind 2000a: 7)

For Haavind er de kjønnete betydningene ikke nøytrale. Hun vektlegger derimot et kjønnet maktperspektiv som i noen grad samsvarer med Jamiesons oppfatning av parforholdet (Haavind 1982, 2000b). Samtidig mener Haavind at dette er et fruktbart utgangspunkt for analysen av kjønnete betydninger; ”at forståelsen om at kjønn betyr makt og splittelse bør brukes aktivt og reflektert i analysearbeidet” (Haavind 2000a: 48).

3. Metode

3.1 Metodevalget og dets konsekvenser

Jeg har valgt å anvende en kvalitativ metode for å undersøke problemstillingen. Selv om problemstillingen kom forut for valg av metode, må jeg innrømme at jeg først og fremst tok utgangspunkt i at undersøkelsen skulle være kvalitativ. Dybdeintervjuer er den mest egnete metoden til å studere slike relasjoner som her legges under lupen.

If what you need to find out cannot be answered briefly, if you anticipate that you may need to ask people to explain their answers or give examples or describe their experiences, then you rely on in-depth interviews (Rubin & Rubin 2005: 3).

En alternativ metode kunne vært et spørreskjema som tok sikte på å kartlegge tidsbruken mellom partene i forholdet. Dette kunne også ha vært en tilleggsmetode, en måte å sjekke hvorvidt det de fortalte meg stemmer overens med faktisk tidsbruk. Likevel er begge deler basert på egenmelding, altså at informantene selv kan rapportere etter egen oppfatning og hukommelse (Thagaard 2002: 83). Uansett hvilke slike metoder vi benytter oss av, er vi alltid avhengig av at informantene er sannferdige i sin gjengivelse av situasjonen. Vi må stole på at de selv har den beste informasjonen om sine egen liv, og ikke tolke utenfor det de faktisk forteller oss. Hvis tiden og informantene hadde tillatt det, ville jeg gjerne ha supplert intervjuene med observasjoner gjort hjemme hos parene. Jeg kunne blant annet vært med dem en dag og sett hvordan de faktisk løste de oppgavene de sto ovenfor, slik Arlie Hochschild gjorde i sine undersøkelser til boka "The Second Shift" (2003b). Dette

ville sannsynligvis gjort det vanskeligere å få tak i informanter, men samtidig ville det nok ha styrket datamaterialet.

Intervjuformen byr på en rekke utfordringer. For det første må det opprettes en tillitsfull atmosfære mellom forsker og informant (Ryen 2002: 116). Dette kan komme mer eller mindre av seg selv, ut fra den situasjonen intervjuet foregår i, eller det må bygges bevisst opp av forskeren. Det er ingen enkle oppskrifter på hvordan man skaper tillit, men det er noen grep man kan gjøre for å lette arbeidet, slik som å opptre åpent og ærlig, og virke tolerant (Rubin & Rubin 2005: 92). I mitt tilfelle vil jeg si at jeg var svært heldig med informantene. Alle var meget positivt innstilt til å delta, jeg fikk inntrykk av at flere av dem faktisk hadde gledet seg en del til intervjuet. Likevel krevde intervjuene av meg at jeg oppførte meg profesjonelt og fattet, slik at informantene ble trygge på at jeg hadde kontroll over situasjonen og følte meg komfortabel med den. Slik ble også de mer komfortable, og intervjuene gikk tilnærmet som en vanlig samtale omkring et emne. Intervjuer og samtaler har da også mye til felles med hverandre (Rubin & Rubin 2005: 12). Noen av intervjuene gikk selvsagt tregere enn andre, og gjennom disse måtte jeg ty til fastere spørsmålsformuleringer og støtte meg mer til intervjuguiden. De fleste intervjuene var likevel ganske frie i formen og preget av god stemning for åpenhet.

Temaet for undersøkelsen var naturligvis av en viss interesse også for deltakerne, så det ble mange tilfeller hvor de selv tok initiativet og foregrep intervjuets gang. I disse tilfellene lot jeg informantene snakke fritt, og justerte planen etter dem. Det blir feil å avbryte deres tankerekker når de prater om ting jeg uansett ville ha kommet tilbake til senere, med mindre de selvsagt prater seg helt vekk fra emnet. Det beste er når intervjuet kan være mest mulig lik en samtale, og da føles det unaturlig å ikke ta ting etter hvert som de dukker opp. Alt dette førte til en stor fleksibilitet i situasjonen, noe som var befriende for meg, men samtidig noe skremmende. Det føltes mer usikkert

hvorvidt jeg hadde fått med alt det relevante og vesentlige når det kom i en annen rekkefølge enn jeg i mitt ordensstyrte hode hadde forberedt meg på. Dessuten ble ofte overgangene mellom hvert emne noe mer kunstige enn jeg hadde håpet på, og jeg merket at noen spørsmål også kom litt brått på informantene. Jeg tror jeg burde vært flinkere til å lage mer naturlige overganger mellom emnene, men på den annen side ville jeg heller ikke prate for mye selv om dem. Idealet for meg var at informantene selv skulle bringe på bane enkelte begreper. For eksempel nevnte jeg aldri selv ordet ”kjønn” før informanten selv gjorde det, heller ikke rollebegrepet.

Parene ble intervjuet hver for seg, men fordi jeg var redd for at de skulle snakke med hverandre om emnet og spørsmålene i mellomtiden, ble de to intervjuet rett etter hverandre. Etterpå har jeg forstått at dette kanskje ikke var så gunstig. Et intervju kan ofte være så utmattende at man trenger en god pause mellom dem (Rubin & Rubin 2005: 80). Det er likevel ganske utenkelig at jeg skulle ha klart å organisere intervjuene på noen annen måte, både på grunn av informantenes og min egen travle hverdag, og den fysiske avstanden mellom meg og dem. Hvis jeg skulle delt intervjutidene opp i enda flere dager, ville selve intervjuingsperioden stått i fare for å strekke seg over svært lang tid. Det gikk såpass lenge mellom hvert par at jeg i det minste fikk hentet meg godt inn i disse periodene. Dette førte både dessverre og heldigvis igjen til at jeg til tider erfarte at jeg startet på ”scratch” foran hvert nytt par. Jeg fikk mer avstand fra materialet mellom hvert par jeg intervjuet, både i positiv og negativ forstand. Det var sannsynligvis bra at jeg ikke sammenliknet hvert par med det forrige, men tidsavbruddene førte også til at jeg måtte bruke litt tid foran hvert nye par på å komme inn i rollen som intervjuer igjen. Noen ganger øvde jeg på venner, andre ganger høyt for meg selv.

3.2 Om min forskerrolle

Å få innpass hos informantene avhenger ofte av hvilken rolle du selv har som forsker. Studentrollen er en uformell posisjon sammenliknet med for eksempel stillingen til en professor (Repstad 1998). Dette kan nok ha påvirket også de svarene jeg fikk, men jeg tror ikke det har gjort det i særlig stor grad. Informantene visste at jeg skulle bruke dette i vitenskaplig øyemed, de forsto at det var noe annet enn et intervju med studentavisen. At jeg var student medvirket bare til at stemningen ble ledig; i og med at de fleste jeg snakket med allerede var yrkesaktive var det ingen grunn til at de skulle føle seg underlegne i forhold til meg. På den annen side kan forskerrollen i seg selv gjøre folk nervøse.

En forsker analyserer, gransker og evaluerer (Repstad 1998: 123). Det ble en del fleiping med dette i løpet av intervjuene; flere av informantene nevnte at de syntes det var en litt skremmende tanke å bli undersøkt på den måten. Den vanligste referansen gikk på det å være "under lupen". Mange fortalte også at de hadde ryddet litt ekstra og forberedte møtet. Det er å anta at disse også ville gjort det foran en sammenkomst av andre slag, for eksempel et vennebesøk, men jeg regner uansett med at de hjemmene jeg så ikke nødvendigvis var representative for et hverdagsutseende. Dette var ikke en ulempe, det viste seg heller å være en fordel. Det var nemlig en fin inngangsport til samtale omkring arbeidsdeling, selskapeligheter og personligheter.

Min andre relevante rolle i denne undersøkelsen er knyttet til legning. Jeg er selv homofil, og alle informantene visste dette før møtet. Jeg hadde ikke sagt det selv, men fordi noen av informantene var kjente av kjente, og fordi andre var rekruttert via en side for homofile på internett, var det ikke til å unngå at min egen legning ble synlig. Det hadde da heller aldri vært min intensjon å skjule den, men det var heller aldri noe jeg planla å "advare" om ved møtet. På hvilke måter kan min legning tenkes å ha hatt innvirkning på intervjusituasjonen?

For det første mener jeg at informantene sannsynligvis ville hatt en annen holdning til en heterofil intervjuer på ulike punkter. Det kan blant annet tenkes at enkelte av svarene ville vært mer preget av "belæring" overfor en "utenforstående" forsker som ikke kjenner det homofile miljøet. Samtidig ville muligens informantene stilt seg mer i forsvarsposisjon overfor en heterofil forsker. Noen homofile ville vært skeptiske til hensiktene ved en slik undersøkelse. Jeg opplevde at informantene hadde tiltro til at deres fortellinger ikke ville bli brukt til å skape negative holdninger til homofile samliv. "Being an insider can make you seem less threatening, in part because you know the rules and are as bound by them as the interviewees are" (Rubin & Rubin 2005: 87). Selv om en heterofil forsker også ville ha forsikret om at vedkommende ikke har slik bruk i tankene, tror jeg at tilliten til meg i stor grad var knyttet til min egen skeivhet. Denne, kombinert med den seriøse, akademiske tilknytningen, var et fint rollesett å være forsker på akkurat dette emnet med.

Jeg tror likevel ikke at en heterofil forsker ville fått andre svar på spørsmålene, eller at innholdet i intervjuene ville blitt nevneverdig annerledes. Hvorvidt informantene ville snakket om andre ting, blir spekulativt å hevde noe om. Det ville være å tillegge legning altfor stor vekt, og dessuten å stille spørsmål ved informantenes integritet og evne til å se forbi slike faktorer. I de fleste intervjuene ble det noe snakk om homopolitikk og rettigheter, og selv om dette ikke var temaer for undersøkelse, lot jeg informantene komme frem med de meningene de hadde om sakene. Det føltes noen ganger som om informantene talte "via" meg til en mottaker utenfor intervjusettingen. Altså er det rimelig å anta at de også i løpet av intervjuet var bevisst på at materialet skal leses av andre. Muligens blir det feil å tenke at de tok hensyn til meg i det hele tatt. Er det å tillegge forskeren en for stor rolle i et kvalitativt materiale? Enkelte forskere hevder at intervjusituasjonen kun er et rollespill hvor mening og kunnskap skapes i samspillet mellom forsker og informant, og videre at intervjuet derfor bare kan fange opp akkurat det som skjer i den gitte

intervjusituasjonen (Thagaard 2002: 41-42). Jeg tror likevel ikke at meningene ville ha endret seg avhengig av intervjuers legning, men kanskje ville tonen de ble formidlet i vært annerledes.

Kjønn kan også spille en rolle under intervjuer (Repstad 1998: 57). Som kvinne kunne jeg i følge en rekke lærebøker kommet til å bli overkjørt av mannlige intervjuobjekter (Thagaard 2002: 101-103). Dette var definitivt ikke tilfellet i denne undersøkelsen. Jeg intervjuet to par menn, og under alle intervjuene fikk jeg inntrykk av at jeg som homofil var forent med dem, og at dette hindret meg i å bli skilt ut som ”det annet kjønn”. Alternativt kan kvinnelige intervjuere som prøver for hardt å unngå dette virke skremmende. ”Female interviewers may need to work out a style that combines being nonthreatening and professional” (Rubin & Rubin 2005: 89). Det blir etter min mening dumt å bare påpeke at kvinner behøver å tenke gjennom dette, det må være et utgangspunkt for alle som intervjuer, uansett kjønn.

3.3 Sted

Alle intervjuene ble foretatt hjemme hos informantene, med unntak av det ene parets, som av praktiske årsaker fant sted hos meg selv. Det er viktig å møte informantene på et sted som er trygt for dem (Repstad 1998: 72). Fordi de skulle intervjues like etter hverandre, ble det hensiktsmessig å gjøre dette bokstavlig talt på hjemmebane. Der hadde de overtaket, jeg var gjest i deres hus og ble sånn sett også bundet av de rammene og normene som gjelder for slike situasjoner. Informantene behøvde ikke å forholde seg til et nytt sted i tillegg til intervjusituasjonen. I hjemmene kunne vi også sitte uten å bli forstyrret. Den andre parten gikk enten ut en tur eller satt i et annet rom hvor vedkommende ikke kunne høre det som ble sagt under intervjuet. Alle intervjuene foregikk på fritiden til informantene, så det gikk ikke ut over arbeidet

deres, noe som kunne blitt tilfellet hvis det skulle foregå på kontoret eller arbeidsstedet.

3.4 Utvalget

Informantene er skaffet gjennom flere kanaler. Noen er rekruttert via bekjente, andre har jeg aktivt oppsøkt på internettforumet Gaysir. Dette er et såkalt nettsamfunn for homofile og bifile, hvor man kan legge ut informasjon om seg selv og dermed søkes opp på bakgrunn av ulike kriterier som sivilstatus, kjønn, alder og bosted. På denne siden la jeg også ut informasjon om prosjektet på min egen profilside, slik at folk som var innom der kunne ta kontakt hvis de ville delta eller kjente noen som passet til kriteriene. Jeg fortalte kort om hva emnet for undersøkelsen var, men uten å gå inn på detaljer omkring spørsmålene. Det var imidlertid ingen som meldte seg frivillig på denne måten, jeg måtte selv sende dem en forespørsel om å delta. Informantene er med andre ord ikke selvrekrutterte. Noen avslo, men de fleste jeg kontaktet var positive. Det var likevel en svært tidkrevende prosess å skaffe nok informanter. Enten det ikke lot seg gjøre rent praktisk eller de ikke passet inn i utvalget, falt flere av dem fra underveis. Det var mange kabaler som skulle gå opp, og i tillegg skulle selve intervjudtidspunktet passe for alle.

Parene i denne undersøkelsen er ulike på mange måter, men noen utvalgskriterier var like for alle. Jeg ville ha tak i homofile par av begge kjønn som var i faste, samboende forhold. Forholdet måtte være av en viss varighet, slik at paret hadde skapt seg noen faste rutiner og kommet inn i et eventuelt mønster for arbeidsdelingen. Varighet sier også noe om forpliktelser partene i mellom. For at resultatene skulle være mest mulig pålitelige, måtte informantene ha forpliktet seg til det nåværende forholdet på en måte som skiller det fra et mer flyktig kjærlighetsforhold.

I tillegg var det en forutsetning for meg at ingen av informantene hadde ansvar for barn. Det er bevist at barn kan forsterke en tradisjonell kjønnsrolledeling av arbeidsoppgavene i heterofile forhold (Syltevik 2000: 122). Det er tre viktige grunner til at jeg likevel valgte å intervju barnløse par. For det første ville barn gjort at jeg ble nødt til å også ta for meg forelderrollen og relasjonen mellom barn og voksen. I tillegg ville det vært nødvendig å se på skillet mellom det å være biologisk forelder og ikke. Til sammen ville dette blitt altfor omfattende for undersøkelsen.

For det andre er det minst like interessant å se hvorvidt det finnes slike rollefordelinger forut for et eventuelt barneansvar. Resultatet virker enda mer overbevisende hvis det holder vann også når forsterkende faktorer er eliminert. Dessuten er det den romantiske relasjonen mellom to av samme kjønn og hvordan de to organiserer hverdagen som er undersøkelsens fokus. Denne er ”renest” når paret er alene, uten forpliktelser overfor andre enn seg selv (Giddens 1992: 58). Den svenske sosiologen Carin Holmberg (1993) gjorde det samme valget i sin undersøkelse av arbeidsdeling i heterofile parforhold. Hun ville vise at parrelasjonen var preget av kjønnsdelte arbeids- og maktforhold selv før paret fikk barn (Holmberg 1993: 15).

Den tredje grunnen som spilte en rolle var utvalgsstørrelsen. Selv om antall homofile med barn er en ikke ubetydelig gruppe i Norge (NOVA-rapporten sier at 13 prosent av kvinnene og 8 prosent av mennene i utvalget har egne barn, Åmås 2001: 177), antok jeg at det kunne bli et problem å skaffe nok informanter. Alt i alt var det altså mest som talte for å holde barna utenfor denne undersøkelsen, men jeg utelukker ikke at det ville være svært interessant å foreta en tilsvarende studie som inkluderer barneperspektivet og den ekstra analysedimensjonen det tilfører.

Grunnen til at informantene er homofile er ikke politisk. Undersøkelsen er ikke basert på et ønske om å revolusjonere hverken homoforskningen eller queer theory-feltet. Derimot var dette den eneste måten å kombinere både den særskilte stillingen til det romantiske forholdet og likekjønnethet. Et likekjønnet vennepar som bor sammen, vil ikke ha de samme grunnene til å opprettholde en gitt arbeidsdeling som et homofilt par, simpelthen fordi de ikke har den samme interessen investert i forholdet. Et romantisk par vil sannsynligvis håndtere konflikter på en annen måte, det står mye mer på spill i et forhold enn et vennskap. For å kunne studere arbeidsdelingen på en tilsvarende måte som er gjort med heterofile forhold, minus kjønnsforskjellen, er det da også mest naturlig å velge et annet forhold basert på kjærlighet. Selv om utgangspunktet kun var å finne ut hvordan fordelingen foregår i en relasjon som ikke har kjønn som retningslinje, måtte dette altså gjøres i et romantisk forhold.

Utvalget er blandet både med hensyn til alder og yrke. Hvis man skulle delt informantene inn i klasser, ville man finne representanter i alt fra arbeiderklassen til øvre middelklasse. Noen av dem er også hjemmeværende. Alle er bosatt på Østlandet, i både små og store byer. Informantenes sosiale opphav er ulikt, men ingen av dem har innvandrerbakgrunn. Vi kan derfor si at utvalget hovedsaklig er påvirket av den norske kulturen når det gjelder kjønnsmessig arbeidsdeling, uansett hvor liberal fordelingen i de hjemmene de kommer fra var.

Kaja og Kine er to jenter i tyveårene som har vært samboere i omtrent et halvt år. Kaja er hjemmeværende og Kine jobber i servicenæringen. Begge har et forholdsvis lavt utdanningsnivå. De to har planer om å inngå partnerskap i nær fremtid.

Jens og Jørn har den største aldersforskjellen blant informantene, de er henholdsvis rundt 50 og rundt 40 år gamle. Jens har hatt en høyere, administrativ stilling i flere år.

Jørn på sin side har, på tross av en forholdsvis høy utdanning, de siste årene hatt varierte yrker innen ulike servicetjenester. Paret har vært sammen i nærmere tyve år, og har bodd sammen like lenge.

Selma og Sofie er på hver sin side av 40-tallet, med en ganske stor differanse mellom. De har vært sammen ca. ti år, og flyttet sammen etter det første av dem. Selma driver eget firma hjemmefra, men er på tidspunktet for intervjuet langtidssykemeldt. Sofie har en lederjobb og ellers høy utdanning.

Renathe og Rita er begge rundt 30 år, men Renathe er noen år yngre enn Rita. Renathe studerer, mens Rita allerede har fullført sin høyere utdanning. Hun jobber for tiden fast i en god stilling. De har vært kjærester i to år, men flyttet sammen etter et halvt.

Gunnar og Geir er også henholdsvis under og over 30 år gamle, men med en større aldersforskjell mellom seg. Gunnar jobber innen salg og service, mens Geir jobber i et såkalt mannsdominert industriyrke. Forholdet har vart i fire år, og paret ble samboere etter omlag et halvt år.

3.5 Utforming av intervjuguide

3.5.1 Form

Intervjuguiden er bygget opp etter mønsteret ”tre med grener” (Rubin & Rubin 2005: 145). Den tar for seg fem hovedtemaer som til en viss grad foregriper analysen. Mest sentrale er de temaene som er knyttet til de tre problemstillingene. Hvert intervju innledes med et noen praktiske opplysninger, samt med informantens historie om hvordan parforholdet utviklet seg. Det er lurt å starte med slike konkrete opplysninger man kan være sikker på at informanten vet noe om (Thagaard 2002: 94). Slik kommer samtalen lett i gang, og man har åpnet dialogen. Det er også en fin måte å få informanten til å begynne å tenke over parforholdet.

Videre skal informantene fortelle om den praktiske arbeidsdelingen og hvordan de ordner økonomiske forhold i samlivet, før vi går inn på mer den mer emosjonelle delen, hvor konflikter og følelsesmessig arbeidsdeling blir viktige emner. Innen vi har nådd frem til denne mer vanskelige delen av intervjuet, har informanten blitt fortrolig med intervjusituasjonen og meg. Til slutt snakker vi om mer holdningsrelaterte spørsmål, slik som hva informanten mener om andre pars organisering av sine forhold. Thagaard kaller denne oppbygningen for en ”emosjonell kurve”, hvor de mest intime spørsmålene stilles i den midterste fasen av intervjuet (Thagaard 2002: 96). Informanten får anledning til å summe seg, og intervjuet blir avrundet på en mindre alvorlig måte.

3.5.2 Innhold

”Interviews are designed around a balance of main questions, follow-up questions, and probes” (Rubin & Rubin 2005: 152). Hovedspørsmålenes hensikt er å gi innsikt i det du vet at du må få greie på. De kan utvikle seg og utvide seg i løpet av intervjuingen, og det kan bli nødvendig å legge til flere, etter hvert som du lærer mer av informantene. Det fine med kvalitativ metode er nettopp at det er mulig med et

fleksibelt forskningsdesign fordi det ikke er like viktig å stille de nøyaktig samme spørsmålene til alle informantene. Noen av mine spørsmål måtte endres litt underveis, og noen ble automatisk endret av intervjuets naturlige forløp. Likevel forble de aller mest sentrale spørsmålene ganske uendret.

Oppfølgingsspørsmålene ble derimot konstant utviklet. Det ble relevant med ulike spørsmål til hvert intervju. Informantene fortalte forskjellige ting ut fra mine hovedspørsmål, og for å få noenlunde likt, og samtidig utfyllende materiale av alle intervjuene, ble det nødvendig med flere oppfølgingsspørsmål. Noen av dem var helt kontekstbundne, det vil si at de kun var relevante for akkurat det som kom frem i et intervju, mens andre viste seg å være fine som nye spørsmål, og disse kunne innføres i det faste skjemaet. Et eksempel på dette var spørsmålet om arbeidsdeling under reiser. I løpet av de første intervjuene ble det klart at det også var en arbeidsdeling under parenes felles turer, og at dette sannsynligvis ville være interessant for nærmere utspørring blant de neste parene også.

Prober er små oppfordringer som gis av intervjuer for å få informanten til å utdype nærmere, klargjøre hendelsesforløp, fylle ut manglende sammenhenger og liknende (Rubin & Rubin 2005: 164). Det kan være alt fra nølelyder og anerkjennende hodenikk til lengre spørsmål som tar sikte på å få informanten til å forklare noe som er sagt. Gjennom vanlige samtaler har jeg ofte opplevd at folk ”overproberer”, de gir for mye oppmuntring eller for hyppig tilbakemelding på det som blir sagt. Dette kan være irriterende, så jeg forsøkte å unngå det i intervjuene. Ellers var det viktig å se an informanten og merke hvordan samtalen fortonet seg. Noen ganger det viktig med mye respons, andre ganger er det like oppmuntrende å forholde seg stille og dermed gi rom for at informanten kan tenke seg om. Hvis man er nervøs for ”pinlig stillhet” under et intervju, blir det lett til at man stiller ledende spørsmål eller nærmest tvinger

et svar ut av informanten. Det er viktig å signalisere at det er okei med pauser, og at det bare er positivt at informanten tenker grundig gjennom svarene sine.

3.6 Materialet

Jeg tok opp alle intervjuene på en digital opptaker. Dette lettet arbeidet med nedskrivningen, det ble lett å finne både frem og tilbake i materialet under transkriberingen. Hvis man stoler utelukkende på notater, kan man lett miste nyanser og mye verdifull informasjon (Repstad 1998: 71). Mange vegrer seg likevel for å gjøre opptak av intervjuer. Det verste ved utskrivningen av lydfileene er å høre sin egen stemme, og å bli påminnet på de tabbene man gjorde under intervjuet. Alle små fyllord og nølelyder blir ekstra tydelige når man skal skrive ned det som faktisk blir sagt. Man blir pinlig oppmerksom på hver minste lille feil man har gjort. Dette føles ille der og da, men det er selvsagt en stor fordel i arbeidet med å forbedre seg selv som intervjuer. Gjennom å lytte godt og kritisk etter hva som fungerte og hva som gikk galt etter hvert intervju, klarte jeg å forbedre meg mellom hver omgang. Det ble også lett å justere spørsmål som ikke ga like stor uttelling som jeg ønsket. Dette ga seg helt konkret uttrykk i at hvert intervju ble lenger enn det forrige.

En annen fordel er at alt som har blitt sagt er bevart for ettertiden og analysen. Det samme argumentet kan dessverre også være en ulempe, da store mengder data er tidkrevende. Det tok nesten en hel arbeidsdag å skrive ned et intervju, med alle de pauser som måtte tas for å unngå både musearm og øresus. Rubin og Rubin peker også på den etiske siden av det å ha alt materialet tilgjengelig ordrett i tilfeller som kan være sensitive for informantene. Ved å la være å ta opp intervjuet, kan forskeren gi informanten muligheten til å protestere uten at det finnes harde beviser på hva de sa (Rubin & Rubin 2005: 111).

En opptaker kan i noen tilfeller gjøre informanten utilpass, særlig hvis den blir et fremtredende element under intervjuet. Jeg forsøkte alltid å gjøre minst mulig ut av min, men jeg opplevde også at den kunne være en inngang til småprat om interesser og tekniske ferdigheter. Et par ganger ble opptakeren faktisk min inngang til en fin og ledig tone, hvor informanten fikk startet samtalen med ting vedkommende hadde greie på. Det motsatte var også tilfelle, at vi kunne spøke omkring felles udugelighet. Uansett ble utfallet at samtalen kom i gang på en naturlig måte. Alle informantene ble selvsagt spurt om det var greit at jeg tok opp intervjuet, og alle samtykket.

I løpet av intervjuet noterte jeg ikke så mye, men spesielle kommentarer og tanker, samt kroppslige reaksjoner ble skrevet ned for å supplere lydopptakene. I tillegg noterte jeg litt om hjemmet og paret generelt rett etter hvert intervju. Dette var til stor hjelp i ettertid, da jeg skulle danne meg et helhetsinntrykk av paret gjennom analysen. Jeg hadde ikke feltobservasjoner, men jeg hadde de førsteinntrykkene jeg hadde fått av informantene og omgivelsene deres.

3.7 Etiske vurderinger

Det å få lov til å komme så tett på en annen persons liv er et privilegium vi som forskere må ta godt vare på, og ikke utnytte. Informantene har tillit til at det de sier ikke vil komme i gale hender, og bli brukt til ting de selv ikke har kontroll over. Det er derfor veldig viktig at datamaterialet underlegges full anonymisering og at det kun brukes i den hensikt det ble samlet inn. Vi har et stort ansvar overfor informantene, og et brudd på disse etiske retningslinjene er ikke bare et overtramp i forhold til de faglige kodeksene, men også et brudd på gjengse, moralske normer.

Vi må heller ikke, under intervjuet, bruke tilliten til å trenge oss inn på informanten i den grad at vi overstiger de grensene denne på forhånd har satt for seg selv (Fog 2004: 26). Forskere skal ikke presse frem svar som informanten tydelig ikke vil gi. Det er selvsagt ikke alltid så lett å forstå hvor disse grensene går, og skillet mellom kløktig utspørring og krenkende graving vil i noen tilfeller være vanskelig å få øye på. Derfor er det ekstra viktig at vi går frem med sosial intelligens og en god porsjon samvittighet når vi skal foreta et intervju. En god intervjuer har ikke bare sakskjennskap, men er også en kompetent sosial utøver (Ryen 2002).

Forutsetningen for å sette i gang et intervju i det hele tatt er at man har fått et fritt og informert samtykke (Johannessen og Tufte 2002: 67). Dette ble ivaretatt ved at informantene ble fortalt om hensikten ved undersøkelsen, dens tema og fokusområder, samt at de ville bli fullstendig anonymisert i fremleggelsen av materialet. Det ble en avveiningssak for meg hvor mye jeg skulle fortelle om emnet. Jeg ville at svarene ikke skulle være tenkt ut på forhånd, og at det informantene fortalte ikke skulle være sensurert av dem selv med hensyn til hva de trodde jeg ville være interessert i å vite. Flere av dem fortalte at de hadde tenkt en del gjennom arbeidsdelingen sin før de kom til intervjuet, mens andre sa at de overhodet ikke hadde hverken snakket om prosjektet seg i mellom eller viet det særlig tankevirksomhet selv på forhånd. Jeg hadde ikke fortalt noen av dem hvilke spørsmål jeg kom til å stille, kun at det på ingen måter ville bli spurt etter sexlivet deres.

Det å intervju par, eller mennesker som er i nære relasjoner med hverandre, kan føre med seg en del spesielle, etiske dilemmaer. Muligheten for at det vi har snakket om i intervjuene kan få konsekvenser for parene i ettertid vil alltid være der (Thagaard 1996: 58). Gjennom spørsmålene tar jeg både direkte og indirekte opp temaer som kan være kilde til konflikter i et samliv, og dette måtte jeg hele tiden ha i bakhodet også gjennom skriveprosessen. Det ville være etisk uforsvarlig av meg å presentere

utsagn, synspunkter eller hendelser som den ene kom med og som jeg kunne anta at den andre ikke kjente til, eller ville ha blitt såret av. Dette betyr ikke at jeg har avstått helt fra å ta opp vanskelige temaer i presentasjonen; konflikter er tross alt en vesentlig del av analysen. Det betyr snarere at enkelte deler av materialet er blitt dempet, omformulert eller utelatt av hensyn til parets beste. Jeg vil ikke være den som ødelegger husfreden for mine informanter. Før hvert intervju fortalte jeg at selv om materialet ble helt anonymisert, kunne jeg ikke love dem at de kom til å være anonyme overfor sine samboere. På denne måten fikk de i hvert fall sjansen til selv å utelate ting de ikke ville at partneren skulle få kjennskap til.

4. Analysen

4.1 Innledning

Denne analysen har foregått på bakgrunn av noen prinsipper og stereotypier det er viktig å klargjøre og kartlegge. I samfunnsvitenskapen blir det mønsteret jeg leser mine informanter ut fra ofte kalt heteronormativitet. Begrepet viser til en fast ramme for hvordan kvinner og menn utformer sine identiteter i forhold til hverandre, samt hvilken rolle dette samspillet har for samfunnet ellers, men det er også et politisk begrep (Morland & Willox 2005: 5). Det sier også noe om hvordan samfunnet er gjennomstyrt av normer som sier at den naturlige sammensetning av parforholdet er kvinne + mann (Sullivan 2003: 119).

Hva som ligger i begrepene ”typisk mannlig” og ”typisk kvinnelig” varierer fra kultur til kultur og endrer seg i tillegg over tid (Connell 1995: 81). Denne distinksjonen er ikke alltid like lett å forklare. Vi har kanskje en oppfatning om at det finnes en klar forskjell, men klarer likevel ikke å sette ord på denne forskjellen.

Kjønnsstereotypiene sier noe om hvilke forestillinger vi har om kvinnelighet og mannlighet. Vi forholder oss til dem på en eller annen måte, enten det er bevisst eller ubevisst, nettopp fordi vi kjenner til dem. Forestillingene er essensialistiske, det vil si at de hevder å si noe om hvordan menn og kvinner ”er”. (Røthing 2000: 21). Hva dette innebærer, er det svært lite enighet om i alle fagområder. En løsning er å ty til biologiske forklaringer, som for eksempel at kvinner er svakere enn menn rent fysisk. Dette er heller ikke sant i alle tilfeller. Uansett hva vi sier, kan det aldri bli annet enn generaliseringer, men vi blir likevel nødt til å ha disse klart for oss under analysen. La oss da se på noen slike generaliseringer som har betydning for arbeidsdelingen i et parforhold.

Den aller vanligste generaliseringen er det såkalte tradisjonelle kjønnsrollemønsteret. Med dette menes at mannen deltar i yrkeslivet, mens kvinnen i hovedsak jobber i hjemmet. Hun vasker, lager mat, steller med eventuelle barn og ordner ellers med alt det ”huslige”. Mannens ansvarsområder i hjemmet er vedlikehold, reparasjoner, montering og bilstell. Dette er forlengst utdatert som et komplett bilde av det heterofile parforholdet, mener de fleste forskere. Like fullt eksisterer det fremdeles blant mange par. Tendensen er at kvinnen i større grad enn før deltar i yrkeslivet, mens arbeidsdelingen i hjemmet med hensyn til husarbeid forblir stort sett uforandret; et fenomen Arlie Hochschild kaller ”the stalled revolution” (Jamieson 1998: 32). Dette bildet kan igjen nyanseres ved å påpeke at menn har overtatt mye av barneomsorgen, så fordelingen er stadig i endring på enkelte områder (Brandth og Kvande 2003: 151).

Arbeidsdelingen har en rekke viktige funksjoner. I første rekke sikrer den at de oppgavene som finnes i en husholdning blir utført, at hjemmet ”går rundt”. Den gir de inntektene som husholdningen skal leve av, og sørger for at familien er en effektiv produksjonseenhet, både for seg selv og samfunnet. Dette er av de mer åpenbare resultatene. Samtidig hevder mange forskere at parforholdet også består av maktforhold og interessekonflikter, og at arbeidsdelingen kan være med på å befeste disse (Jamieson 1998). I tillegg har arbeidsdelingen en ”kjønnet betydning” (Haavind 2000a: 7). De ulike oppgavene blir tillagt kvinnelige og mannlige konnotasjoner. Slik kan det gå til at en kvinne godt kan ”se ut som” en mann - ikke utseendemessig, men funksjonsmessig - nettopp fordi hun utfører oppgaver som vår kultur betrakter som maskuline. Det er med dette utgangspunktet vi kan gå i gang med analysen av likekjønnede par på en måte som kan synes å være forbeholdt heterofile. Vi kjønner oppgaver også på tvers av biologiske kjønn, slik at oppgaver får en kjønnet betydning også når de utføres av to av samme kjønn.

Det finnes helt klart begrensninger her også. Analysen er basert på oppfatningen av kjønn som noe relasjonelt, situasjonsbestemt og sosialt konstruert. Kjønn er med andre ord ikke noe vi er, men noe vi gjør (West & Zimmerman 2002: 4). Hvilke utfordringer byr denne definisjonen på i forhold til homofile par? Vi kan for eksempel jo ikke hevde at en kvinne ”gjør” mann når hun utfører maskuline oppgaver. Hun ”gjør” selvsagt i en viss forstand kvinne, men aller mest vil jeg hevde at hun ”gjør” parforholdet. Det er med dette i sikte hun handler, hun har tilsynelatende ikke behov for å bekrefte sin kvinnelighet overfor sin partner, som jo også er en kvinne. De to utfører kvinnelighet i forhold til hverandre, men på en slik måte at noe av det kvinnelige blir seende maskulint ut. Sammen, og hver for seg, gjør de parforholdet.

Makt er også kjønn. Maskulinitet blir for eksempel ofte fremstilt som typisk dominerende, konkurranseinnstilt og aggressive (Conway-Long 1994: 65). Hvilke utslag får dette når to menn er sammen? Og er en kvinne som er dominerende i et lesbisk forhold dermed maskulin? Og omvendt, hvis den ene kvinnen har et maskulint kjønnsuttrykk, er hun da mest sannsynlig dominerende? Disse spørsmålene blir ikke besvart i denne analysen, simpelthen fordi datamaterialet ikke tillater det, men det er interessant i forhold til problemstillingen. Kjønn ”leses” ut av alle sammenhenger, også de likekjønnete.

Analysen er delt på flere ulike måter. Først vil jeg foreta en tematisk analyse av de praktiske arbeidsoppgavene i sin helhet. Dernest vil jeg ta for meg hvert par for seg, sett i forhold til problemstillingens første delspørsmål. Dette blir nødvendig for å se et eventuelt mønster innbyrdes i parene. Uansett om vi finner sammenhenger tematisk sett, kan det jo hende at disse er urelevante dersom ikke hvert par kan sies å i en helhetlig grad representere et mønster. Problemstillingen er altså av en slik natur at det blir parenes fullstendige fremstilling av forholdet som gir det endelige svaret,

eller konklusjonen. Vi kan naturligvis ikke svare på hvorvidt det finnes et mønster i et forhold hvis vi bare sammenlikner på tvers av parene. Likevel er det både nyttig og nødvendig med en tematisk oversikt, fordi vi da skaffer oss en dyp og god forståelse av de ulike fenomener og områder av samlivene og analysen. Hvis vi finner likheter mellom parene, vil dette også være med på å støtte opp under et større perspektiv.

Analysen av den følelsesmessige arbeidsdelingen foregår derimot i omvendt rekkefølge. Først ser jeg på hvordan hvert par gjør dette, og dernest på det samlede inntrykket jeg sitter igjen med av følelseslivet til likekjønnete par. Dette fordi det ikke er like tydelig skiller mellom de ulike ”oppgavene” som hører den følelsesmessige arbeidsdelingen til, men også fordi noe av hensikten med analysen er å få grep om hvorvidt likekjønnete par kan sies å ha en stor grad av følelsesmessig nærhet og likeverd knyttet til den emosjonelle siden av forholdet.

Avsnittene om struktur og makt tar for seg det andre delspørsmålet eksplisitt, men det er også verdt å merke seg at maktbegrepet er noe som går igjen gjennom hele analysen. Det kan ikke skilles ut som et helt eget analysefelt, fordi det griper inn på så mange ulike måter i både den praktiske og følelsesmessige arbeidsdelingen.

4.2 Den praktiske arbeidsdelingen

4.2.1 Innledning

Det mest åpenbare funnet er at samtlige par har en eller annen slags arbeidsdeling. Både blant de parene hvor det er en hjemmевærende og der hvor begge har jobber har

det på et eller annet tidspunkt blitt slik at det er oppgaver som kun utføres av den ene, eller som i alle fall i overveiende grad tilfaller denne. Også de par som hevder de ikke har noen faste oppgaver i hjemmet, røper at enkelte ting er det bare den ene som gjør. Dette er for så vidt lite overraskende. Arbeidsdeling er enhver samfunnsenhet avhengig av for å fungere (Parsons 1964). Det er simpelthen ikke mulig at alle oppgaver utføres av alle medlemmer til enhver tid, og det er i alle fall ikke hensiktsmessig. En viss fordeling vil alltid finnes.

Dette betyr likevel ikke at alle par har lik grad av deling. Noen av dem gjør de fleste av husholdningsoppgavene i fellesskap, noen har tydelig faste oppgaver fordelt mellom seg, andre igjen har variert dette i løpet av samlivet. Videre skal vi se litt nærmere på hvordan en fordeling kan arte seg, og om vi kan se noen typiske oppgaver eller områder som ”klumper seg sammen”. Er det sånn at hvis det er vanlig at den ene gjør en viss ting, så kan vi gjette oss til andre ting han eller hun sikkert også har ansvaret for?

4.2.2 Oppgavene

Renhold og rydding

En oppgave parene ofte deler på, er generelt renhold av boligen. Dette skjer som regel etter at paret i samråd har sett at det er et behov, det er ingen av dem som oppgir en fast vaskedag, eller faste rutiner på dette. Oppgavene som inngår i renhold kan likevel være fordelt mellom samboerne, slik tilfellet er hos for eksempel Renathe og Rita. Hos dem er det Renathe som tar seg mest av vaskingen og ”de store sjaua”, som hennes samboer kaller det. I tillegg er det Renathe som pynter i hjemmet. Hun ”synes det kan være litt koselig, å ordne litt mer, gjøre det fint hjemme”. Rita selv rydder mest av de to, hun er den mest systematiske. Gunnar vasker alltid badet og gulvene, mens Geir har jobben med å støvsuge. Gunnar er svært opptatt av å holde det rent og

ryddig, så han vasker når han selv ser at det er behov for det. Han kan noen ganger be om hjelp ved å få Geir til å ta i et tak, men Geir kan også gjøre dette på eget initiativ. Jens og Jørn deler ikke på rengjøringen, hos dem er det Jens som tar seg av både støvsuging og vasking. Selma og Sofie deler på rengjøringen, men siden Selma for tiden er hjemmeværende, faller nå mer av disse oppgaven på henne. Dette er også tilfellet hos Kaja og Kine, hvor Kaja er den hjemmeværende. Det å være hjemmeværende er likevel ikke ensbetydende med å ha hovedansvaret for husstellet, og det betyr heller ikke at disse informantene er å betrakte som "husmødre" i større grad enn sine partnere. Definisjonen på "husmor" er: "...a person who is most responsible for the household duties" (Oakley 1985: 29). Det å være mest ansvarlig kan være vanskelig målbart, men det må være rimelig å anta at den som gjør mest av husarbeidet også er den som har mest ansvar for å få dette gjort. Dette er ikke, blant mine informanter, avhengig av hvorvidt man jobber eller ikke. Jens er for eksempel i full jobb oftere enn Jørn, likevel er det han som tar seg av rengjøringen.

Matlaging

De felles måltidene, da særlig middagen, er viktige for alle parene. Mat har en symbolsk verdi (Fürst 1995: 66), noe som kommer særlig tydelig fram i Kajas tilfelle. Hjemmefra er hun vant til at mat er et tegn på omsorg og omtanke. Moren hennes laget alltid mye mat, det samme gjør Kaja. "Ingen skal gå sultne fra bordet." sier hun. Hos Kaja og Kine er det alltid Kaja som lager maten, og Kine setter stor pris på dette. De to spiser alltid middag sammen, og Kaja legger opp matlagingen etter Kines arbeidstider. Paret har i tillegg ofte andre gjester som spiser middag sammen med dem. Kaja definerer i stor grad sin innsats i forholdet ut fra matlaging. Hun har ikke inntektsgivende arbeid, men hun legger mye arbeid i maten. Kine tar faktisk opp matlagingen under samtalen omkring følelsesarbeidet i forholdet. Kine sier, riktignok noe spøkefullt: "Hvis jeg er sulten, tar hun veldig godt hensyn til det." Kaja nevner det å lage god mat også som en av de tingene hun gjør for å vise at hun er glad i Kine. Vi kan si at matlaging blir en slags gave som Kaja gir til Kine. Gjennom

tilberedningen av maten og tankene som ligger bak dette skapes en tydelig symbolsk verdi basert på omsorg og kjærlighet (Fürst 1995: 149).

Mat er som sagt viktig også for de andre parene. Det blir raskt tatt opp som tema av samtlige informanter. Parene setter pris på maten i seg selv, men de setter også pris på rammene rundt måltidene, det pusterommet i hverdagen som en felles middag er. For Renathe og Rita er maten et viktig samlingspunkt, middagen er den tiden de i hvert fall kan være sikre på å få sammen uansett hva som skjer. Renathe uttrykker det slik: ”Gjennom den hverdagen som møter mange nå, som er så utrolig travel, så er det viktig å bare ha den halvtimen, timen, sammen”. Matlaging er også en av de oppgavene som har flest faste utøvere, det vil si at flertallet av parene har en klar arbeidsdeling på dette. Jørn lager alltid maten, det samme gjør Gunnar. Renathe lager som oftest hverdagsmaten, selv om Rita også er glad i lage mat. Selma og Sofie bytter på å lage hverdagsmaten, men de har til gjengjeld en klar fordeling på festmaten. Selma står som regel for denne, mens Sofie insisterer på å lage jule- og nyttårmiddagene. Dette med festmat, eller mat som skal være litt ekstra fin, er et eget fenomen. Blant heterofile par er det ofte menn som tar over når noe spesielt skal lages, noe som krever spisskompetanse og ekstra innsats (Thagaard 1996: 50). Grilling er også et område som blir sett på som typisk maskulint. Hvorfor det er sånn skal jeg ikke spekulere i her, men vi kan ha det med oss i bakhodet som en nyanse i forhold til de kjønnete betydningene enkelte oppgaver får. Det som kan se ut som oppgave med feminin betydning, kan gjennom små endringer få en mer maskulin betydning.

Tøyvask

En NSD - undersøkelse av kjønnsroller fra 1994 sier at det er 82% av kvinnene som vasker tøy i husholdningen (Thagaard 1996: 123). De fleste parene i denne undersøkelsen deler derimot på klesvasken. Et par som skiller seg ut her er Gunnar og

Geir. Hos dem er det oftest Gunnar som vasker klærne og ordner dem etterpå. Gunnar har profesjonalisert tøyvasken, han bruker sin egen ekspertise innen klesbransjen som forklaring på hvorfor det har blitt sånn. Gunnar har gjort klesvask til noe ekstra, noe som ikke likner så mye på husstell, men mer en egen ferdighet. Likesom med selskapsmaten, kan en vanlig oppgave gjøres til noe ekstra, og med dette oppnå en annen status enn oppgaven normalt har. Dette kan ofte også være forbundet med hierarkisk ordnende titler, slik som når kvinner som lager mat betegnes som ”cooks”, mens menn som gjør samme oppgave kalles ”chefs” (Esptein 1988: 215).

Sofie stryker fordi hun synes det kan være avslappende. ”Det er ikke fordi Selma ikke gjør det, men fordi jeg synes det er ålreit å stå og stryke og høre på radioen, for da slapper jeg av”. En typisk husholdningsoppgave blir her altså ikke sett på som en plikt eller byrde, men en kjærkommen avkopling. Vi kan si at oppgaven har endret karakter, og dermed betydning i forholdet. Den kan til en viss grad holdes utenom det kjedelige husarbeidet. Slik blir merarbeidet Sofie har med strykingen ”skjult”, det tas ikke med i regnskapet over hvem som gjør mest i husholdningen. Denne innsatsen blir ”snakket ned”, slik at den får mindre relevans som husholdningsoppgave. Dermed blir det lettere for paret å opprettholde en følelse av å dele byrdene (Jamieson 1998: 142-3).

Vedlikehold/reparasjon/montering

Hittil har vi tatt for oss oppgaver som har en feminin betydning. Disse oppgavene er nevnt oftest av parene selv, og er også de tingene som må gjøres oftest i en husholdning. Rengjøring og liknende er et kontinuerlig prosjekt. Oppgavene med maskulin betydning er mer flyktige, mer tilfeldige og situasjonsbestemte. Herunder faller slike ting som vedlikehold av bygningen, montering av innkjøpte gjenstander, reparasjoner, gressklipping og bilstell. Mange vil nok protestere og si at disse tingene er et evig prosjekt i seg selv. Dette synes likevel ikke å være tilfellet blant mine par.

De tar opp disse oppgave som noe mer ad hoc- preget, noe de tar seg av når det dukker opp noe spesielt, eller som tilbakelagte prosjekter. Andre analyser peker også på dette skillet, og hvordan skillet har en kjønnet betydning (Solheim 1995: 54; Thagaard 1996: 124; Syltevik 2000: 118). Det er alltid de daglige husstellsyslene som blir nevnt først, for alle informantene er det åpenbart disse som står fremst både i opplevelsen av, og forestillingene om, arbeidsdeling. De maskulint betydende oppgavene er sekundære for informantene. Unntaket er muligens bilmekking, som hos noen synes å forekomme relativt ofte. Vi tar for oss det litt senere. Først skal vi se nærmere på hvordan de andre oppgavene fordeler seg, og på hvordan enkelte oppgaver havner i grenselandet mellom rengjøring og vedlikehold, og dermed blir vanskelige å finne den kjønnete betydningen til.

Det å skru sammen og montere møbler og andre ting som paret har gått til innkjøp av er en av de mest vanlige ikke-rengjøringsrelaterte oppgavene. Den skiller seg også fra de andre oppgavene i den forstand at det er tydelig forskjell mellom par bestående av menn og par bestående av kvinner når det gjelder fordeling. Begge manne - parene oppgir at hvis det skulle dukke opp noe som må monteres, så jobber de begge med det sammen. Som Gunnar sier: "Det er jo veldig fordel med å være to menn. Da tar vi tak og finner frem hammer og spiker og styrer og ståker og står i begge to. Når vi drev og monterte opp ting her...så satt vi borti hvert vårt hjørne og banna og skrudde." Det andre homseparet, Jens og Jørn, har det på samme måte. Begge ser på både hverandre, og seg selv, som praktisk anlagte. De har restaurert et hus sammen, og i den forbindelse har de utført både lettere og tyngre håndverksarbeid begge to. Så langt går ikke Gunnar og Geir, da de skulle pusse opp leiligheten var det innleide håndverkere som sto for oppbyggingen. Det kreative arbeidet forut for begge prosjekter sto Gunnar og Jørn på hver sin kant ganske alene om. De foreslo ting for sine partnere, som godtok og kom med sine innspill. Så helt jevnt er det altså tross alt ikke. Innredning og dekorering har tidligere hatt en feminin, kjønnet betydning i samfunnet, men dette skillet har jevnet seg ut etter hvert som interiørfaget har blitt

mer og mer profesjonalisert og kommersialisert. Vi kan likevel si at kompetanse innen interiør og design fremdeles blir forbundet med feminine egenskaper, også når de finnes hos menn.

Blant de lesbiske er det en større grad av deling når det kommer til monteringsarbeid. Kaja skrur aldri, heller ikke Sofie. Dette er det utelukkende Kine og Selma som tar seg av. Kine sier det ganske enkelt: ” Hvis vi har kjøpt en ny klokke så blir den på stuebordet til jeg har hengt den opp”. Selma legger stor vekt på at hun synes det er viktig for henne å gjøre ting selv, ikke leie inn arbeidskraft til oppgaver hun selv kan mestre. Dette er hun vant til hjemmefra, familien løste de fleste oppgaver selv, og hun fikk være med og hjelpe til. Renathe sier følgende om praktiske oppgaver i deres husholdning: ”Hvis man skal skru opp vasken og alt sånn så har jeg på en måte tenkt at det skal Rita gjøre. Men det er ikke alltid hun har greid det noe mer enn meg”. Rita har erfaring fra en tidligere leilighet som hun har pusset opp. Renathe har derimot ikke så stor erfaring, men hennes yrke gjør at hun er vant til å ”bruke hendene til å løse problemer”. Likevel tenkte hun seg at Rita var den som skulle ta seg av vasken. Dette kom frem i etterkant av at hun hadde fortalt meg at Rita ble sett på av andre som ”mannen i forholdet”.

Mennene er altså mer tilbøyelige til å dele på håndverksoppgaver. For kvinnene synes det å være mer avhengig av hvem som har anlegg for slikt. Det forventes generelt i samfunnet at menn skal være gode på håndverk og ordne forefallende vedlikeholdsarbeid i hjemmet. Det kan selvsagt være helt tilfeldig at jeg har funnet to homsepar som er ekstra dyktige til slikt, det kan jeg ikke vite, så det blir feil å spekulere i dette. Det er mer interessant hvorfor kvinnene ikke deler på oppgavene i like stor grad. Hos dem er det ikke ”naturlig” at noen av dem skal ta seg av disse oppgavene, men de må jo gjøres, derfor har de fordelt det til den som i størst grad har forutsetninger for å klare det. Vi snakker her om enkle ting, som enhver som hadde

vært nødt til det, hadde klart å utføre. Likevel blir det en fordeling. Vi skal se nærmere på hvordan parene selv forklarer dette senere, men viktige faktorer her er altså egnethet og tidligere erfaring.

Bil

Ikke alle parene disponerer bil. Blant dem som gjør det, er det igjen ikke alle som har førerkort. Selv der hvor begge har både egen bil og førerkort, må paret ofte kjøre sammen, enten det er på reiser eller ærender. Er det da slik at de fordeler kjøringen jevnt mellom seg? Nei, også her er det faste mønstre for hvem som oftest fører bilen. I heterofile par er det mannen som kjører i de fleste tilfeller, også der hvor begge har førerkort. Kjøring blir sett på som noe maskulint. Alle kjenner vi vel til uttrykket ”kvinnfolk bak rattet”. Kjøring er altså noe det forventes at menn skal mestre i større grad enn kvinner. Dette er selvsagt en myte, men like fullt er det en virksam myte i samfunnet. Selma sier at hun kjører åtte av ti ganger paret er ute i bil sammen, selv om de begge har førerkort. Jens og Jørn er begge glade i biler, også i å kjøre dem, men når paret er på biltur er det oftest Jørn som kjører. For de homofile parene finnes det ingen uskreven regel som sier at den ene av dem skal kjøre, hvordan kommer de frem til denne delingen? Jørn forklarer det slik: ”Det er fordi jeg synes det er så vanvittig gøy å kjøre bil. Også er vel jeg en litt...kjappere type, da. Ja. Så veit Jens at jeg liker veldig godt å kjøre bil..og da blir det til at han setter seg ved siden av da”.

Jens og Jørn deler derimot vedlikeholdet på bilene, de har begge en stor interesse for bilmekanikk. Hos Kaja og Kine er det Kine som tar seg av alt som har med bilen å gjøre. Hun er da også den eneste i husholdningen som har førerkort. Kine har hatt dette en god stund, og har naturlig nok mer erfaring med bil generelt sett enn det hennes samboer har. Gunnar hevder at ingen av dem egentlig gjør noe særlig på bilen deres, men hans partner Geir sier at han faktisk skifter dekk, olje og utfører annet vedlikehold på denne. Selma og Sofie har enda mer detaljert arbeidsdeling på

bilstellet. Det er Selma som tar seg av dekkskift og andre tyngre oppgaver, mens Sofie polerer den. Deres forklaringer fremhever fysiske begrensninger i Sofies styrke. Her ser vi en oppgave som er litt vanskelig å "kjønne". Er polering av bilen en typisk feminin eller typisk maskulin oppgave? Det dreier seg jo åpenbart om mannens domene, bilen, kan hende har alt med den en maskulin betydning. Kvinner blir gjerne forbundet med biler mer som enda et tilbehør. Likevel har polering et snev av rengjøring i seg som femininiserer handlingen. Slik er også tilfellet med flere av Sofies handlinger, som å olje møblene og pusse skoene. Hvordan skal vi forstå slike oppgaver? Måten vi tolker betydningen på blir kanskje annerledes når vi ser parets samlede arbeidsfordeling.

Kort om arbeidsdeling på andre områder

Arbeidsdeling oppstår i de fleste situasjoner, ikke bare de faste, hverdagslige. På reise er det for eksempel også vanlig at det er noen oppgaver som fordeles, slik som kjøring og kartlesing. Vi har allerede sett at bilkjøringen fordeler seg ulikt mellom parene.

Selskaper er også en setting hvor samboerne får ulike roller. Selma og Rita er mer glad i oppmerksomhet enn sine motparter, og både søker og får mer av dette enn deres partnere når paret opptrer sammen i en større gruppe. Dette sees på som befriende av samboerne deres. Da slipper de selv å stikke seg frem og underholde gjestene. Dette forklares av informantene som forskjeller i personlighet. Som Selma beskriver seg og sin partner: "Jeg er nok mye mer utadvendt enn det Sofie er. Hun er ikke sånn som eksponerer seg i et selskap. Mens jeg er sånn at jeg kan kaste alle hemninger og synge gamle grandprix-sanger og synes at det er kjempemorsomt...noe sånt ville Sofie aldri funnet på å gjøre".

4.2.3 Hvordan snakker parene omkring arbeidsdelingen?

Ingen av parene vil vedkjenne seg en bevisst fordeling av arbeidsoppgavene i husholdningen. De har ikke satt seg ned og fordelt dem systematisk, de har aldri snakket om dem, og de har i alle fall ikke kranglet om fordelingen. ”Vi har ikke avtalt noen klare skiller”. ”Det skjer bare helt naturlig det”. ”Det har bare blitt sånn”. Dette er utsagn som går igjen blant alle parene. Det handler ofte om det samme, nemlig å sette ord på det faktum at det på et eller annet tidspunkt må ha skjedd en fordeling. Denne har noen tatt ansvar for, og noen har valgt at skulle bli som den ble. Utfordringen ligger i det at parene ser på dette som ubevisste prosesser. Måten parene snakker om dette på kan deles inn i noen hovedargumentasjoner, eller diskurser.

Like-argumentet

Parene begrunner ofte fordelingen med at den ene av dem liker å gjøre enkelte ting mer enn andre. Som Jens sier det: ”Hva vi trives med å gjøre”. Selv hater han å lage mat. Mens Jørn derimot, liker det veldig godt, så derfor blir det bare naturlig at han tar seg av den biten. Noe annet ville da også vært merkelig, men det er påfallende hvor hendig slikt fordeler seg når man ser nøye etter. Det er aldri slik at begge to har en like stor aversjon mot noe, det er alltid en av partene som sier okei, jeg gjør det fordi jeg ikke misliker det like sterkt som den andre. Noen må jo gjøre det, så derfor lempet en av dem på sine motforestillinger og tar ansvar for denne oppgaven. ”Ingen av oss er glad i å vaske,” sier Sofie. Hun og Selma deler derfor på vaskingen, men Selma liker ikke at paret skal bruke tiden de har sammen på dette, så hun motarbeider denne ordningen. Dermed blir det ofte til at de to må sette seg ned og skrive en liste over hva som må gjøres, og så dele oppgavene seg i mellom, slik at det blir gjort. Ellers kan det ofte skje at Sofie bare har gjort dem, fordi hun har sett at det må gjøres.

Egnethet-argumentet

Kine kan rett og slett ikke lage mat. Sofie er ikke sterk nok til å ta de tyngste oppgavene. Kine overlevde alene uten Kaja, men nå har hun havnet sammen med noen som er flink til å lage mat, og som ikke slipper henne til på kjøkkenet. Sofie leide inn folk til å ordne de tingene hun ikke maktet før, men nå bor hun sammen med ei som er vant til å gjøre alt selv, og som klarer dette fint. Det er ikke tvil om at begge både spiste og fikk skiftet dekkene sine før de ble sammen med sine nåværende samboere. Likevel blir personlig egnethet et viktig argument for arbeidsdelingen nå, fordi det passer så fint. Hver uegnethet finner sin egnethet i den andre, og slik blir funksjonene delt innbyrdes i paret. Sammen har de dannet sin egen høyt fungerende enhet, hvor de fleste oppgaver kan løses av de to. Man hører aldri om par hvor begge er så dårlige til å lage mat at de må kjøpe ferdigmat hver dag.

Durkheim er en av de teoretikerne som i størst grad har påpekt viktigheten av komplementaritet i relasjoner. Dersom paret er gjensidig avhengige av hverandre gjennom å inneha ulike kompetanser, er det også mindre sannsynlig at et brudd skal forekomme. Denne kompetansebetingete avhengigheten kaller Durkheim organisk solidaritet (Østerberg og Engelstad 1995: 14). Når parene tar ansvar for ulike ting slik som i våre tilfeller, og lager seg en spesialisert arbeidsdeling, blir forholdet utfyllende. Dette skaper et fellesskap som har en positiv innvirkning på forholdet. "However, the invoking of 'competence' as a justification for division of labour involves implicit support for traditional roles, by showing a tacit unwillingness to learn new skills" (Jamieson 1998: 145). En tilsynelatende positiv ordning basert på gjensidig avhengighet kan altså tilsløre rollefordelinger, som i mange tilfeller betyr skjevfordelinger og maktforhold.

Passivitets-argumentet

Faren, hvis man skal ta litt hardt i, ved å følge en diskurs som alltid pålegger oppgaven den som liker å utføre den, er det at den andre blir passiv. Jens og Jørn har opplevd nettopp dette. Hvis et nytt prosjekt skal utføres, så setter Jørn det i gang og gjennomfører det. Jens blir litt passiv fordi han vet at Jørn gjør det til slutt. Jørn skynder seg derimot å legge til at Jens har bedret seg på dette området i det siste. Passivisering er også et kjent fenomen for Selma. Hun gjør alt med datamaskinene, alt fra brenning av cd'er og problemløsning. Hun tror at Sofie ikke gidder å lære seg dette nettopp fordi hun selv alltid tar affære. Samtidig sier hun at "Sofie synes det er greit at jeg gjør det for det at jeg synes det er gøy". Her sier hun altså i samme åndedrag at hun mistenker Sofie for å ikke gidde å gjøre en ting fordi hun selv tar ansvar for den, men at Sofie sikkert gjør dette for å være grei. Alle parene er meget sjenerøse overfor partnerne, i den forstand at de virkelig vil fremstille dem, både overfor seg selv og meg, på en best mulig måte. Flere forskere hevder at kvinner passiviserer mennene sine ved å hele tiden, enten bevisst eller ubevisst, ta kontroll over enkelte oppgaver, og dermed ikke slippe til mennene (Thagaard 1996: 32). Få menn ville kunne komme unna med å hevde at de overløt husarbeidet til sine kvinner fordi de visste at disse likte å utføre det. Her er nok egnethets-diskursen mer forklarende. Likevel er det ganske sikkert mange som benytter seg av "overlate-til-den-som-likes-det-strategien" i parforholdet. Det er ganske enkelt svært hendig når noen først har sagt at de liker å gjøre en ting. Da blir det til at denne personen får den samme oppgaven neste gang også. Slik får vi raskt et mønster.

Naturlig utvikling-argumentet

"Det er egentlig bare naturlig at det blir sånn". Dette svarer Kaja når jeg spør henne hvordan arbeidsdelingen på de oppgavene som er felles kommer til. Jørn sier at det "etter hvert har gått seg til". Jens er enig, det er automatisk. Fordelingen er altså noe som har skjedd over tid, noe som har utviklet seg, utvidet seg ettersom nye oppgaver har kommet til, og som har skjedd uten en direkte planlegging. Parene snakker som

om dette er noe som har foregått helt utenfor deres bevisste kontroll. De har ofte store problemer med å peke på hvordan oppgavene har blitt fordelt i utgangspunktet, og hva som har skjedd frem til den nåtidige arbeidsdelingen. De gir aldri uttrykk for at det har forandret seg nevneverdig gjennom forholdet, og det virker som om fordelingen kom til på et relativt tidlig tidspunkt. Parene fant fort ut hva som var best for dem, som individer og som par. Det har selvsagt forekommet små endringer, ut fra skiftende arbeidssituasjoner og liknende, men i det store og hele er mønsteret relativt stabilt. Måten de snakker om mønsteret på som noe naturlig, er ikke et uvanlig fenomen i samfunnsvitenskapen. "Every established order tends to produce...the naturalization of it's own arbitrariness" (Bourdieu oppsitert i Conway-Long 1994: 75).

Forhandlings-diskursen

Til nå kan det kanskje virke som om ingen av parene noensinne snakker om hva som skal gjøres. Selvsagt er det ikke slik. Det er faktisk ganske utbredt at man tar for seg hva som må gjøres når det er aktuelt, og fordeler disse oppgavene etter hvem som har mest tid, mest overskudd eller simpelthen "gidder", som Kaja og Kine forklarer det. Kaja er den informanten som mest trekker frem at det skjer en forhandling paret i mellom som leder frem til en fordeling. Denne foregår på den måten at den ene sier: "Jeg gjør dét hvis du gjør dét". Det er altså et element av rettferdighet som ligger bak forhandlingene. Det ville vært urettferdig at den ene skulle gjøre en ting, hvis den andre ikke skulle gjøre noe. I de tilfellene hvor parene setter seg ned og fordeler forefallende oppgaver, er det alltid slik at det faller oppgaver på begge parter. Dette vil jeg hevde er en del av den utbredte likhetsideologien som er å spore blant parene mine. Alle er enige om at de er i et likeverdig forhold, hvor begge bidrar og begges innsats er like mye verdt, uansett hvilke oppgaver som utføres. De setter generelt stor pris på at den andre tar ansvar for det som må gjøres, og de innser med takknemlighet at de er heldige som har en partner som er flink på de tinga de selv ikke er like gode på.

Liv Johanne Syltevik (2000) er en av dem som har tatt i bruk forhandlingsbegrepet i analyser av familiepraksiser. Hun bruker det til å forstå en type beslutninger som tas på bakgrunn av flere valgmuligheter. "Forhandlinger innebærer da at paret i utgangspunktet er uenige, at de begge i en forstand har innflytelse på resultatet, og at de er enige om å prøve å finne frem til et felles resultat" (Syltevik 2000: 109). Dette stemmer ganske godt med det parene sier om situasjonene over. De gangene begge prater sammen om organiseringen av oppgavene, har det altså skjedd en forhandling. Jeg er likevel uenig i at en forhandling behøver å forutsette at partene er uenige på forhånd. En forhandling kan godt foregå ut fra et nøytralt utgangspunkt, hvor de to legger frem ulike oppgaver som må gjøres, og fordeler dem ut fra en oppfatning av rettferdighet, slik informantene forklarer. Det betyr ikke nødvendigvis at de har begynt samtalen med å være uenige.

I likhet med mine informanter, forteller Sylteviks par også om arbeidsdelingen som noe som "bare har blitt sånn" (Syltevik 2000: 110,120). Syltevik skriver at kjønn er det som aller mest gir grunnlag for oppfattelsen av noe som naturlig og selvfølgelig (Syltevik 2000: 125). Hva er det ved mine likekjønnete par som da gjør den arbeidsdelingen de har så naturlig?

4.2.4 Om ute- og inne-arbeid

Den ene informanten bruker begrepsparet "ute" og "inne" for å forklare sine foreldres arbeidsdeling. Dette refererer til en tradisjonell kjønnsrolledeling, hvor det er underforstått at det er moren som har jobbet "inne" - i hjemmet, og faren som har jobbet "ute". Nesten alle informantene forteller om en liknende bakgrunn. De er vant til et tradisjonelt kjønnsrollemønster hjemmefra. Ingen av dem ønsker å føre dette videre, de tar sterkt avstand fra noe de altså tydelig ser som negativt. I tillegg til at det

føles absurd for dem å følge et mønster som er basert på et opplegg som er grunnleggende forskjellig fra deres eget samliv, er det veldig viktig for dem å være likeverdige. Som Sofie forklarer det: "Det hadde vært helt unaturlig for en av oss å gå ned i stilling for å drive og vaske her hjemme, eller bare en skulle vaske og den andre se på". Det er en utbredt oppfatning i samfunnet at den som jobber ute i et forhold i større grad får realisert seg selv og sine interesser. Den som går hjemme har i tillegg en mindreverdige rolle i forhold til hva som blir verdsatt i samfunnet ellers, altså monetær verdiskapning. Dette er et dobbelt stigma for den som er hjemmeværende, noe som kan være belastende for vedkommende, samt for forholdet. Da blir det desto mer viktig for forholdets likeverdsalibi at dennes innsats i hjemmet fremheves og opphøyes (Thagaard 1996: 109).

Blant parene er det flere som er i den situasjonen at kun en av dem er i fast arbeid, men de har ikke nødvendigvis valgt dette selv. Siden ingen av disse parene har barn, er det derfor ikke noen *må* være hjemme på grunn av omsorgsoppgaver. Det er andre, mer eller mindre tilfeldige, grunner til at den ene ikke jobber fullt. Enten det skyldes studier, sykemeldinger eller psykiske hindringer, så blir utfallet det samme: at den ene tjener mer enn den andre. Dette er ikke noe parene ser på som et problem, de deler alltid pengene. Jørn uttrykker det slik: "...ser vi på det vi tjener som vårt. Det går inn i felleskassa". Jørn er den som tjener minst i forholdet, og han er klar over dette selv. Han sier med en viss ironi: "Jeg er vel den som bruker penger, og Jens er vel den som tjener". Dette er noe som går igjen blant informantene. Både Kaja og Kine sier at det er Kine som tjener penger og Kaja som bruker dem. De som tjener mindre er veldig klar over det, men de føler seg frie til å spøke med det, og de er åpne om at det er slik. Det virker ikke som om de føler seg hemmet av å bli forsørget, de mener de bidrar på andre måter i forholdet.inntekt er noe som svinger både mellom partene og over tid for hver enkelt. Renathe og Rita sier at for tiden er det Rita som tjener mest, men tidligere var det omvendt. Et poeng er også at den som tjener mest, også tar de store utgiftene. Uansett ser de fleste parene på penger som et ikke-tema

for krangel. Jens mener: ”Jørn har ikke tjent så mye penger og sånn, men vi trives jo ikke sant, så hvorfor skal da økonomien ødelegge for oss?”. Informantene synes det er merkelig at andre par kan ha en veldig delt økonomi. De tror det må være ødeleggende for forholdet.

Selv om alle parene oppgir at de har svært felles økonomi, vil det alltid være en viss grad av økonomisk underordning i de tilfellene hvor den ene tjener klart mer enn den andre. Det er faktisk ganske vanlig i materialet at det finnes en som kan sies å ha en forsørgerrolle i parforholdet. Denne er oftest også den eldste. Sammen kan dette lett danne et bilde av en som er i en overordnet posisjon overfor den andre. Dette er imidlertid ikke noe parene selv tar opp, de presenterer seg som likeverdige og likestilte, tross ulikheter i både arbeidsoppgaver, lønn og alder. Siden kjønnsmomentet er eliminert, er dette ikke et relevant utgangspunkt for makt. Dette faller fint sammen med den likhetsideologien jeg nevnte over. Partene ser på seg selv som fullstendig likeverdige i egenskap av å ha likt kjønn. Det er dette vi ofte baserer antakelser om makt på, menn blir sett på som mektige kun i egenskap av å være menn. Og kvinnene hjelper til: ”Femininitetens essens er å få det ulikeverdige til å fremstå som likeverdig” (Haavind 1982: 151). Dette virker ikke å være den fulle sannheten, det ser heller ut til å være slik at *parforholdets* essens er å *gjøre* ting likeverdige, simpelthen ved å definere dem som likeverdige, slik at parforholdets legitimitet ikke skal betviles. Flere av informantene fremhever nettopp denne likeverdigheten som grunnen til at det nåværende forholdet fungerer så godt til sammenlikning med tidligere, mer ujevne forhold.

Kan det være mer skjult makt i homofile parforhold, makt som er vanskelig å se for dem som er vant til å tenke at mannen automatisk har mer makt enn kvinnen? Eller er de simpelthen helt jevnbyrdige? Kan svarene på disse spørsmålene fortelle oss noe om makt i heterofile forhold også? Det er her viktig å huske at makt kan finnes i flere

sfærer, og at det godt kan eksistere ulike makttyper side om side i en relasjon. Tove Thagaard kritiserer i sin bok "Arbeid, makt og kjærlighet" (1996) den ensidige fokuseringen på at mannen dominerer kvinnen fordi det er hun som må gjøre alt i hjemmet. Kan ikke kvinnen inneha makt nettopp på grunn av at hun har eneansvaret, og dermed kontrollen, over husholdningen (Thagaard 1996: 114)?

Makt kan også være en personlig egenskap, altså kan en person være en autoritet i seg selv, ved sin karismatiske oppførsel (Weber 2000: 98). Denne typen makt kan utøves på alle områder i samfunnet, enten det er i arbeidslivet, rundt kjøkkenbordet eller på soverommet, og er på ingen måter knyttet til personens kjønn.

Maskulinitetsforsker R. W. Connell skriver i sin bok "Masculinities" (1995) om autoritære og demokratiske typer menn. Connell hevder at det ikke er menn som dominerer kvinner, men snarere det maskuline som dominerer det feminine (Connell 1995). Slike kjønnete trekk kan være en del av ens personlighet, men det behøver ikke alltid være så tydelige maktrelaterte personlighetstrekk som skaffer en person dominans over en annen. Personer kan også ha ulike strategier for å oppnå makt. Gunnar sier for eksempel: "Vi har forskjellige fremgangsmåter. Mine er mer åpenlyse på en måte". Uansett kommer makt kun til uttrykk i en relasjon. Makt går alltid på bekostning av den andre, den er relasjonell (Mac an Ghaill & Haywood 2007: 42).

4.2.5 Konflikter i forbindelse med delingen

Konfliktnivået blant parene er generelt meget lavt. Knappt noen av informantene sier at de opplever konflikter i forbindelse med arbeidsdelingen. Dette passer fint sammen med de begrunnelsene de har for delingen i utgangspunktet. Hvorfor skal man vel krangle og klage hvis man driver med en ting man liker å gjøre? Og hvilken vits er det i å forandre på en oppgave hvis den andre parten er uskikket til å utføre denne? Da blir jo ingenting gjort ordentlig. De fleste av samboerne er altså fornøyde med

fordelingen slik den er i dag, de mener den er både rettferdig og naturlig. Det betyr likevel ikke at parene aldri har opplevd å måtte ta opp saker som gjelder arbeidsdelingen. Den fordelingen de har i dag, kan altså være resultatet av forhandlinger og tildels småkrangling om noe som har vært annerledes tidligere.

Et par som har hatt en slik utvikling er Gunnar og Geir. Gjennom gjentatte samtaler har de to bedret situasjonen slik at det nå har blitt en jevnere fordeling dem i mellom enn hva som var tilfellet tidligere i forholdet. Geir har ikke alltid vært like aktiv i hjemmet. Gunnar har høye standarder når det gjelder husarbeidet, og han innrømmer at han ofte maser på Geir for å få ham til å ta i et tak. Geir på sin side er glad for å bli presset litt, for som han sier: "...samtidig får jeg jo den følelsen etterpå at jammen var det deilig å få gjort det. Han [Gunnar] er veldig en som står på for å få tinga til å gå rundt her". Så selv om Geir til tider kan bli irritert over Gunnars mas, er han takknemlig også. Dette kunne lett blitt en uoverstigelig konflikt i deres forhold, men på grunn av ulike faktorer har de klart å få det til å fungere. De er veldig bevisste på den potensielle trusselen som ligger i noe slikt som dette, og gjennom felles innsats har de klart å vende konflikten til noe positivt. Denne innsatsen inngår i det Hochschild kaller "følelsesarbeid" (Hochschild 2003a), noe vi skal gå nærmere inn på i neste del av analysen.

4.2.6 Betraktninger om hvert par

Kaja og Kine fordeler arbeidet mellom seg med tydelige skiller. Kaja er hjemmeværende, for tiden på grunn av en sykemelding. Hun lager all mat i husholdningen, vasker tøyet og gjør generelt flere renholdsoppgaver. Samtidig holder hun seg unna alt som har med bilen å gjøre, og hvis det dukker opp ting som skal

skrus sammen, er det alltid hennes samboer Kine som ordner dette. Kine jobber ute, og slik har det vært hele perioden paret har vært sammen.

Disse arbeidsoppgavene har kjønnete betydning. Det vil si at samfunnet ilegger dem betydning som enten typisk mannlige eller typisk kvinnelige sysler (Haavind 2000a: 7). Selv om det altså her dreier seg om et lesbisk par med to jenter, blir betydningen ekstra tydelig fordi de er relativt konsekvente i hvilket kjønn oppgavene de har ansvaret for ”tilhører”. Kaja gjør ting vi forbinder med kvinnelighet, og Kine tar seg av de gjøremålene som har en maskulin betydning. Samlet sett ut fra den praktiske arbeidsdelingen gir dette paret altså et ganske tradisjonelt, kjønnnet inntrykk. Paret er selv oppmerksom på at de nok for andre kan fremstå på denne måten. Kaja sier: ”Utseendemessig så er vel jeg kanskje 150 prosent mer maskulin enn hu. Men sånn bil for eksempel, da er hu mannen. Også når det kommer til kjøkkenet er jeg jo kjerring nok for tre”. Informantene er altså ikke fremmede for tanken om at de representerer kjønnete uttrykk ved den arbeidsdelingen de har kommet frem til.

Det paret som stiller seg mest uforstående til en slik sammenlikning med heterofile par er Jens og Jørn. Sammen har de renoveret et stort hus, og begge har hatt oppgaver i forbindelse med dette som anses som maskuline. Jens sier selv at ”Jørn og jeg er vel mer av den maskuline typen begge to. Utafra ser folk som veldig machopregete fyrer sånn sett tror jeg”. Jørn er ifølge Jens en skikkelig ”handyman”, som tar seg av det både det elektriske arbeidet og snekringen. Selv gjør Jens alt av muring, og det meste av grovarbeidet på huset er utført av paret i fellesskap. I husholdningen er likevel delingen klar. Jørn lager maten og ”styrer og ordner”, som han selv beskriver det. Han tar også ansvar for den kreative delen av nye oppussingsprosjekter. Jens på sin side, stryker skjortene, vasker mest, rydder og holder generelt orden. Begge trekker de frem at Jens er den ryddige av dem. Helhetsbildet når det gjelder den praktiske arbeidsdelingen i dette paret er altså noe mer nyansert. Samtidig som at de begge

utfører oppgaver som har en maskulin betydning i samfunnet, har kun den ene ansvaret for renholdet i huset. Likevel er det den andre som tar seg av matlagingen, så også de oppgavene som har feminin betydning blir fordelt dem i mellom. I tillegg blir rydding og rengjøring fremstilt som veldig instrumentelle oppgaver, disse blir ikke tillagt noen ”myke” verdier. Slik blir det kjønnete bildet av Jens og Jørn enda mer sammensatt.

Noe liknende kan vi se hos et lesbisk par i undersøkelsen. Hos Renathe og Rita er det Renathe som roter og Rita som rydder. Renathe vasker og lager mest hverdagsmat, slik som felles frokoster i ny og ne, samt deres faste middag sammen. Renathe er også opptatt av å pynte og gjøre det fint i hjemmet, særlig hvis paret venter gjester. De to deler på resten av oppgavene, slik som klesvask og søppeltømming og liknende småting. Rita er den som holder orden i papirer og systematiserer. Hun lager også oftere festmaten. Hvis vi skal overføre dette til kjønnete betydninger, kan vi si at Renathe samlet sett gir et mer feminint inntrykk enn Rita. Uorden og pynt blir sett på som kvinnelig, orden og systemer er forbundet med menn.

Renathe og Rita forteller at de blir oppfattet som ”mann og dame” av andre rundt seg. Flere av deres venner, også de næreste, har reflektert rundt dette og gitt dem sine oppfatninger av paret. Vennene mener at Rita er ”mannen i forholdet”. Renathe innrømmer at hun også selv har tenkt i disse baner: ”Jeg har nok tatt meg i å tenke på hva som blir oppfattet utad. At sikkert Rita er mannen i forholdet... Men det betyr ikke at jeg har tenkt på sjøl som at det *er* sånn”. Ingen av informantene vil gå med på oppfatninger som går på at den ene *er* kvinne og den andre mann, det blir selvsagt feil uansett hvordan man vender på det. Likevel er det en klar tendens til at de forstår hvorfor spørsmålet kan komme. De innser at deres måte å gjøre forholdet på kan likne veldig på et heterofilt forhold, ut fra arbeidsoppgavene hver av dem har. Informantene har et bevisst forhold til det kjønnete perspektivet folk har på ulike

handlinger. Som homofile har de ofte måttet reflektere rundt sin egen kjønnsidentitet, som både i det homofile miljøet og samfunnet ellers blir knyttet nært opp til seksualitet. Selv om det ikke finnes vitenskaplig grunnlag for å hevde at lesbiske er mer maskuline enn heterofile kvinner, og omvendt for homser, er dette er tema som alle homofile har vært gjennom i løpet av livet (Jackson 2005: 15). Kjønnete betydninger generelt er plassert både i personene og i den kultur som omgir dem (Haavind 2000a: 12).

Som vi så i den tematiske analysen, er Selma og Sofie et par som snakker mye om oppgaver som kan være vanskelige å kjønne. Det kommer likevel tydelig frem at Selma tar flesteparten av de maskulint kjønnete jobbene. Hun murer, bygger bad og legger gulv. Selma tar seg også av alt det tekniske i husholdningen, da særlig med parets datamaskiner. Hun klipper også oftere gresset og skifter dekk på bilene. Sofie derimot, ivaretar mange andre vedlikeholdsoppgaver, slik som impregnering av sko, polering av bilene og oljing av møbler. De deler som regel på rengjøringen, men i det siste har det blitt litt mer husarbeid på Selma, fordi hun er hjemmeværende. Paret handler inn i fellesskap, og deler også på å lage hverdagsmaten. Festmaten er det derimot oftere Selma som stiller i stand (bortsett fra jule- og nyttårsaåltidene). Ut i fra arbeidsdelingen alene kan dette paret neppe sies å speile det tradisjonelle kjønnsrollemønsteret. Det er heller særdeles uvanlig at den hjemmeværende tar de tunge, maskulint kjønnete oppgavene. Likevel er det verdt å merke seg at det da altså er utelukkende henne som tar seg av disse. Vi kan si at dette paret er en slags omvendt utgave av Jens og Jørn. Hos dem var det Jens som tok de fleste av de oppgavene som tilegnes det motsatte kjønn, samtidig som de delte på de som var "deres egne" oppgaver. For Selma og Sofie er det motsatt, Selma tar seg av de maskulint kjønnete oppgavene, mens paret deler på "kvinnearbeidet". Dette synes forøvrig å være et mønster som går igjen blant parene.

Gunnar og Geir har en veldig tydelig og fast fordeling av oppgavene i hjemmet. Gunnar tar seg av alt som har med vasking å gjøre, mens Geir støvsuger. Gunnar lager også all mat, både til hverdags og til fest, uansett anledning. Han rydder og ordner med parets tøy, unntatt sengetøyet, som er Geirs oppgave.

Vedlikeholdsoppgaver deler de to på, Gunnar fremhever fordelene av å være to gutter i sammenheng med dette. Han har likevel lite å gjøre med parets bil, det virker som om dette er Geirs område. Gunnar har altså samlet sett ansvaret for de mer feminint kjønnete oppgavene, mens Geirs innsats i arbeidsdelingen har en kjønnnet betydning som speiler maskuline verdier og egenskaper. Geir kaller da også Gunnar for ”husmor” under intervjuet.

Gunnar er også klar over hvordan hans ansvarsområder kan virke kjønnnete: ”Jeg tror nok at enkelte fordelinger i hjemmet her, som jeg har valgt å ta, er veldig ofte relatert til hva en dame i et heteroforhold ville ha gjort,” forteller han. På tross av dette, går de to likevel ikke med på at en av dem er mer ”kvinnelig” enn den andre. Geir sier, med en liten latter: ”Vi er vel begge mannfolk og begge kvinnfolk”. Begge tror at de heterofile som spør om deres roller i samlivet egentlig er ute etter å få vite noe om sexlivet deres. Gunnar knytter dette opp mot andre kategorier omkring mannlighet og kvinnelighet: ”Man ser for seg at den såkalte passive partneren veldig ofte er en ekstremt feminin person, mens den aktive er en ekstremt maskulin person”. Dette kan igjen knyttes til perspektiver på underordning og dominans, noe som alle parene tar sterkt avstand fra. Det viktigste argumentet de har for å ikke være likt som et heterofilt par er at de oppfatter slike forhold som mindre likeverdige, med roller som underordnet og overordnet, aktiv og passiv. Det knyttes til særlig to faktorer: makt og sex. Parenes sexliv har ikke vært et tema for denne undersøkelsen, men maktbegrepet skal vi ta for oss nærmere, da dette også kan sies å ha kjønnnete betydninger. Det er ikke tilfeldig hvem som har mest makt i heterofile forhold når det gjelder kjønn, men hvordan ser dette ut blant mine informanter? Kjønn skal jo ikke egentlig være en relevant faktor i forhold til maktfordelingen.

4.2.7 Struktur og makt

For å kunne analysere parene på en tilstrekkelig måte blir det dermed hensiktsmessig å dele funnene i to kategorier: det som går på den kjønnete betydningen av arbeidsoppgavene, og det som går på strukturelle egenskaper ved paret. Et par som ser lite tradisjonelle ut med hensyn til arbeidsdeling, kan likevel få en tradisjonell utforming i forhold til strukturelle trekk som økonomi, jobb og alderssammensetning. Disse faktorene henger igjen ofte sammen med hverandre og forsterker eventuelle maktforhold på den måten at den personen som er eldst, oftest har den høyeste utdannelsen og inntekten. Økonomi er en kjent kilde til makt i de fleste sammenhenger i samfunnet, også innen kjærlighetsforhold (Jamieson 1998: 140). Høyere alder kan også gi en slags overordnet rolle, eller i det minste en mentorrolle i forhold til den yngre parten. Dette er ikke en uvanlig sammensetning av parforhold blant homofile menn. Det er også normalt at heterofile kvinner velger menn som er noe eldre enn dem, og ganske uvanlig at tilfellet er omvendt. Menn gifter seg statistisk sett oftere med kvinner som har lavere utdanning enn dem selv (Østerberg og Engelstad 1995: 142-4). De fleste av mine par har en innbyrdes aldersforskjell på 5 år og mer. Unntaket her er undersøkelsens yngste par, hvor de to jentene er nesten jevn gamle. Finner vi sammenhenger innad i parene også på de strukturelle områdene? Forsterker eller nyanserer disse eventuelt de inntrykkene vi har fra analysen av den praktiske arbeidsdelingen? Hva har i tilfelle disse faktorene å si for maktfordelingen i parforholdene?

Kaja og Kine er unge og jevnaldrende. Kaja er hjemmeværende, mens Kine jobber i servicesektoren. Kine er dermed den som bidrar mest økonomisk til husholdningen. Paret har felles økonomi, til og med felles bankkonto. Kaja har full tilgang til Kines inntekt, det er hun som ordner med regningene deres. Alle økonomiske beslutninger tas av dem i fellesskap. Begge spøker med at det er Kine som tjener penger og Kaja som bruker dem. Kaja har minst like mye å si i forhold til pengebruken som Kine har. Det er hun som har oversikt over hva som finnes i husholdningen, og hun ”kjøper inn

såanne praktiske ting”, som Kine formulerer det. Blant heterofile er det en tendens til at par fra arbeiderklassen oftere har en mer felles økonomi enn hva som er tilfellet der hvor parets samlede inntekt er relativt høy (Jamieson 1998: 140).

Fordi Kaja er hjemme, mener Kine det er spesielt viktig å anerkjenne hennes innsats der. Hun oppmuntrer Kaja og gir henne de positive tilbakemeldingene som Kaja tydelig ønsker. ”Det er sånn at man ser at begge bidrar med et eller annet,” sier Kine. Dette speiler den likeverdsideologien som preger alle parenes måter å fortelle om samlivet på. Det er for oss som står utenfor ikke lett å se hvordan de strukturelle forholdene til Kaja og Kine skal være kilde til makt. Slike forhold gir likevel en potensiell fordel til Kine, altså har hun mulighet til å mobilisere den makten som ligger i det å være forsørger. Økonomisk sett ville hun ikke lide av et eventuelt brudd i forholdet. Her er det snakk om ”prinsippet om den minste interesses makt” (Collins 1994: 137). Dette prinsippet, formulert av Peter Blau, tilsier at den som har minst å tape på et brudd, har mest makt, men prinsippet tar også hensyn til hvem som er mest forelsket. Balansen kan altså jevnes ut av følelser. Kines inntekt kan, uavhengig av dette, lett ”påkalles” som et tungt argument i en diskusjon om for eksempel bidrag til husholdningen. Dette er tilfellet for alle parene der hvor den ene i større eller mindre grad blir forsørget av den andre.

Selma var også hjemmeværende akkurat i den perioden da jeg intervjuet paret, men hun holder også på med å starte sitt eget firma. Slikt gir som regel ikke en stabil inntekt, i alle fall ikke i begynnelsen. Sofie har derimot alltid hatt en fast jobb så lenge paret har vært sammen, det er hun som har stått for den sikre inntekten til paret. Av urelevante, praktiske årsaker har de ikke lenger felles kontoer, men Selma har full tilgang til Sofies konto. ”Så det er stort sett jeg som bruker og Sofie som sparer,” innrømmer hun. Sofie synes dette er en helt grei ordning: ”Mitt eneste budskap er det er bare å bruke penger, men jeg må alltid ha penger på kontoen,” sier hun. De to

mener at det helt klart er en fordel for et par å ha en romslig økonomi. Selma sier at ”Hvis man har dårlig råd, så tror jeg at det er noe som sliter veldig på alle mulige måter”.

Sofie er en del år eldre enn Selma, hun er også høyere utdannet. Når vi setter dette sammen med de andre strukturelle faktorene ved forholdet, ser paret temmelig maktskjev ut. Sofie har gode forutsetninger for å være dominerende overfor Selma, ut fra en oppfatning av at sosioøkonomiske fordeler gir grunnlag til makt (Østerberg og Engelstad 1995). Utøver hun denne makten overfor Selma? Tilsynelatende ikke. Sofie gjør mye i husholdningen, hun bruker ikke sin arbeidsinnsats *utenfor* hjemmet som unnskyldning til å gjøre lite *i* hjemmet, slik som er tilfellet for mange menn i heterofile forhold (Hochschild 2003b). Heller ikke bruker hun penger til å kontrollere Selmas atferd. Hun holder ikke tilbake inntekten sin for Selma slik at hun må be om penger og på denne måten føle seg ydmyket og mindreverdige. Er det slik at de strukturelle forholdene bare blir relevante og virksomme hvis andre faktorer legger til rette for maktutøvelse? Hva annet må i så tilfelle til for at et par skal bli ulikeverdige? Haavind påpeker at det ikke bare er den intensjonale delen av maktforhold som må undersøkes. ”Siden ekteskap innebærer gjentatt samhandling mellom to personer over lang tid, er det nødvendig å analysere makten også som et *potensial* og ikke bare som noe som *realiseres*” (Haavind 1982: 145).

Mellom Jens og Jørn er det nesten ti års aldersforskjell. Jens er den eldste og høyest utdannete, men både Jens og Jørn har faste jobber. Gjennom tidene har det likevel vært Jens som har tjent mest av de to. Også dette paret har en svært felles økonomi, de har kun en bankkonto som begge lønn går inn på. Paret er generelt opptatt av å ha trygge juridiske rammer omkring samlivet, de inngikk partnerskap primært på grunn av den beskyttelsen det gir dem som par. Det at Jens har tjent stabilt godt gjennom samlivet har gitt Jørn en frihet til å utforske ulike yrker og hoppe av og på

jobbstillinger. Inntrykket er at Jørns inntekt er et fint bidrag til husholdningen, men at den også kunne klart seg uten. I heterofile forhold hvor mannen tjener godt, blir ofte kvinnens arbeid utenfor hjemmet og hennes inntekt sett på som et slags bi-prosjekt, noe som hun holder på med for egen tilfredsstillelses skyld. Mannen skal være forsørgeren og stå for hovedinntekten, mens kvinnen kan stå fritt til å realisere seg selv gjennom arbeidet, eller fritid (Epstein 1988). Det å være hovedforsørger er en meget maskulint kjønnnet rolle. En heterofil mann som blir forsørget av en eldre, velstående kvinne, blir i bøker og filmer fremstilt som en gigolo, svindler eller latsabb. Kvinner i slike situasjoner blir derimot sett på som heldige, for dem er det som en drøm som går i oppfyllelse å bli tatt under vingene av en rik herre. Interessant er det likevel at uansett hvilket kjønn den som har mest penger tilhører, er det ikke nødvendigvis denne personen som har størst dominans. Maktbalansen jevnes ut dersom den andre parten har noe den velstående begjærer like mye som penger. Med et markedsøkonomisk syn kan vi si at det er det godet som er høyest etterspurt som legger betingelsene for forholdet. Friedrich Engels hevdet at kjennetegnet ved kapitalismens ekteskapsmarked besto av "a woman having to trade domestic subordination and sexual favors for a marriage contract with a man who would support her" (Collins 1994: 79). Byttet av ettertraktete goder er egentlig det samme uansett hvilket kjønn som er det mest pengesterke. Begge parter får noe de ønsker, noe de har et underskudd av, ut av kontrakten, og begge har derfor et middel til å utøve innflytelse på den andre.

Dette er et noe kynisk bilde av ekteskapet, og alle par i den vestlige verden i dag ville motsette seg et slikt syn på parforholdet. Idealet er den gjensidige, romantiske kjærligheten som er kjennetegnet av respekt og likeverd (Giddens 1992; Beck & Beck-Gernsheim 1995). For parene i undersøkelsen er dette ikke bare et ideal, men en ideologi. Det er ikke et fjernt bilde de drømmer om, men noe de forsøker å leve etter hver dag. De forteller om seg selv i ordlag som vitner om et høyt bevissthetsnivå i forhold til likeverd innen parforholdet, og de sier at de føler seg likestilte. Kan

strukturelle føringer overskygge slike selvdefinisjoner? Hvis et par sier det føler seg likeverdige, er de da per definisjon likeverdige? Haavind hevder at det alltid vil finnes strukturelle ulikheter som paret ikke ser, og at disse spiller en stor rolle i forhold til maktfordelingen dem i mellom (Haavind 1982: 145). Strukturen ligger der som et kjønnnet bakteppe for oppfattelsen av parene i sin helhet. I tilfellene til Jens og Jørn og Selma og Sofie synes ikke de strukturelle faktorene å forsterke et tradisjonelt, kjønnnet inntrykk av parene. Snarere kan vi si at for disse to parene er det ikke et kjønnnet samsvar mellom strukturen og den praktiske arbeidsdelingen. For Kaja og Kine er det omvendt; det at Kine er den som både arbeider ute og tar seg av de maskuline oppgavene, mens Kaja er hjemme og tar seg av matlaging og husstell, gir samlet sett et svært tradisjonelt utseende til dette paret.

Noe av det samme kan vi se hos Gunnar og Geir, også selv om Gunnar ikke er hjemmeværende. Han er derimot ganske mye yngre enn sin samboer, og har et dårligere betalt yrke. I tillegg til å være den som gjør det aller meste av husarbeidet, har han altså den posisjonen i samlivet som har en feminin betydning, ut fra alder, jobb og inntekt. Paret har i likhet med de andre en felles økonomi, de ser på det hver av dem tjener som deres. De skiller seg likevel fra de andre på et viktig punkt: Gunnar har ansvaret for økonomien alene. Geir fører alle sine inntekter over på Gunnars konto, hvor de blir forvaltet av ham. Vi går ikke her inn på grunnene for dette arrangementet. Begge to synes det er en grei ordning som fungerer godt for dem. Gunnar styrer pengene på en dyktig måte, så paret klarer seg bra økonomisk, og Geir slipper ansvaret. Han kan når som helst be Gunnar om penger. Geir har i utgangspunktet et lavt forbruk, så det blir sjeldent konflikter i forbindelse med denne ordningen. Faren hans overlot faktisk også økonomien til moren, og for Geir er det å gi fra seg kontrollen over pengene ikke forbundet med tap av maskulinitet. Blant heterofile viser menn med høyere lønn en tendens til å holde mer penger utenfor parets samlede budsjett, mens arbeiderklassemenn oftere overgir pengene til kvinnen, som styrer husholdningsøkonomien (Jamieson 1998: 140).

Den økonomiske situasjonen for Renathe og Rita har endret seg gjennom samlivet. For tiden er det Rita som har fast jobb og inntekt, men da Rita holdt på med sine studier, forsørget Renathe paret økonomisk. Hver av dem har altså opplevd å ha begge rollene, og de synes ikke det gjorde noen forskjell for hvordan de oppfattet den felles økonomien deres. ”Det er veldig [styrt av] hvem som har penger, og det varierer jo veldig,” forteller Rita. Renathe sier at de ikke har felles konto, men at det i praksis blir slik at de har felles økonomi: ”Nå som jeg er student, så blir det nok Rita som tar de fleste større regningene. Selv om vi ikke har satt opp noen regler på det tar jeg og det tar du, så blir det sånn; bruke til det er tomt, selv om det er den ene eller annen sin konto”. Utfallet av dette blir nødvendigvis at det er Rita som må gi fra seg flest penger totalt sett til Renathe. Siden hun har vært i hennes situasjon før, mener Rita at dette bare er rett og rimelig. Hun vet ut fra erfaring at hvis det var den andre veien ville Renathe gjort det samme for henne og husholdningen. Renathe behøver ikke å føle seg som mindreverdig i forhold til Rita, fordi hun vet at paret og Rita ikke hadde vært der de er i dag uten hennes innsats tidligere i forholdet. Dette sier også noe viktig om prioriteringen av begges karrierer. Både Renathe og Rita får muligheten til å satse på sine jobber og til å utfolde seg i yrkeslivet på en måte som ikke er alle heterofile kvinner forunt. Enten det er et utslag av mannens dominans, kvinnens eget valg, eller andre forhold, blir kvinnens karriere nedprioritert i mange ekteskap (Thagaard 1996: 62-88).

Når det gjelder strukturelle forutsetninger ellers i dette paret, er det interessant å merke seg at også her er det den som jobber ute som er eldst. Dette er ikke overraskende, man er som regel kommet lenger i karrierelivet når man er eldre; alder, utdanning og inntekt hører altså sammen. Med alder kommer i de fleste tilfeller også livserfaring og modenhet, egenskaper Renathe setter stor pris på hos Rita: ”Jeg har kanskje savnet før da, å ha en litt moden, modnere kjæreste rett og slett. Jeg tror jeg har vært klar for å få et litt roligere forhold”. Renathe synes det gir en god følelse av

trygghet å være sammen med Rita fordi hun representerer en stabilitet som hun ikke har opplevd med andre kjærester. Aldersforskjellen blir oppfattet som noe positivt, noe som har en betydning på en god måte. Ingen av de andre parene med større aldersforskjeller nevner dette som et tema i det hele tatt, enda det i flere tilfeller er en påfallende forskjell mellom samboerne. Stor aldersforskjell er et tabu i samfunnet, og særlig blant homofile menn. Fordi homofili i flere sammenhenger har blitt sammenliknet med pedofili, vil mange homofile menn gå i forsvarsposisjon overfor folk som påpeker aldersforskjeller, særlig i de tilfeller hvor den ene er svært ung. Et lesbisk forhold møter derimot få slike fordommer. Likevel blir det å være eldst, uansett kjønn, oppfattet som et overtak man har over den yngre, både som autoritet og ved antatt høyere intellektuelt nivå.

Rita er altså eldst. Hun tjener mest, jobber ute, vasker minst og lager minst mat. Renathe har mindre faste arbeidstider i forbindelse med sine studier, så hun må oftere tilpasse disse til arbeidet i hjemmet. Dette er et mønster vi kan kjenne igjen fra heterofile pars holdninger til jobben, hvor mennene ofte er mindre tilbøyelige til å være fleksible i sitt arbeid for å få gjennomført de huslige gjøremålene (Thagaard 1996: 100-105). Renathe er også den som vasker og pynter leiligheten, hun utfører oppgaver som har en feminin betydning. Uansett hvilke grunner som finnes til denne fordelingen, blir resultatet at paret ser noe tradisjonelt ut.

Hittil har vi kommet frem til en del trekk ved parene som tyder på at det faktisk finnes både en arbeidsdeling og en struktur som både er kjønnnet og tradisjonell. Videre skal vi ta for oss et annet aspekt som kan gi oss enda mer informasjon om hvordan parene gjør forholdet, samt de kjønnete betydningene som er knyttet til også dette aspektet. Den emosjonelle arbeidsdelingen, hvordan paret utfører følelsesarbeidet som følger med samlivet, er også interessant i en analyse som dette.

4.3 Den følelsesmessige arbeidsdelingen

4.3.1 Innledning

Til nå har vi tatt for oss de mer praktiske sidene ved samlivet. Vi har sett hvordan fordelinger finnes i både arbeidsoppgaver og strukturelle forutsetninger. Det neste emnet er vel så viktig som disse mer håndgripelige kategoriene. Hvordan et par fordeler arbeidet med følelser har også konsekvenser, både for paret selv, og som kjønnete betydninger i en kulturell kontekst.

Følelser har tradisjonelt vært kvinnens domene. Det å være følelsesmessig mottakelig og givende blir regnet som et svært feminint trekk. Hvis en mann er åpen, snakker om følelser og viser dyp empati, er han unik og spesiell, ikke allmenn. For en kvinne er det derimot et krav om å ha og vise tydelig frem disse egenskapene, både ovenfor menn, andre kvinner og barn. I løpet av undersøkelsen har jeg snakket uformelt med folk rundt meg om hva de anser som typisk mannlig og kvinnelig, og det som aller klarest kom frem var den følelsesmessige ulikheten. Kvinnene ble karakterisert som ”følere”, menn som ”tenkere” og ”handlere”. Det var knyttet både positive og negative beskrivelser til disse karakteristikkenes. Det ble regnet som positivt å ha stor kapasitet til å både uttrykke og jobbe med følelser, og flere var enige om at menn hadde en ulempe ved å ikke være gode til å snakke åpent om dem. Likevel mente de jeg snakket med at det også fort kunne bli slik at kvinner var ”overfølsomme” og ”for sensitive for andres følelser”.

Denne beskrivelsen av kvinner som følelsesmennesker er på ingen måte unik. Det er tvert imot en godt innarbeidet oppfatning i samfunnet, på alle plan. Som Lillian B. Rubin sier det:

These differences in the psychology of women and men are born of a complex interaction between society and the individual. ...Thought, defined as the ultimate good, has been assigned to men; feeling, considered at best a problem, has fallen to women (Rubin 1998: 412-3).

Også på arbeidsmarkedet blir kvinner sett på som ressurser ut fra de evnene de har som omsorgspersoner og regissører av følelser. Arlie Hochschild viser i sin bok ”The Managed Heart” (2003a) hvordan det kommersielle markedet griper inn i følelseslivet til arbeidstakerne, da særlig kvinner, og detaljstyrer følelsene deres. Den innsatsen de ansatte, slik som flyvertinner, legger ned for å fremstå på en spesiell måte overfor kundene, kaller hun *følelsesarbeid* (Hochschild 2003a: 7). Hochschild skiller mellom følelsesarbeid gjort i privatsfæren og følelsesarbeid som inngår i en persons stilling som ansatt (Hochschild 2003a: 7). Vi skal bruke begrepet om den innsatsen som foregår i parforholdet; om hvordan partene jobber med følelsene sine overfor hverandre og for omverdenen. Det kan virke som om følelser kommer av seg selv, men Hochschild har tydelig vist at det å vise de riktige følelsene i enhver situasjon tvert imot er hardt arbeid. ”There is a cost to emotional work: it affects the degree to which we listen to feeling and sometimes our very capacity to feel” (Hochschild (2003a: 21). Arbeid skal på en eller annen måte lønnes, det har en verdi. Ved å trekke inn gavebegrepet kan vi se hvilke bytter som foregår innen parforholdet, bytter for eksempel av følelsesarbeid mot takknemlighet (Hochschild 2003a: 77). Et parforhold er et intrikat nettverk av ulike bytter, både uttalte og ikke-uttalte. Det å arbeide med følelser kan like godt innebære å skjule dem som å brette dem ut for partneren.

Anthony Giddens hevder derimot at den åpne kommunikasjonen om tanker og følelser er det som mest av alt kjennetegner det moderne parforholdet (Giddens 1992: 138). Dette kaller Jamieson ”disclosing intimacy” (Jamieson 1998: 1). Giddens mener at lesbiske par har den største forutsetningen for å få til et ”rent forhold”, og dette er

altså fordi de er to kvinner. De har fått opplæring i å være utleverende om følelseslivet helt fra oppveksten av, og to kvinner bør derfor kunne kommunisere godt på dette planet. Hvilke konsekvenser har dette for de homofile mennene som inngår parforhold? Har de dermed det aller verste utgangspunktet for et nært og intimt samliv?

Følelser kan også være også en form for omsorg. Ved å vise sine kjærlige følelser for partneren, gir man omsorg og trygghet til denne. Omsorgshandlinger blir også tillagt en kjønnbetødning. Kvinner viser omsorg på andre måter enn menn, og betydningen av omsorgen de viser tillegges mindre vekt i forholdet (Thagaard 2005: 192). Følelser kan uttrykkes ved ord, handling eller gjennom opplevelser av nærhet. Et forhold inneholder alle slags følelser, fra de aller beste til de verste. Når man er glad i en annen person, er man også følelsesmessig involvert på en dyp måte. Man får, som en av informantene sier det, ”hele registeret av følelser som en hale etter det”. Den aller viktigste følelsen i et parforhold er likevel kjærlighet. Det er dette som skiller parforholdet som romantisk relasjon fra for eksempel vennskapet.

Konflikter kan oppstå på grunn av følelser, ofte også på grunn av mangel på følelser. Rundt alle praktiske gjøremål i en husholdning finnes det følelser. Følelsesarbeid kan løse mange konflikter, men også skape dem. Følelsesarbeid er vanskelig målbart og ofte ikke like synlig som fysisk arbeid. Det er lettere å se at oppvasken har blitt tatt, enn at Kari enda en gang har svelget stoltheten sin og latt Per vinne diskusjonen for å bevare husfreden. Kvinner i heterofile parforhold tar oftest ansvaret for å løse konflikter i hjemmet, de utfører mest følelsesarbeid, i følge Hochschilds undersøkelser (Hochschild 2003a). Det er altså en skjevhet i arbeidsfordelingen mellom kjønnene også på det følelsesmessige planet. Her henger samfunnsstrukturen og privatlivet sammen, men det er vanskelig å si hvilken sfære som påvirker og

hvilken som påvirkes. Sannsynligvis er begge deler tilfelle. Uansett blir utfallet det samme; at kvinners merarbeid med følelser blir devaluert (Hochschild 2003a: 171).

Arbeidet med følelser behøver ikke bare innebære en byrde, det kan også være kilde til maktforhold. Når en person er flink med følelser, flink til både å uttrykke dem og å spille på dem for å få sin vilje gjennom, kan dette være en form for overtak. På den andre siden kan det også være slik at dominansen ligger i det at man gjør følelser til et ikke-tema, slik tilfellet er i mange heterofile ekteskap (Thagaard 2005: 188-189). Menn som avfeier prat om følelser undertrykker kvinnens lyst til å få uttrykt sine, og har slik en definisjonsmakt i forhold til hva som er aksepterte metoder til å løse konflikter. Weber definerer makt som sjansen til å sette sin egen vilje gjennom tross motstand (Weber 2000: 53). Makt er relasjonell og emosjonell. Maktutøvelse kan vekke følelser hos den andre personen, men den kan også være skjult for den underordnede. Bourdieus begrep om ”symbolsk makt” (Bourdieu 1996: 38) og Bråten’s modellmaktteori (Bråten 2000: 142-6) er særlig gode til å beskrive den typen makt som oppstår i situasjoner hvor den ene parten har en tydelig definisjonsmakt. I en konflikt for eksempel, vil den som innehar modellmakt kunne benytte seg av denne til å vinne argumentasjonen. En type modellmakt er å inneha mye kunnskap på et område (Bråten 2000: 143).

Grunnlaget for et modellmonopol blir lagt når saksområder (samtaleuniverset) blir avgrenset slik at bare den ene av deltakerne (deltakergruppene) fremstår som rik på relevante begreper og forestillinger som reflekterer egne premisser, mens de andre finner seg fattige på slike egne symbolske ressurser i forhold til saksområdet (Bråten 2003: 143-4).

I et par hvor den ene har mer erfaring med å håndtere følelser, kan denne ha et potensielt overtak på partneren, fordi denne står friere til å definere situasjonen på

bekostning av den andres oppfatning. Samtidig kan forhold spille inn som setter den som har makt på andre premisser i posisjon til å utdefinere følelser som samtaleunivers. Bourdieus teori fremhever de mer materielle betingelsene for maktutøvelse (Bråten 2003: 143). Uten at de strukturelle forholdene forandres, kan heller ikke maktgrunnlaget endres. Modellmakt kan derimot oppheves gjennom bevisstgjøring omkring de gjeldende maktforholdene (Bråten 2003: 143). I et parforhold kan vi knytte disse typene maktbetingelser til henholdsvis de økonomiske posisjonene til partene og den følelsesmessige kompetansen til hver av dem. Tidligere har vi sett hvordan praktiske og strukturelle forhold kan være kilder til makt. Det gir altså mening å si at makt henger sammen med alle aspektene i et samliv, men også at disse forholdene er i innbyrdes samspill med hverandre.

De strukturelle forholdene spiller også en rolle i forhold til følelsesarbeidet. "Because the distribution of power and authority is unequal in some of the relations in private life, the managing acts can also be unequal" (Hochschild 2003a: 18-19). Med "managing acts" mener Hochschild her styringen av følelsene, eller altså følelsesarbeidet. Fordi folk har ulike disposisjoner og posisjoner i samlivet, kan vi også forvente at deres avvikling av følelseslivet er annerledes, og at de benytter seg av ulike strategier for å nå frem med sine følelser. Det er også forventet at den som har lavest status i en relasjon er den som bidrar mest følelsesmessig. "Indeed, to have higher status is to have a stronger claim to rewards, including emotional rewards. It is also to have greater access to the means of enforcing claims" (Hochschild 2003a: 84).

4.3.2 Hvordan gjør parene det?

Kaja og Kine

Kaja og Kine forteller om et avslappet forhold til konflikter og uoverensstemmelser i forholdet. Som Kine sier, hun "gidder ikke å krangle om det". Dette kan tolkes som at

Kine ikke synes det er verdt kreftene å starte en diskusjon om for eksempel oppvasken. En annen mulig forklaring er at hun faktisk mobiliserer krefter gjennom følelsesarbeid. Hun bearbeider følelsen av urettferdighet inni seg til det blir en bagatell, og kommer over saken. Dette kaller Hochschild for ”deep acting”, nemlig det å gjøre så mye følelsesarbeid at man forandrer sine egne følelser angående et emne eller en situasjon (Hochschild 2003a: 33). Dette er noe annet enn det å bare ”late som” om alt er greit, altså ”surface acting”. Ved denne typen følelsesarbeid gir man bare inntrykk overfor andre at man har en viss følelse eller mening.

Paret har et helt spesielt middel til å løse konflikter seg i mellom. De spiller spill. For dem har ulike terning- og brettspill vist seg å være gode medier til å kanalisere følelser, men de kan også være kilde til konflikter, særlig hvis Kaja taper mye. Spillingen kan stå som et symbol på det som foregår i forholdet på det gjeldende tidspunkt. Hvis den ene er misfornøyd ellers, blir denne følelsen forsterket gjennom tap, men hvis vedkommende vinner mye, kan dette lette følelser av urettferdighet, eller sågar kjennes som en form for oppreisning. Kaja sier det så sterkt som dette: ”Hjemmet vårt kommer aldri til å bestå uten en Yatzyblokk”. I sin bok ”Det sociala livets elementära former” (1987) skriver Johan Asplund om den ”den sosiale responsiviteten” som et viktig grunnlag for alt sosialt liv. Sosiale fellesskap utvikles gjennom at vi gir responser til hverandre. Slik får vi vist at vi ser den andre, og denne får en følelse av anerkjennelse. Asplund trekker frem lek og spill som to aspekter som er nært knyttet til den responsive sosialiteten (Asplund 1987: 55). Han hevder at det er feil å anta at lekens motstykke er alvoret, i og med at leken ofte kan være svært alvorlig i seg selv. I mange samfunn er lek og spill erstatning for både lov og rett, og tradisjonelt sett har både små og store strider blitt løst gjennom formelle og uformelle konkurranser (Asplund 1987: 61-8). Spill er organisert sosial responsivitet, mener Asplund (1987: 64). I spillet følger responsiviteten regler. Vi kan tolke Kajas og Kines spill som en trygg form for organisering av konfliktløsning. Ved å benytte en fastlagt ramme for respons, slipper de å gjøre konflikten personlig.

Både Kaja og Kine mener at det er viktig å komme frem til løsninger i fellesskap. Den ene skal ikke få overkjøre den andre og ta beslutninger på egen hånd. Kine sier likevel at hun noen ganger blir nødt til å stille Kaja kritiske spørsmål for å ”få henne ned på jorda igjen” hvis Kaja har fått en idé som Kine finner ugjennomførbar. Dette er en vanlig strategi, det å få den andre parten til å innse sine begrensninger selv, uten å måtte si direkte til henne at hun ikke tror hun vil klare det. Slik unngår Kine ved sin bearbeidelse av Kajas følelser å komme i konflikt med sitt eget ønske om å ikke såre Kaja. Kine skjønner også at det ikke ville nytte for henne å komme med direkte ordre eller befalinger til Kaja, det ville også gå mot deres felles likeverdsideologi. Det er grunnlag for å hevde at Kine utøver en slags makt over Kaja i slike situasjoner. Kine bestemmer altså i realiteten over Kaja når hun skjuler sin agenda på denne måten. Selv om det kan se ut som om paret har kommet frem til en løsning i fellesskap, har Kine faktisk benyttet seg av sin definisjonsmakt. Hun har fremhevet sitt syn på Kajas evner og gjort det gjeldende for parets felles oppfatningen av situasjonen (Goffman 1992: 17).

Begge partene mener det er viktig å prate om ting, enten det er hverdagslige saker eller mer dyptgående temaer. Kommunikasjon er nødvendig for å bevare følelsen av å ”se hverandre”. Hvis man ikke prater sammen eller kommuniserer på noen måter, blir det vanskelig å vise at man setter pris på den andre, mener Kaja. Fysisk kommunikasjon er også noe paret vektlegger. De holder mye rundt hverandre, kysser og klemmer. På denne måten viser de også ofte overfor omverdenen at de er glade i hverandre. De sier ”jeg elsker deg” til hverandre, og bruker dette aktivt som en forsterker av gode følelser. Uttrykket er noe av det sterkeste en person kan si til en annen (Thagaard 2005: 152), men det kan også få en hverdagslig og trygg følelse over seg når det sies ofte.

Kaja gir også Kine gaver for å vise henne at hun er glad i henne. Hun sier at hun med dette ”viser at jeg bryr meg og tenker på henne når hun ikke er der også”. Det er ikke bare følelser som utveksles i et forhold, det foregår også mange bytter av fysiske gaver. Særlig i starten av et forhold er det mange som gir hverandre små, symbolske gaver med mye mening og følelser bak. Gaven får en dobbel verdi og betydning; både selve handlingen å gi en gave til en annen, og den omtanken som ligger bak anskaffelsen inngår i ”regnskapet” over gaveflyten (Hochschild 2003b).

Når Kaja ser at Kine ikke har det bra, og dette merker hun lett, spør hun Kine om hun trenger noe. Dette anser hun som en del av det å ta hensyn til hva den andre tenker, føler og vil. Hun tar med dette ansvar for Kines følelsesliv og velvære. Kine sier også mye om hva Kaja gjør for henne hvis hun har en dårlig dag, men mindre om hva hun gjør i motsatt tilfelle. Det som er viktig for Kine er å gi Kaja tilbakemeldinger og bekreftende respons på det hun gjør hjemme og i hverdagen. Kaja er hjemmeværende, og Kine vet at Kaja trenger oppmuntring. Hun vil vise at hun ser den innsatsen Kaja gjør i hjemmet, at hun ikke tror at Kaja slanger seg på sofaen hele dagen mens hun jobber. Begge to er opptatt av å tilfredsstille den andres emosjonelle behov. Dette er i tråd med vår kulturs oppfatninger av kvinner som ytere av ”følelsservice”. Paret fordeler det følelsesmessige ansvaret mellom deg, ingen av dem kan sies å i mye større grad enn den andre ta ansvaret for følelser.

Jens og Jørn

Jens uttrykker en stor grad av nærhet til Jørn. ”Man gror mer og mer sammen,” forteller han, og henviser til en smørreklame hvor et eldre ektepar fungerer sammen som en person. Som en følge av dette, merker også Jens det fort hvis Jørn har en dårlig dag. Hans reaksjon er derimot ikke å spørre hva som er galt, men å være stille. ”Det er ikke noe vits i å terge,” mener han. Han ”vet når han skal holde kjeft”. Det er best å gå litt stille i dørene hvis Jørn har en dårlig dag. Vanligvis spør derimot Jens

alltid hvordan Jørns dag har vært, men han innrømmer at han er ”mer den stille typen”. Jørn er den mer utadvendte av de to, og prater dermed mer. Paret har likevel etter hvert som de har ”vokst mer sammen”, gått over til mindre og mindre verbal kommunikasjon. De gir signaler, ser hverandre an og leser hverandres ansiktsuttrykk lett. De opplever altså ofte ”silent intimacy” (Jamieson 1998: 8). De kan sitte og ikke si et ord til hverandre hele kvelden, men likevel føle en umåtelig nærhet til hverandre bare ved at de er til stede. Jens forteller at han blir rastløs og rar hvis han må være borte fra Jørn over et døgn. Når paret er borte fra hverandre, ringes de. Jens og Jørn har veldig nær kontakt, og dette er de fullt klar over. De snakker ofte om hvor heldige de er som har det slik, og hvor takknemlige de er for dette.

Jørn mener at man for å bevare samlivet må man ta hensyn til ikke mindre enn alt. Ingen sider kan neglisjeres. I dette ligger det også at man skal ta hensyn til seg selv. Jørn er en aktiv type som har mange fritidsinteresser som han pleier flittig. Jens har på sin side mange gamle venner som han treffer jevnlig. I tråd med det Jørn sier om å ta hensyn til seg selv, mener han også at det gleder Jens å se og føle at han har det bra og er aktiv og trives på alle områder av livet. Han sier at ”jeg viser Jens at jeg er glad i ham ved måten jeg *er* på. At jeg setter pris på de tilbakemeldingene som han gir meg”. Ved å speile tilbake de signalene Jens sender Jørn, får Jens en positiv bekreftelse. Asplund kaller altså dette for ”sosial responsivitet”. Når man får aktive reaksjoner på de følelsene og tankene man uttrykker, gir det en opplevelse av å bli sett og forstått (Asplund 1987: 11-16). Tove Thagaard bruker også begrepet i sin analyse av kjærlighet i boken ”Følelser og fornuft” (2005). Hun ser at selv om mannen i heterofile forhold ikke alltid er den som tar initiativ til følelsesprat, kan han være flink til å gi respons til kvinnen når hun forteller om noe som er viktig for henne (Thagaard 2005: 156-159). Jens og Jørn prater ikke alltid like mye sammen som de gjorde tidligere, fordi de ikke behøver. Det betyr likevel ikke at de har liten følelsesmessig kontakt. De viser sine følelser på sine måter, og respekterer hverandres ønsker om å få være i fred hvis man har en dårlig dag. Asplund påpeker at

den sosiale responsiviteten kommer forut for språket, og at kommunikasjon derfor foregår ut fra den sosiale responsiviteten (Asplund 1987: 14).

Jens og Jørn er menn, de burde ut fra spesielt Giddens' teorier ha dårlige forutsetninger for å skape et nært og åpent forhold (Giddens 1992: 60), men de har likevel lykkes svært godt i dette. De har ikke noe valg hvis de skal leve sammen, de har måttet utvikle sine relasjonelle ferdigheter i takt med de utfordringene de har møtt på opp gjennom de mange årene med samliv. Hvordan skulle det gått hvis de ga opp å kommunisere i utgangspunktet, med den begrunnelse at de begge var menn? Det finnes ingen studier som bekrefter at homofile menn skiller seg fra andre menn ved å være spesielt relasjonskompetente, men homser i parforhold må i alle fall tilegne seg denne ferdigheten for å fungere sammen. Enkelte forskere, som Jack W. Sattel, har også vurdert muligheten for at menns manglende emosjonelle involvering i heterofile forhold er en strategi for å bevare kontrollen over kvinnen i forholdet, og ikke et resultat av at mannen ikke evner å vise følelser (Sattel 1998: 425). I et likekjønnet forhold vil det ikke være behov for en slik kjønnsbetinget maktutvisning, og dermed vil homofile menn ikke behøve å holde tilbake kjærlige følelser overfor partneren. Paret har en rik utveksling av slike følelser; dette er en toveisrelasjon som gir inntrykk av at Jens og Jørn deler det følelsesmessige ansvaret.

Selma og Sofie

Selma forteller at hun og Sofie også har opplevd en utvikling i kommunikasjonen dem i mellom. Nå er den preget av trygghet og åpenhet, mens tidlig i forholdet følte Selma seg mer usikker på hvordan Sofie ville reagere på at hun tok opp saker. Selma ble også lettere lei seg for ting som Sofie sa til henne, hun tok dem mer personlig som tegn på at Sofie ikke lenger likte henne. Alle menneskelige forhold er basert på en grunnleggende tillit (Giddens 1997: 31-3). I kjærlighetsforhold er man ekstra sårbar og forsiktig fordi det er så mye som står på spill. Som et resultat av dette blir selve

forholdet også sårbart. De moderne, ”rene” forhold eksisterer bare så lenge begge parter opplever tilfredsstillelse av å være i det (Giddens 1992: 58). Det blir lett å tro at kjæresten vil forlate en så fort man gjør situasjonen ubehagelig for ham eller henne. Sannheten er vel heller at vi tåler mye mer fra den vi er forelsket i enn hva vi ville gjort fra en hvilken som helst annen person, men det er ikke slik vi tenker i den innledende fasen i et forhold.

Det er trygghet Selma vil at kjærligheten skal gi henne, så slik sett er forholdet til Sofie svært tilfredsstillende for henne. Denne tryggheten mener hun kommer fra den forskjellen det er å være kjærester fra å bare være venner. Hun føler at hun sammen med Sofie har ”bygget sten på sten av opplevelser”, noe som gir en kontinuitet og en tilhørighet dem i mellom. De to opplever, i likhet med Jens og Jørn, en sterk grad av det motsatte av ensomhet, nemlig enhet. Sofie er enig i at tryggheten er noe av det viktigste ved forholdet. Begge to mener likevel at et forhold også må gi mulighet for utvikling. ”Vi skal gjøre hverandre gode,” sier Sofie. Selma mener at det er lett å finne negative sider ved partneren hvis man går inn for dette, men at en av oppgavene hun har som kjæreste er å ”se etter det gode hos henne [Sofie]”. De to driver altså med følelsesarbeid i den forstand at de bevisst lukker ute de eventuelle negative sidene ved hverandre og trekker frem de positive. Samtidig mener de også at de er ansvarlige for å ”skikke seg vel, te seg ordentlig”, både i sosiale settinger og overfor hverandre. Dette kan ses på som gaver de to gir til hverandre (Hochschild 2003a: 83). På den ene siden prøver de å oppføre seg best mulig, på den andre siden fortolker de hverandre barmhjertig slik at de fremstår som enda bedre i hverandres øyne. Dette skaper en forsterkende følelse av beundring, noe som har en god virkning på forholdet. Selma trekker også frem at hun mener de har blitt flinkere med tiden til å gi hverandre komplimenter som faktisk menes og føles ekte. Thagaard fremhever også viktigheten av ”komplimenter som treffer” (Thagaard 2005: 156). Det holder ikke å si at samboeren er fin uten å mene det, kun for å gi et kompliment, mener Selma. Hun innrømmer at hun tidligere i forholdet av og til brukte komplimenter mer for å få en

reaksjon hos Sofie, for så og si å styrke forelskelsen. Det var en mer overflatisk type smiger. Nå sier hun at hun forteller Sofie hvor bra hun er fordi "hun fortjener å høre det". Selma gir Sofie en gave i form av den gode selvfølelsen Sofie får av rosen.

Selma legger også vekt på å få frem at paret lever relativt konfliktfritt. Før artet konfliktene deres seg mer dramatisk. "Vi kan være uenige om noe, men det når ikke de store høyder," forteller hun. Dette kan selvsagt skyldes at paret opplever få konfliktfylte situasjoner. Forklaringen kan også ligge i noe Sofie fortalte meg. Hun sa at: "Noen ganger må man også synes at det er greit å gjøre ting man egentlig ikke vil". Sofie mener altså ikke bare at man skal gå med på å gjøre ting man ikke vil, men at man skal synes det er greit i tillegg. For å få til dette må man jobbe med sine egne følelser på en måte som kjennetegner "deep acting" (Hochschild 2003a: 33). Det innebærer ikke bare å utføre en uønsket handling, men å endre holdning til denne handlingen slik at denne samsvarer med partnerens. Sofie sier også at hun kan gi Selma rett i diskusjoner selv om hun vet at hun selv har rett. Hun utfører med andre ord mange typer følelsesarbeid for å få forholdet til å gå mer smertefritt for seg. Selma sier da også at "Sofie er mye snillere enn meg." Dette tolker jeg som om Sofie oftere går med på å gjøre ting hun egentlig ikke vil enn hva Selma gjør. Ettergivenhet blir betraktet som en feminin egenskap i noen sammenhenger, mens stahet på sin side også kan bli tolket som et sterkt følelsesladet karaktertrekk, og dermed kvinnelig. Sofie kaller det derimot romslighet, og hun legger vekt på at dette er noe som bør kjennetegne alle forhold. Det kan synes, ut fra disse utsagnene, som om Sofie i noen større grad enn Selma viser slik romslighet. Ved å være romslig, demper hun konfliktnivået i relasjonen. Hun tar ansvar for parets følelsesmessige velvære på måter som krever mer følelsesarbeid enn det Selma legger ned for det samme. Likevel tar begge ansvar for relasjonen, så dette er likt fordelt mellom dem.

Renathe og Rita

Renathe og Rita har opplevd den samme kommunikasjonsmessige utviklingen som Renathe og Rita. Etter hvert som de har lært å "ta hverandre på den rette måten", har begge blitt mindre usikre, mener Renathe. Trygghet har også her ført til en mer åpen kommunikasjon, Renathe føler hun kan si alt til Rita. De har altså et forhold som er preget av "disclosing intimacy" (Jamieson 1998: 1). Renathe fremhever også den språkløse kommunikasjonen som vanlig i forholdet. "Vi kan lese hverandre ganske godt uten å snakke så veldig mye," hevder hun. Renathe føler det samme: "Hvis hun har en dårlig dag, kan jeg se det med en gang". Rita mener likevel at språk er viktig for den følelsesmessige kontakten i forholdet, og paret er opptatt av å prate sammen jevnlig om små og store ting i hverdagen. Hun er imponert over Renathes evne til å lytte, også når Rita forteller om jobbsaker som Renathe ikke har forutsetninger for å involvere seg i. Renathe viser et engasjement som vitner om vilje til å sette seg inn i Ritas bekymringer og gleder. Når partneren virker interessert, blir det er lavere terskel for å dele tanker og følelser. Mange kvinner i forhold med menn forteller om hvor vanskelig det kan være å få gehør for emosjonelle ytringer. Rubin gir mange eksempler på forhold hvor den største utfordringen er å få til å møtes på det emosjonelle planet (Rubin 1998: 424-30). Dette er tydelig ikke tilfellet for noen av mine kvinne-par, så i så måte kan Giddens ha et poeng når han hevder at lesbiske forhold er de "reneste" (Jamieson 1998: 154).

Det blir likevel en litt for enkel løsning å si at alle lesbiske forhold dermed er likeverdige og at alle lesbiske er kompetente relasjonsbyggere. Ikke alle lesbiske, eller kvinner for den saks skyld, er like flinke med følelser. Renathe mener at Rita, som den eldste, er flinkere til å snakke enn henne. Rita er i følge Renathe også bedre på å gi henne oppmerksomhet og bekreftelse. Hun kan ikke helt forklare hvorfor det er sånn. "Det er jo ikke det at jeg synes hun er mindre fin, men jeg bare kommer ikke på det like ofte," sier Renathe. Hun har forståelse for at Rita trenger den type bekreftelse fra henne, og hun forsøker hele tiden å bedre seg på området. Bråten

beskriver det å se den andres ståsted og bruke dette som grunnlag for å vise omsorg, som ”altersentrisk deltakelse” (Bråten 2000: 71-82). Renathe jobber altså med seg selv for å gi Rita det hun har behov for. Hun gjør en innsats for å rette opp det skjeve forholdet, samt kompensere for sine mangler på andre områder. Det er viktig å se alle typer følelsesarbeid som foregår i et forhold, alle innsatser for kjærligheten (Thagaard 2007: 2). Partnerne kan bidra på ulike måter, ut fra ulike behov og ferdigheter, men bidragskontoen kan likevel være balansert.

Rita tar opp et fenomen som visstnok er utbredt blant de lesbiske forholdene de selv har kjennskap til. Det å holde ”gløden ved like” i et lesbisk forhold kan være vanskelig nettopp på grunn av den intense nærheten. Rita kaller dette ”Den Store Lesbedøden”. Med dette mener hun faren for å sakte, men sikkert gå over til å være bare veldig nære venninner. Ved å være så åpne og dele alt, kan noe av mystikken i forholdet forsvinne. Dette er selvsagt ikke en utfordring som begrenser seg til lesbiske forhold, men Giddens ville hevde at dette kan være noe av grunnen til at ”rene forhold” er mer ustabile enn andre, uansett hvilket kjønn eller legning man tilhører (Giddens 1992: 58). Romantikk og seksualitet er også viktige deler av et kjærlighetsforhold, og hvis dette forsvinner, må det kunne sies at relasjonen i det minste har endret karakter. Som Agnes Bolsø påpeker i sin studie av lesbisk kjærlighetsliv, kan erotisk tiltrekning knyttes til ulikhet (Bolsø 2002: 2). For at den andre skal være et seksuelt objekt, må man kunne se den andre som noe annet enn en selv.

Gunnar og Geir

Gunnar forteller om kjærligheten mellom ham og Geir som en følelsesmessig kontakt som er veldig intens på et dypt plan. Sammen har de vært gjennom tøffere tider, og dette har ført til at de er veldig sterkt knyttet til hverandre. Gunnar beskriver det som ”en veldig dyp form for kjærlighet og respekt for hverandre”. Han sier at de har

bygget opp en felles plattform, både på det følelsesmessige og med de fysiske omgivelsene. Geir sier det samme, følelsene dem i mellom er veldig sterke. ”Jeg har et veldig stort savn når jeg er borte fra ham,” forteller Geir. Samtidig føler han at noe av den beruselsen man opplever i starten av et forhold er borte. Hverdagen begynner å ta tak. Gunnar sier at han er ”obs på å måtte jobbe litt med forholdet underveis”, men at dette forutsetter at de har en åpen kommunikasjon. Geir er ikke alltid like åpen med sine følelser og problemer. Selv sier han at Gunnar ofte må gi ham litt drahjelp for å komme i gang med å prate om ting. Geir setter stor pris på at Gunnar gjør denne innsatsen. De er enige om at Geir har godt av å snakke mer. ”Snakketøyet mitt er en fordel,” sier Gunnar. Han tar ansvar for parets felles følelsesliv samtidig som han viser omsorg for Geir ved å åpne for samtale og dialog.

Geir er vanligvis veldig hengiven overfor Gunnar, men han kan også være, som Gunnar sier, ”mer kald i perioder”. I denne tiden er det en utfordring for Gunnar å holde fast ved tanken på at Geir elsker ham. Geir på sin side er fullstendig klar over at Gunnar kan ønske seg mer ømhet noen ganger, men han sier at han også vet at Gunnar forstår hans problemer med å vise denne. Paret har pratet mye omkring dette dilemmaet, og har kommet frem til en felles forståelse av hvordan Geirs vanskeligheter skal tolkes, og hvilke andre ting han gjør som kompenserer for dette. Geir kjøper ofte gaver til samboeren, det er en av de måtene han viser at han er glad i Gunnar. Goffmans rammeteori gir et godt bilde av hvordan utviklingen av en felles forståelse innebærer at partene har samme oppfattelse og definisjon av situasjonen (Goffman 1992: 17-23). Gunnar tolker Geirs gaver og gester som tegn på omsorg, og han vet innerst inne at Geir elsker ham selv om han ikke alltid viser like stor empati.

En annen måte Geir tar igjen det tapte på, er å være flink de gangene Gunnar behøver litt ekstra omsorg. Dette er ikke noe Gunnar behøver å be om. Når Geir merker at Gunnar har en dårlig dag, lar han kjæresten få styre dagen. Geir snakker, lytter og lar

Gunnar få gråte ut hvis det er det han trenger. Gunnar lar også Geir få ha en dårlig dag og være seg selv. De respekterer hverandre og prøver på hver sin måte å ta ansvar for relasjonen både i hverdagen og til tider hvor en av dem har spesielle behov for omsorg. Vi kan si at de to ser på kjærligheten som et *gjensidig prosjekt* (Thagaard 2005: 184). Geir mener likevel at det er Gunnar som ”får tingene til å gå rundt”. Det er han som presser på i både praktiske gjøremål og følelsesmessige sammenhenger. Flere studier viser at det i heterofile forhold er kvinnen som har denne rollen (Thagaard 2007: 2). Det å ha ansvaret for alle sider av samlivet, også det emosjonelle, har med andre ord en kjønnset betydning.

Ansvaret kan være slitsomt, både for Geir og Gunnar. For Geir fordi han noen ganger kan oppleve Gunnars insisteringer som mas. For Gunnar fordi det er energikrevende å føle at man har ansvaret. Han mener selv at det er viktig i et forhold at ingen skal føle at de *må* ta ansvar og hele tiden *må* gjøre mer. En ting er å velge å ta den største andelen, en annen er å være nødt til det. Gunnar sier at han har valgt det selv i dette forholdet, men at han godt vet hvordan det føles når det forventes av ham at han skal ta ansvar. Geir viser at han setter stor pris på den innsatsen Gunnar gjør for hjemmet og forholdet, og dette gjør nok at Gunnars merarbeid i mindre grad føles som en belastning. For Gunnar er det et viktig poeng at ingen skal føle seg undervurdert i forholdet. ”Begge to må føle seg som likeverdige vesener,” sier han. Han har ikke noe i mot å gjøre mer så lenge han blir møtt med anerkjennelse av Geir, og føler at han får uttelling for det i forhold til det faktum at Geir bidrar mer økonomisk. Han er også klar over at han selv har mye høyere standarder for renslighet enn Geir, og vet at en av hans utfordringer er å ”droppe det å ha så støv på hjernen”. Gunnar er villig til å lempet på sine krav til husholdningen hvis det skulle vise seg å ha negativ innvirkning på forholdet.

Geir føler at de har funnet en balanse mellom det å gjøre ting alene og å gjøre ting sammen. Før kunne det bli småkonflikter rundt hvorvidt Geir skulle bli med Gunnar på de tingene han ville, som å gå ut og treffe venner. Nå har Geir fått Gunnar til å innse at de to ikke behøver å gjøre alt sammen. Flere av parene har pekt på at det kan være vanskeligere for homofile å beholde sine egne sfærer, særlig blant vennene. Informantene tror det er lettere for heterofile fordi det blir et mer naturlig skille mellom de kjønnsdelte venneflokkene. Kath Weston (1991) har studert homofile nettverk i San Fransisco. Hun benytter begrepet “urge to merge” for å beskrive særlig lesbiske kvinners tendens til å ta over hverandres liv og bli en enhet. Det er mulig å simpelthen bli *for* nære. Parene kan sies å representere ”confluent love” i den forstand at de lever i en ”stadig bekreftende, følelsesmessig kontakt” (Haldar 1998: 151), men samtidig er denne nærheten og likheten en tydelig utfordring for det autonome individet som er så viktig i samme teori (Giddens 1997: 92). I Norge representerer Arnbjörg Ohnstads (1984) analyse av lesbiske kjærlighetsforhold en motsetning til dette synet. Hun konkluderer med at kvinner i lesbiske parforhold faktisk er mer selvstendige og uavhengige enn kvinner i heterofile parforhold.

4.3.3 Parene sett under ett

Ellers virker det som om det få negative sider ved parenes intimitet. Alle får samlivet til å fungere på tilfredsstillende måter for dem selv, og alle oppgir at de er veldig fornøyde med sine nåværende forhold. De har valgt å satse på disse nettopp fordi de føler de skiller seg fra tidligere forhold som har vært preget av mindre likeverd og mer ujevn arbeidsdeling på alle måter. Det gir mening å hevde at disse parene alle gir inntrykk av å ha kjærligheten som gjensidig prosjekt (Thagaard 2005: 184).

Likevel er det mulig å spore arbeidsdelinger blant parene som tillegges kjønnet betydning i vår kultur. Gunnar tar mer ansvar for relasjonen, uansett hvor mye Geir

gjør for å kompensere for sin manglende evne til å vise følelser. Han blir også betegnet som den omsorgsfulle av dem. Det samme gjør Jørn i sitt forhold. Sofie er i følge Selma den snilleste av de to. Rita er flinkere til å snakke enn Renathe. Kine bruker Kajas følelser for å komme frem til løsninger på praktiske problemer. Alle disse trekkene kan tolkes ut fra en oppfatning av kjærlighet som kjønnet (Thagaard 2005: 184). Jeg mener at dette blir feil å gjøre i vårt tilfelle nettopp fordi alle informantene gir uttrykk for å føle en stor grad av nærhet og god kommunikasjon i sine forhold. De vet hvordan de skal lese hverandre, de vet hvordan de skal gi omsorg som hjelper og alle føler seg forstått og anerkjent på sine måter.

Et skille som likevel kan være interessant er å se nærmere på, er hvorvidt de kvinnelige parene gjør tingene på en annen måte enn mennene. Er det en forskjell i hvordan parene takler følelser og viser omsorg? Både Jens og Jørn forteller at når de merker at den andre har en dårlig dag, er det best å la ham få være i fred. De prater generelt mye sammen, men ikke nødvendigvis i slike situasjoner. Da er det best å heller gå stille i dørene og ikke terge til bråk, altså ikke ta opp noe før den andre eventuelt gjør det. Dette skjer etter at man har kommunisert uten ord, med kroppsspråket, så det er ikke slik at Jens og Jørn ignorerer den andre eller er lite oppmerksom på den andres behov. Snarere tvert i mot. De er altså ikke inkompetente hverken når det kommer til å vise følelser eller tolke dem, de gjør det bare nonverbalt. Jens og Jørn hevder at de begge er ”machopregete fyrer”, og som vi så tidligere, hadde paret en praktisk arbeidsdeling som var noe blandet med tanke på kjønnete betydnings.

Gunnar, som ”har snakketøyet i orden”, og ellers innrømmer at det nok kan være lettere for andre å tenke at han er homofil ut fra hvordan han oppfører seg, innehar på alle områder den rollen i samlivet som er tydeligst feminint kjønnet. Han er sammen med en mann som har vansker med å uttrykke følelser uten å bli ”presset” til det. Her

finner vi altså en sammenheng mellom den praktiske arbeidsdelingen, de strukturelle trekkene og den emosjonelle ansvarsfordelingen.

Ruth Josselson tar i boken "The Space Between us" (1996) for seg hvordan kvinner og menn kan sies å utøve omsorg på ulike måter. Hun hevder at menn "...must learn to express care within an idiom that does not threaten their masculine identification" (1996: 205). Videre viser hun at menns omsorg karakteriseres ved deres beskyttelsesinstinkt, større fysisk og følelsesmessig avstand, og generelt andre metoder enn de kvinner tar i bruk. Kvinnens omsorg er derimot kjennetegnet ved at hun gir andre anerkjennelse, oppretter fysisk nærhet og søker nære fellesskap (1996: 205-6). Disse ulikhetene er ikke like tydelige i mitt materiale. Det virker som om alle, både kvinner og menn, både søker og oppretter fysisk og psykisk nærhet. For de homofile mennene er slik emosjonell kontakt ikke en trussel mot deres maskulinitet. Det er en nødvendighet for opprettholdelsen av forholdet. Ingen av dem har en selvoppofrende kvinne til å gjøre dette arbeidet for seg. Det er likevel slik i dette ene paret at Gunnar helt klart tar mer ansvar for den følelsesmessige kontakten. Ved å gjøre dette, bekrefter han altså den posisjonen han har i samlivet som får en kjønnnet betydning, og gjør at paret enda mer likner et tradisjonelt, heterofilt par.

Kvinneparene derimot, er mer like når det kommer til den følelsesmessige arbeidsdelingen i den forstand at alle oppgir samtalen som den viktigste veien til å løse konflikter og få frem følelser. De har en åpen kommunikasjon, selv om det finnes små unntak med tanke på erfaring og evner. Likevel kan det sies at det blant kvinnene kan spores flere strategier for å utøve makt gjennom følelser. Dette speiler det kjente ordtaket "kvinner er kvinner verst". Flere av mine kvinnelige informanter sier at de får kommentarer fra heterofile om at det må være enklere å være to jenter i et forhold fordi det er lettere å forstå hverandre og prate om følelser. Dette stemmer muligens, men det er en bakside ved denne medaljen. Når to med stor relasjonell og

emosjonell kompetanse lever sammen og lærer hverandre å kjenne, er det også lettere for partene å ty til følelser for å både dominere og manipulere den andre. Det er mulig at lesbiske forhold er nærmere Giddens' ideal om "rene forhold" i den forstand at de er mer åpne og utleverende, men det betyr ikke at de dermed automatisk blir mer jevnbyrdige. Følelser og åpenhet kan være kilde til nær intimitet og sterk kjærlighet, men egenskapene kan også brukes mot personer i diskusjoner og konflikter, uten at dette trenger å være gjensidig utelukkende funksjoner.

På grunnlag av dette mener jeg at det gir mening å si at det følelsesmessige arbeidet blant mine par er både jevnt fordelt og preget av gjensidighet. Begge tar ansvar for følelseslivet til den andre, og parets samlede velvære. Dette behøver likevel ikke bety at partene alltid er likestilte med hensyn til maktfordeling og kjønnete betydninger. De to kan utøve sitt følelsesarbeid på forskjellige måter, men samtidig bidra like mye til opprettholdelsen av et godt samliv. I heterofile forhold er det slik at hvis mannen arbeider for kjærligheten på det emosjonelle planet, så gjør han samtidig en innsats for likeverdigheten (Thagaard 2007: 16). Blant homofile kan vi si at den innsatsen de to gjør overfor hverandre godt kan ha en kjønnet betydning i den forstand at de gjør ting på ulike måter, men at utfallet blir et likeverdig og sterkt forhold så lenge de bidrar like mye. Dette er selvsagt et noe uklart mål. Følelser går det uansett ikke an å beregne i antall brukte timer eller penger, så det blir måten paret snakker om deres følelsesmessige kontakt som blir det avgjørende for en dom over hvorvidt hver av dem kan sies å ta ansvar for følelser. Alle mine informanter oppgir at de er svært tilfredse med den kontakten og kjærligheten de opplever i samlivet, og partnerens innsats i forhold til denne.

Makt utøves også i homofile forhold, som et viktig hjelpemiddel i hver enkelts strategi for å oppnå et ønsket resultat. Denne makten er derimot ikke kjønnet. Makt i heterofile forhold tillegges tradisjonelt sett mer eller mindre automatisk mannen uten

å se nærmere på hvorvidt det faktisk er han som har mest kontroll over husholdningen og samlivet. Denne automatikken blir urelevant i mitt materiale, spesielt på det følelsesmessige området, men det betyr ikke at det ikke finnes forskjeller som har en kjønnnet betydning. Informantene er ulike både i personlighet og materielle og erfaringsmessige forutsetninger, så dermed har de også ulike måter å utøve følelsesarbeid på. Disse metodene tillegges en betydning i samfunnet som avspeiler oppfatninger av kvinnelighet og mannlighet (Haavind 2000a: 7). Denne kjønnete betydningen får likevel ikke noe utslag i form av ubalanse i den følelsesmessige arbeidsdelingen. Det å si at kjærligheten er kjønnnet, blir altså ikke synonymt med å si at parforholdet er ulikeverdig blant mine informanter. Dette får meg til å tro at det ikke er kjønnsspesifikke egenskaper som er opphavet til makt i heterofile forhold heller, men at det snarere er de praktiske og strukturelle sidene ved forhold som kan gi skjevheter i maktfordelingen. Slik er i alle fall tilfellet i denne undersøkelsen. Fordi den følelsesmessige kontakten er så sterk og god, oppveier dette langt på vei for det faktum at det faktisk er grunnlag for maktutøvelse på de praktiske og strukturelle områdene. Flere av informantene har tilsynelatende mye potensiell makt utelukkende i kraft av sine sosioøkonomiske egenskaper, men det er ikke like åpenbart at de utnytter dette potensialet i forhandlingene med partnerne sine. Snarere kan det virke som om følelsesarbeid kan være en metode brukt for å kompensere for denne skjevheten.

Det er to mulige tolkninger av hvordan dette foregår, og hvilke betydninger det har for forholdet. Den første innebærer å se kompensasjonen som et ensidig prosjekt. Parten som kommer dårligst ut relativt sett, regnet etter de strukturelle forutsetningene, "forbedrer" sin posisjon i samlivet ved å benytte seg av følelsesbaserte maktstrategier. Den andre fortolkningen anerkjenner muligheten av at det mer dreier seg om et felles prosjekt dem i mellom, hvor paret i fellesskap justerer samlivet i tråd med den rådende likhetsideologien ved hjelp av følelser og sosial responsivitet (Asplund 1987). Jeg mener at begge deler kan være tilfellet i mitt

materiale. De to tolkningene går ikke på bekostning av hverandre, da de omhandler to helt ulike situasjoner. Det ene øyeblikket kan man være selvoppofrende og la partneren få sin vilje, det andre kan man ta i bruk "knepe" for å få egne ønsker oppfylt. Alle har, uansett posisjon, muligheten til å spille på følelser og appellere til den andres empatiske evner. Hvorvidt de bruker denne muligheten kan derimot ha sammenheng med deres status og forhandlingstvingde ellers. Oppsummert kan vi si at på samme måte som følelser kan være både gode og vonde, kan kontrollen med, og oppvisningen av dem, være både et gode og et onde i forholdet.

5. Avslutning

Parene i denne undersøkelsen har en tydelig arbeidsdeling på de praktiske oppgavene i husholdningen. Selv om fordelingen av oppgavene varierer noe mellom parene, er det noen trekk som går igjen hos alle, særlig i forbindelse med hvordan parene forteller om grunnlaget for arbeidsdelingen. Forklaringene kan virke noe paradoksale. Informantene legger stor vekt på å få frem tilfeldigheten ved fordelingen, men samtidig hvor godt den passer for akkurat dem. Med dette mener de hvordan deres ulike egenskaper gjør at arbeidsdelingen føles selvfølgelig, nærmest naturlig, og at delingen sørger for at de utfyller hverandre med hensyn til det praktiske ved forholdet. De sier samtidig at de er svært fornøyd med rettferdigheten i delingen, og at den speiler deres oppfatning av parforholdet som et jevnbyrdig partnerskap.

Likevel finner jeg flere grunner til å hevde at parene ikke alltid fremstår så likeverdige som de selv mener at de er. Disse grunnene finnes i de strukturelle ulikhetene som eksisterer innen hvert enkelt parforhold, og dreier seg blant annet om slike ting som alder, utdanning, lønn og yrkesaktivitet. I tillegg gir det mening å si at arbeidsdelingen mellom de to ofte henger sammen med disse strukturelle forholdene. Både arbeidsdelingen og strukturene har kjønnete betydninger. Det blir for enkelt å si at dette alene er grunnen til skjevheten i fordelingen. Jeg mener altså ikke å si at betydningen for paret utelukkende blir ulikhet i maktpotensial på grunn av kjønnet ulikhet. Dette ville vært en feilaktig slutning med tanke på den likekjønnete sammensetningen av mine informanter. Det som er poenget her er snarere at den kjønnete betydningen av både strukturelle forhold og arbeidsdeling gjør at parene får et uttrykk både innad og utad som *ser tradisjonelt ut*. Det er ikke den kjønnete betydningen som gir enkelte av mine informanter et potensielt overtak på sine samboere, det er de innbyrdes, strukturelle forholdene. Problemet er at disse forholdene har kjønnete betydninger for resten av samfunnet, idet de er knyttet til forestillinger om menn og kvinners posisjoner i forhold til hverandre. De indre,

strukturelle forholdene i paret henger altså sammen med den ytre meningsstrukturen i kulturen og samfunnet, slik begrepet om kjønnete betydninger illustrerer. Jeg har, i denne undersøkelsen, brukt disse forestillingene til å avdekke maktforhold på en slik måte at resultatet kan bli at heterofile par også blir tappet for kjønnsbetingete maktstrukturer. Hvorfor skulle det være kjønn i seg selv som styrer noen slags former for makt? Det er ikke det å tilhøre en kjønnskategori som automatisk gir en et fortrinn eller en ulempe. Måten man utøver dette kjønnnet på har noe å si for både maktpotensial og utøvelsen av dominans. Det er den verdien vi tillegger de kjønnete betydningene av oppgaver og kjennetegn som tilskriver enkelte personer mer dominans i vår kultur. De maskuline verdiene har lenge blitt tillagt større verdi enn de kvinnelige, men dette synes å være i endring nå. Mannspaneler og debatter omkring normer for maskulinitet gjør at det stilles spørsmål ved verdier som tidligere har vært selvsagte.

Hvorvidt man er kvinne eller mann, som utfører ulike kjønnete oppgaver, er derimot ikke irrelevant. Det å være en kvinne eller mann som ikke er fullt ut hverken kvinnelig eller mannlig blir oppfattet som noe suspekt. Vi misliker dette fordi annerledeshet i kategorien kjønn rokker ved noen av våre mest grunnleggende måter å organisere omgivelsene på. Når disse er forvirrende, har vi ikke lenger har noen faste holdepunkter for vår ordning av verden. Heteronormativiteten gjør at vi alle i en viss forstand organiserer det vi ser rundt oss av både homofile og heterofile par i forhold til den erfaringsrammen vi har. Når de oppgavene kulturen fremholder som ”naturlig tilhørende” det ene eller det annet kjønn utføres av det motsatte kjønn, blir vi forvirrete. Likekjønnete par som har en arbeidsdeling som likner den et heterofilt par har, vil derfor antas å bestå av en ”mannlig” og en ”kvinnelig” homofil, simpelthen fordi vi ikke kan overskue å forestille oss at rollene kan være så fleksible som de faktisk er.

Dette gir likevel ikke en forklaring på hvorfor denne arbeidsdelingen blir så lik den heteronormative i utgangspunktet. Selv tror jeg at dette er et utslag av at denne typen deling faktisk er funksjonell. Siden ingen kan utføre akkurat de samme oppgaver samtidig, kommer det til en deling som grupperer de ulike oppgavene i to; en gruppe inneholder det arbeidet som har en maskulin betydning, og en gruppe som består av de oppgavene som har en feminin betydning. Selv om rollene kan utformes fritt for likekjønnete par, viser det seg at disse parene er ganske konforme i forhold til de tradisjonelle kjønnsrollene. Det får meg til å tro at dette er en hensiktsmessig fordeling. Forskjellen for homofile par er at fordelingen ikke foregår på bakgrunn av oppfatninger av ”riktige” oppgaver for mannen og kvinnen. Rollesettene er altså lik heterofiles, men grunnen til å tilpasse seg dem er ikke normene som gjelder for menn og kvinner. Jeg støtter ikke et syn som sier at heteronormativiteten her ligger bak som en negativ innflytelse på homofile parforhold. Det kan innvendes at rollene for heterofile ukritisk tas i bruk av homofile, at de i mangel på noe annet blir tvunget til å tre inn i roller som de ikke ellers ville tilpasset seg. Dette er en feilaktig tolkning av mine resultater. Hvorfor skal da også denne oppgavedelingen være så negativt ladet? Det blir det samme som å si at oppgaver som forbindes med kvinnelighet fremdeles har en lav verdi i samfunnet. Hvis vi sier at det å utføre dem innebærer en underordning, har vi ikke kommet lenger i fristillingen av rollesettene. Det er heller ved å si at både kvinnelige og mannlige rollesett er likeverdige vi kommer nærmere en friere valgprosess i forhold til dette.

Rolletenkningen gir oss heller ikke noen god forklaring på hvilke forutsetninger som styrer hvem av de to likekjønnete som skal ta på seg rollen som det motsatte kjønn. For parene i denne undersøkelsen virker dette mer eller mindre tilfeldig. Er det personlighet, oppdragelse, erfaringer eller utseende som har regissert denne rollebesetningen? Dette er umulig å svare på ut fra mitt materiale, kanskje i det hele tatt. Vi må forholde oss til at arbeidsdelingen er som den er, og hvilke betydninger det har for parene.

Det er i denne sammenhengen det er viktig å ta tak i de strukturelle forholdene som ligger til grunn for maktutøvelsen som tvinger noen til å tre inn i de tradisjonelle kjønnsrollene. Struktur og roller henger selvsagt sammen, og det ene kan ikke tolkes uten å forstå det andre.

Det viktigste ”hjelpemidlet” mine par har i kampen mot de strukturelle forholdene er kjærligheten. De nære følelsesmessige båndene som kjennetegner alle parene er med på å gjøre betydningen av praktiske og strukturelle forhold mindre fremtredende. ”The power of love” er sterkere enn både struktur og ulikhet i arbeidsdeling (Thagaard 1997: 374). Det spiller ingen rolle hvem som tjener mer eller hvem som tar oppvasken så lenge parene er ”på bølgelengde” (Thagaard 1997: 360). Gjennom å arbeide for kjærligheten, utjevner informantene eventuelle ulikheter dem i mellom og gjør parforholdet til et felles prosjekt (Thagaard 2005:184). I så måte har likekjønnete par som kommuniserer godt og forstår hverandre et klart fortrinn over heterofile par hvor partene i følge en viss type litteratur synes å være på forskjellige planeter (Gray 1995).

Dette kan likevel ikke generaliseres til å gjelde alle homofile par. Det finnes selvsagt likekjønnete par hvor de to slett ikke har en nær følelsesmessig kontakt, og omvendt finnes det heterofile par som opplever å være veldig nær hverandre. Dette er ikke betinget av legning. Det som er viktig å merke seg her er hvordan det å vise hverandre takknemlighet og omsorg i stor grad kan oppveie for belastningen av merarbeid både i hjemmet, og utenfor det. Anerkjennelse er et viktig stikkord her, alle informantene fortalte at de føler at deres innsats blir sett, og at de får tilbakemelding på at det de gjør betyr noe for den andre. Den sosiale responsiviteten er et av de viktigste prinsippene for å forstå parforholdets suksess (Thagaard 2005; 2007). Partene føler seg ikke overflødige og unyttige, alle bidrar på sin måte til fellesskapet,

og dette bidraget får en verdi som fastsettes av dem begge. Der hvor takknemlighetens økonomi (Hochschild 2003b) er romslig, finner også parene rom til hverandres behov.

Kan denne selv-definisjonen helt utslette betydningen av de strukturelle føringene? Svaret kommer an på hvilken vekt man tillegger struktur i forhold til person. Selv mener jeg at det blir vanskelig å overse de potensielle kildene til makt som finnes i materialet. Uansett hvor snille informantene er med hverandre, og hvor mye de betrakter seg som likeverdige, er de ikke det i samfunnets øyne. Og uansett hvor likekjønnede de er, forholder samfunnet seg til dem som om de skulle være av ulikt kjønn. Den friheten som tilsynelatende ligger i rolleutførelsen er altså en overflatisk frihet.

Det er heller ikke gitt, selv om ingen av parene har barn, at det ikke er noen som har interesse av at partneren holder seg i hjemmet eller har en mindre stilling utenfor hjemmet. Mange av mine informanter slipper enkelte husholdningsoppgaver fordi de har jobb utenfor hjemmet. De ville kanskje ha måttet øke sin del av husarbeidet hvis deres samboer også gikk ut i full stilling. "Characteristic of male dominated families is that the husband either refuses to participate, or neglects his part of the division of labour which they have both agreed on" (Thagaard 1997: 365). I mitt materiale gir det mer mening å si at det som kjennetegner familier hvor den ene parten dominerer den andre er at den dominerende gjør lite i hjemmet. Det er tilfelle for flere av mine par at den ene generelt gjør mindre i hjemmet, så ut fra denne omtolkningen må denne altså dominere den andre. Utsagnet blir likevel helt irrelevant hvis det eneste dominansen er basert på er at den er mannlig. En maktdemonstrasjon fra en av mine informanter kan ikke leses som en hevdelse av sitt kjønn overfor et annet.

Gillian A. Dunne (1997) fant i sin studie ut at lesbiske kvinner i, større grad enn kvinner i heterofile forhold, deler arbeidsoppgavene i hjemmet likt. Hun hevder at oppgavene i de lesbiske forholdene ikke lenger fremstår som kjønnete i betydningen mannlige eller kvinnelige, og peker på hvordan oppgavene må fordeles på andre måter i disse parene (Røthing og Aarseth 2006: 175). Hun fant også ut, som meg, at heteronormative forestillinger påvirker måten likekjønnete par forstår sin organisering av husholdningen. Men, som Røthing og Aarseth påpeker: "På den andre siden bidrar studien til å problematisere tradisjonelle forestillinger om kjønn ved at såkalt 'mannlige' arbeidsoppgaver utføres av personer med såkalt 'kvinnelig' kjønn" (Røthing og Aarseth 2006: 175). Det er dette jeg håper at denne studien også har bidratt til å gjøre.

I heterofile par er det, selv om innholdet i disse er under forandring, gitt hvilken kjønnsrolle hver av partene skal bekrefte hos den andre. Utformingen av den blir forhandlet av samspillet mellom de to. Hvordan foregår kjønnsbekreftelse i likekjønnete parforhold? Som Thagaard poengterer: "...shaping gender is essential in the interaction between spouses" (Thagaard 1997: 366). Er dette ikke like viktig for mine par? Jo, også i homofile par blir kjønn "gjort". Det som skapes her er derimot en forståelse av komplementaritet innenfor rammene av ett enkelt kjønn. Flere av informantene fremhever det å utfylle hverandre som viktig i samlivet. De er opptatt av slike utsagn som "slik er jeg, sånn er ikke hun". Ved å definere hverandres personlighet i forhold til seg selv og i forbindelse med arbeidsoppgavene, oppnår parene komplementaritet som ikke betinges av faktisk kjønnsforskjell. Dette er nødvendig både for å utfylle hverandre og for å bevare lidenskapen.

Homofile par etablerer tidlig i forholdet en forståelse av hvem som skal drepe edderkoppene på badet, og hvem som skal sitte i armkroken til hvem under skumle filmer, for å bruke velkjente oppgaver med kjønnete betydninger. Noen lesbiske par

kan faktisk synes å konstruere ”falske” kjønnsroller og overspille disse, slik som i såkalte butch-femme-relasjoner (Bolsø 2002: 100). Dette er ikke tilfellet for noen av mine par, men tendensen er der. Flere av dem sier at det nok i andres øyne kan se ut som om den ene av dem har en mannlig eller kvinnelig rolle. Hvordan skal dette tolkes i et samfunnsperspektiv? Er det egentlig så viktig hvordan disse parene ordner samspillet dem i mellom? Det er et tabu forbundet med de skeive relasjonene som er knyttet til oppfatningen av rolledelingen som noe seksuelt. Særlig homseparene vegrer seg for å snakke med andre om hvem som er ”dama” fordi dette forbindes med seksuelle preferanser, og videre med maktforhold. Når den private sfæren glir så tydelig ut i den offentlige opinionen, og omvendt, som den gjør for homofile, blir det vanskelig å ignorere mekanismer som undertrykker et pars utfoldelse, enten det er med hensyn til arbeidsdeling eller seksualitet. Selv om dette ikke skulle bli et homopolitisk prosjekt, har altså denne innsikten blitt viktig for å forstå hvordan likekjønnete par opplever å få selve grunnlaget for sine forhold betvilt av alt fra sine nærmeste venner til tilfeldige fremmede på utesteder. Det å konstant måtte prøve å forklare og utdype hvordan det er mulig å leve sammen uten å være en mann og en kvinne kan tære på den bestes selvoppfattelse. Det kan imidlertid også føre til en sosiologisk undersøkelse, så fullstendig ubrukelig har den heterofile nysgjerrigheten ikke vært.

Kildeliste

Asplund, Johan (1987), *Det sociala livets elementära former*. Göteborg: Korpen

Bales, Robert F. & Philip Slater (2002), "Role Differentiation in Small Decision Making Groups". I Talcott Parsons og Robert F. Bales (red.) *Family, socialization and interaction process*. 2.utg. (259-306) New York: Routledge

Beck, Ulrich & Elisabeth Beck-Gernsheim (1995), *The Normal Chaos of Love*. Cambridge: Polity Press

Blumstein, Philip & Pepper Schwartz (1983), *American Couples. Money, work, sex*. New York: William Morrow & Company, Inc.

Bolsø, Agnes (2002), *Power in the Erotic: Feminism and Lesbian Practice*. Trondheim: NTNU

Borchgrevink, Tordis & Øystein Gullvåg Holter (1995), "Introduction". I Tordis Borchgrevink & Øystein Gullvåg Holter (red.) *Labour of Love. Beyond the self-evidence of everyday life*. (1-16) Aldershot: Avebury

Bourdieu, Pierre (1996), *Symbolsk makt*. Oslo: Pax Forlag A/S

Brandth, Berit og Elin Kvande (2003), *Fleksible fedre*. Oslo: Universitetsforlaget

Bråten, Stein (2000), *Modellmakt og altersentriske spedbarn*. Bergen: Sigma Forlag AS

Butler, Judith (2004), *Undoing Gender*, New York: Routledge

Collins, Randall (1994), *Four Sociological Traditions*. New York: Oxford University Press

Connell, Robert W. (1995), *Masculinities*. Cambridge: Polity Press

Conway-Long, Don (1994), "Ethnographies and Masculinities". I Harry Brod & Michael Kaufman (red.) *Theorizing Masculinities*. (61-81) Thousand Oaks: Sage Publications

Duncombe, Jean & Dennis Marsden (1995), "'Workaholics' and 'whingeing women': Theorizing intimacy and emotion work - the last frontier of gender inequality?". *The Sociological Review*, 43: 150-169

Dunne, Gillian A. (1997), *Lesbian lifestyles. Women's work and the politics of sexuality*. Toronto: University of Toronto Press

Ellingsæter, Anne Lise (1995), *Gender, Work and Social Change. Beyond Dualistic Thinking*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning

Epstein, Cynthia Fuchs (1988), *Deceptive Distinctions*. New York: Russell Sage Foundation

Fog, Jette (2004), *Med samtalen som utgangspunkt. Det kvalitative forskningsinterview*. 2. utg. København: Akademisk Forlag

Fürst, Elisabeth L'Orange (1995), *Mat- et annet språk. Rasjonalitet, kropp og kvinnelighet*. Oslo: Pax Forlag AS

Giddens, Anthony (1992), *The Transformation of Intimacy. Sexuality, love & eroticism in modern societies*. London: Polity Press

Giddens, Anthony (1997), *Modernitetens konsekvenser*, Oslo: Pax Forlag

Goffman, Erving (1976), "Gender display". *Studies in the Anthropology of Visual Communication*, 3: 69-77

Goffman, Erving (1977), "The arrangement between the sexes". *Theory and Society*, 4: 301-331

Goffman, Erving (1992), *Vårt rollespill til daglig. En studie i hverdagslivets dramatik*. 2. utg. Oslo: Pax Forlag

Gray, John (1995), *Menn er fra Mars kvinner er fra Venus: kunsten å forstå det motsatte kjønn*. Oslo: Hilt & Hansteen

Halдар, Marit (1998), "Kjærlighetens sosiologi". I Rune Åkvik Nilsen og Pål Veiden (red.) *Sosiologisk fantasi. Essays*. (147-166) Oslo: Ad Notam Gyldendal

Hochschild, Arlie Russell (2003a), *The Managed Heart: commercialization of human feeling*. 2. utg. Berkeley: University of California Press

Hochschild, Arlie Russell (with Anne Machung) (2003b), *The Second Shift*. 2. utg. New York: Penguin Books

Holmberg, Carin (1993), *Det kallas kärlek. En socialpsykologisk studie om kvinnors underordning og mäns överordning bland unga jämställda par*. Göteborg: Anamma Förlag

Holter, Harriet (1996), "Kvinneforskning: Utvikling og tilnærminger". I Harriet Holter (red.) *Hun og han- Kjønn i forskning og politikk*. (38-74) Oslo: Pax Forlag

Haavind, Hanne (1982), "Makt og kjærlighet i ekteskapet". I Runa Haukaa, Marit Hoel og Hanne Haavind (red.) *Kvinneforskning: Bidrag til samfunnsteori. Festskrift til Harriet Holter*. (138-171) Oslo: Universitetsforlaget

Haavind, Hanne (2000a), "På jakt etter kjønnede betydninger". I Hanne Haavind (red.) *Kjønn og fortolkende metode. Metodiske muligheter i kvalitativ forskning*. (7-59) Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Haavind, Hanne (2000b), "Analytiske retningslinjer ved empiriske studier av kjønnede betydninger". I Hanne Haavind (red.) *Kjønn og fortolkende metode. Metodiske muligheter i kvalitativ forskning*. (155-219) Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Ingraham, Chrys (2005), "Introduction: Thinking Straight". I Chris Ingraham (red.) *Thinking Straight. The Power, The Promise, and the Paradox of Heterosexuality*. (1-14) New York: Routledge

Jackson, Stevi (2005), "Sexuality, Heterosexuality and Gender Hierarchy: Getting Our Priorities Straight". I Chris Ingraham (red.) *Thinking Straight. The Power, The Promise, and the Paradox of Heterosexuality*. (15-38) New York: Routledge

Jamieson, Lynn (1998), *Intimacy. Personal Relationships in Modern Societies*, London: Polity Press

Jamieson, Lynn (1999), "Intimacy Transformed? A Critical Look at the 'Pure Relationship'". *Sociology*. Vol 33 No 3: 477-494

Johannessen, Asbjørn og Per Arne Tufte (2002), *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt Forlag

Josselson, Ruth (1996), *The Space Between Us*. Thousand Oaks: Sage Publications

Kimmel, Michael S. (1994), "Masculinity as Homophobia: Fear, Shame and Silence in the Construction of Gender Identity". I Harry Brod & Michael Kaufman (red.) *Theorizing Masculinities*. (119-141) Thousand Oaks: Sage Publications

Leira, Arnlaug, (1992), "Hankjønn, hunkjønn, intetkjønn? Forståelser av kjønn i norsk kvinnesosiologi". I Arnhild Taksdal og Karin Widerberg (red.) *Forståelser av kjønn i samfunnsvitenskapenes fag og kvinneforskning*. (171-200) Oslo: Ad Notam Gyldendal Forlag

Mac an Ghaill, Máirtín & Chris Haywood (2007), *Gender, Culture and Society. Contemporary Femininities and Masculinities*. Basingstoke: Palgrave MacMillan

Morland, Iain & Annabelle Willox (2005), "Introduction". I Iain Morland & Annabelle Willox (red.) *Queer Theory*. (1-5) Basingstoke: Palgrave MacMillan

Oakley, Anne (1985), *The Sociology of Housework*. 2. utg. Oxford: Basil Blackwell

Ohnstad, Arnbjörg (1984), *Ekte(venn)skap - en studie av relasjoner mellom lesbiske samboere*. Hovedfagsoppgave i psykologi. Oslo: Universitetet i Oslo

Parsons, Talcott (1964), *The Social System*, New York: The Free Press

Parsons, Talcott (2002), "The American Family: It's Relations to Personality and to the Social Structure". Talcott Parsons og Robert F. Bales (red.) *Family, socialization and interaction process*. 2.utg. (3-34) London: Routledge

Parsons, Talcott (2002), "The Organization of Personality Functioning with Special Reference to Socialization". Talcott Parsons og Robert F. Bales (red.) *Family, socialization and interaction process*. 2.utg. (133-186) London: Routledge

Repstad, Pål (1998), *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag*. 3. utg. Oslo: Universitetsforlaget

Rubin, Lillian B. (1998), "The Approach-Avoidance Dance: Men, Women, and Intimacy". I Michael S. Kimmel & Michael A. Messner (red.) *Men's Lives*. 4. utg. (409-414) Boston: Allyn and Bacon

Rubin, Herbert J. & Irene S. Rubin (2005), *Qualitative Interviewing. The Art of Hearing Data*. 2. utg. Thousand Oaks: Sage Publications

Ryen, Anne (2002), *Det kvalitative intervjuet. Fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget

Røthing, Åse (2000), *Nå: kjønn, heteroseksualitet, etiske dilemmaer*. Oslo: Unipub Forlag

Røthing, Åse (2004), *Parforhold : idealer, forhandlinger, strategier*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Røthing, Åse og Helene Aarseth (2006), "Kjønn og familie". I Jørgen Lorentzen og Wenche Mühleisen (red.) *Kjønnsforskning. En grunnbok*. (153-168) Oslo: Universitetsforlaget

Sattel, Jack W. (1998), "The Inexpressive Male: Tragedy or Sexual Politics?". I Michael S. Kimmel & Michael A. Messner (red.) *Men's Lives*. 4. utg. (423-430) Boston: Allyn and Bacon

Solheim, Jorun (1995), "Shelter from the Storm". I Tordis Borchgrevink og Øystein Gullvåg Holter (red.) *Labour of Love*. (45-70) Aldershot: Avebury

Sullivan, Nikki (2003), *A Critical Introduction to Queer Theory*. Edinburgh: University Press

Sørhaug, Tian (1995), "The Semantics of love". I Tordis Borchgrevink og Øystein Gullvåg Holter (red.) *Labour of Love*. (17-44) Aldershot: Avebury

Taylor, Charles (1998), *Autensitetens etikk*, Oslo: Cappelen Akademisk Forlag

Thagaard, Tove (1996), *Arbeid, makt og kjærlighet*, Bergen-Sandviken: Fagbokforlaget

Thagaard, Tove (1997), "Gender, Power and Love: A Study of Interaction between Spouses". *Acta Sociologica*, vol. 40: 357-376

Thagaard, Tove (2002), *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget

Thagaard, Tove (2005), *Følelser og fornuft. Kjærlighetens sosiologi*, Oslo: Abstrakt forlag AS

Thagaard, Tove (2007), "Menn i parforhold: arbeid for kjærligheten – innsats for likeverdighet?". *Sosiologisk Tidsskrift*, 4: (ukjent sidetall)

Walters, Suzanna Danuta (2005), "From Here to Queer: Radical Feminism, Postmodernism, and the Lesbian Menace". I Iain Morland & Annabelle Willox (red.) *Queer Theory*. (6-21) Basingstoke: Palgrave MacMillan

Weber, Max (2000), *Makt og byråkrati. Essays om politikk og klasse, samfunnsforskning og verdier*. 3. utg. Oslo: Gyldendal

West, Candace & Don H. Zimmerman (2002), "Doing Gender". I Sarah Fenstermaker & Candace West (red.) *Doing Gender, Doing Difference. Inequality, power and institutional change*. (3-24) New York: Routledge

West, Candace & Sarah Fenstermaker (2002), "Power, Inequality and the Accomplishment of Gender: An Ethnomethodological View". I Sarah Fenstermaker & Candace West (red.) *Doing Gender, Doing Difference. Inequality, power and institutional change*. (41-54) New York: Routledge

Weston, Kath (1991), *Families We Choose. Lesbians, gays and kindship*. New York: Columbia University Press

Wittle, Stephen (2005), "Gender Fucking or Fucking Gender?". I Iain Morland & Annabelle Willox (red.) *Queer Theory*. (115-129) Basingstoke: Palgrave MacMillan

Østerberg, Dag og Fredrik Engelstad (1995), *Samfunnsformasjonen: en innføring i sosiologi*. 3. utg. Oslo: Pax Forlag

Åmås, Knut Olav (2001), "Levekår og livskvalitet blant lesbiske kvinner og homofile menn. Ein liten sosiologisk "kunnskapsbank". I Åmås, Knut Olav (red.) *Norsk homoforskning*. (167-190) Oslo: Universitetsforlaget

Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt.

Antall ord i denne oppgaven er 33 656.